

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

MUSTAFA KUTLU'NUN HİKÂYELERİNİN
DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hasan Basri GÖKTEPE

Sivas
Ocak 2024

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

**Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı**

**MUSTAFA KUTLU'NUN HİKÂYELERİNİN
DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hasan Basri GÖKTEPE

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Hacı Mustafa KİRİŞ

**Sivas
Ocak 2024**

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

.../.../2024

Hasan Basri GÖKTEPE

ÖN SÖZ

İnsan, hikâyesi ile var olan bir varlıktır. Onu geçmişinden bağımsız bir şekilde tanımak anlamsız olabilir. Geçmişini anlatarak kendisini tanımlamaya çalışan insanın hikâye ile kurduğu ilişki, başkalarının ve başka şeylerin hikâyelerini dinleyerek onları anlamak, bilmek ve tanımakla devam eder. İnsan hayatının bir parçası olup insanda önemli bir yer tutan hikâyenin yine onun eğitiminde kullanılması dikkate değerdir.

Genelde eğitim için özelde ise değerler eğitimi için hikâye etkin bir yöntemdir. Çünkü hikâyenin anlam aktarmada kalıcı ve kolaylaştırıcı bir etkisi vardır. Hazır bilgi kalıplarını bireyin sorgulamasından, anlamlandırmasından, kendi zihin dünyasında özgün ürüne dönüştürmesinden uzak ezberci bir biçimde sunmak, bireyi basit bir taşıyıcı olmaktan ileriye götürmeyecektir. Kaldı ki değerler eğitimi süreci, içerisinde soyut konuların yer aldığı kimi zorlukları içinde barındıran bir süreçtir. Soyut olan bir konunun yine soyut bir biçimde anlatılması, anlatılan konunun hayatla ilişkilendirilmemesi, anlatımda öğrenen tarafın pasif kalması, öğrenenin zihninde birtakım soruların cevapsız kalması, öğretilenin davranışa dönüşmesinde yaşanan aksaklıklar değerler eğitimi sürecinde karşılaşılan problemlerden bazılarıdır.

Hikâye unsurunu değerler eğitimi sürecine katmak, eğitimde öğrenme sorununu çözmeye önemli bir etkiye sahip olan “örnek alma” ve “özdeşleşme”yi sağlayacak, bu sayede kimi durumları hayatla ilişkilendirerek somut olana daha da yaklaştıracak, böylelikle hikâye, anlam iletmede işlevsel bir araç olabilecektir. Bununla birlikte hikâyelerde kullanılan betimlemeler bireyin gerçekte olmasa bile hayal dünyasında birçok duyu organına hitap edebilecek, bu durum değerler eğitiminde, bireye kazandırılmak istenen davranış ve tutumlarda kolaylıklar sağlayabilecektir.

Mustafa Kutlu'nun eserleri tez çalışması olarak farklı konu başlıkları altında incelenmiştir. Ancak Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından belirlenen kök değerler bağlamında tez çalışması henüz yapılmamıştır. Yazarın hikâyelerinde seçtiği üslup, vurguladığı temalar, oluşturduğu karakterler incelendiğinde bunların değerler eğitimi açısından fayda sağlayıcı bir nitelikte olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada Mustafa Kutlu'nun eserlerinde var olan değerlerin onun eserlerinde hangi düzeyde bulunduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda yazarın

eserlerindeki hikâyelerin değerler eğitimi açısından kullanılabilirliği belirlenmeye çalışılmıştır.

Değerler eğitimi açısından Mustafa Kutlu'nun eserlerinin incelendiği bu çalışmanın ilk iki bölümünde; hikâye, değerler, hikâyenin değer aktarımındaki rolü konuları teorik olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Mustafa Kutlu'nun değerler açısından zengin içerik barındıran şu eserleri belirlenmiştir: *Rüzgârlı Pazar*, *Ya Tahammül Ya Sefer*, *Mavi Kuş*, *Beyhude Ömrüm*, *Tufandan Önce*, *Kapıları Açmak*, *Nur*, *Hesap Günü*, *Hayat Güzeldir* ve *Zafer Yahut Hiç*. Belirlenen bu eserlerde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2003 yılından itibaren eğitim kurumlarında uygulanması için seçilen şu kök değerler ortaya konulmuştur: Adalet, dürüstlük, dostluk, öz denetim, sabır, saygı, sevgi (insan sevgisi, hayvan sevgisi, tabiat sevgisi), sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik.

MEB tarafından belirlenen kök değerler bağlamında Mustafa Kutlu'nun eserlerinin çalışma konusu yapılmamış olması bu çalışmayı önemli kılabilecek özelliklerdendir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT	xi
GİRİŞ	1
Araştırmanın Problemi	1
Araştırmanın Amaçları	2
Araştırmanın Önemi	2
Sınırlılıklar.....	4
Yöntem	6
Veri Toplama	6
Verilerin Analizi	6
Geçerlilik ve Güvenirlilik	7
İlgili Çalışmalar	7
I. BÖLÜM	11
1. MUSTAFA KUTLU’NUN HAYATI, ESERLERİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ	11
1.1. Mustafa Kutlu’nun Hayatı.....	11
1.2. Mustafa Kutlu’nun Edebî Kişiliği	14
1.3. Mustafa Kutlu’nun Eserleri	17
1.3.1. Kısa Hikâyelerinin Birleşmesiyle Oluşmuş Uzun Hikâye Kitapları	18
1.3.2. Kısa Hikâyeler	18

1.3.3. Uzun Hikâyeler	20
1.3.4. Denemeler	21
1.3.5. İncelemeler.....	21
II. BÖLÜM.....	23
2. DEĞERLER EĞİTİMİNDE HİKÂYE KULLANMANIN ÖNEMİ.....	23
2.1. Hikâye.....	23
2.2. Değerler Eğitiminde Hikâye Kullanmanın Önemi	26
2.3. Değer	29
2.4. Değerlerin Sınıflandırılması	31
2.5. Türk Millî Eğitim Sisteminde Kök Değerler	34
III. BÖLÜM.....	37
3. DEĞERLERLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR.....	37
3.1. Adalet Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	37
3.2. Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	42
3.3. Dostluk Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	46
3.4. Öz Denetim Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	51
3.5. Sabır Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	55
3.6. Saygı Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	59
3.7. Sevgi Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	64
3.7.1. İnsan Sevgisi Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	64
3.7.2. Tabiat Sevgisi ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	68
3.7.3. Hayvan Sevgisi Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar.....	72
3.8. Sorumluluk Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	77
3.9. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	81
3.10. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	85

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	91
KAYNAKÇA	95
ÖZ GEÇMİŞ.....	99

KISALTMALAR

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Vb.	: Ve benzeri
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Hz.	: Hazreti
Bk.	: Bakınız
Dr.	: Doktor

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Schwartz'ın Değer Sınıflaması	33
Tablo 2: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Adalet Değerinin Dağılımı	38
Tablo 3 : Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Dürüstlük Değerinin Dağılımı	42
Tablo 4: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Dostluk Değerinin Dağılımı	47
Tablo 5 : Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Öz Denetim Değerinin Dağılımı.....	52
Tablo 6: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Sabır Değerinin Dağılımı.....	56
Tablo 7: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Saygı Değerinin Dağılımı.....	60
Tablo 8: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde İnsan Sevgisi Değerinin Dağılımı.....	65
Tablo 9: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Tabiat Sevgisi Değerinin Dağılımı	68
Tablo 10: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Hayvan Sevgisi Değerinin Dağılımı..	73
Tablo 11: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Sorumluluk Değerinin Dağılımı	78
Tablo 12: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Vatanseverlik Değerinin Dağılımı.....	82
Tablo 13: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Yardımseverlik Değerinin Dağılımı ..	86
Tablo 14: Mustafa Kutlu'nun Eserlerinde Kök Değerlerin Kullanım Sıklığı ve Yüzdesel Dağılımı.....	90

ÖZET

Yazarlık alanında 50 yılı geride bırakan Mustafa Kutlu, bu alana 40'ı aşkın eser kazandırmış, günümüz Türkiye'sinde uzun soluklu olamayan neşriyatların içerisinden sıyrılmayı başarabilmiş nadir yazarlardan birisidir. Kutlu'nun hikâyeleri Türk okuruyla buluşabilmiş, eserleri edebiyatseverler tarafından ilgiyle okunmuştur. Akademik alanda, özellikle edebiyat sahasında yazarın eserleriyle ilgili yazılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak MEB tarafından belirlenen kök değerler bağlamında bir çalışma henüz yapılmamıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde hikâye ve değerler konusu teorik olarak temellendirilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde yazarın edebi kişiliği, hayatı, kaleme aldığı eserleri, eserlerinin edebi türleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise değerler ve hikâye kavramları etraflıca açıklanmış, hikâye unsurunun değerler açısından önemi vurgulanmış ve çalışmada MEB tarafından belirlenen kök değerlerin esas alınacağı ortaya konmuştur. Son bölümde de yazarın değerler açısından zengin içerikler barındıran eserleri seçilmiştir. Bu eserlerdeki değerlere konu olacak içerikler tespit edilmiş, bunların örneklerine yer verilmiş ve bu örnekler yorumlanıp analiz edilmiştir.

Yapılan araştırmanın ilk iki bölümünde literatür tarama yöntemine başvurulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde literatür tarama metodu içinde de değerlendirilebilen belgesel tarama yönteminin içerik çözümlemesi tekniği kullanılmıştır.

Bulgular sonucunda Mustafa Kutlu'nun seçilen eserlerinde toplam 621 adet kök değerinin olduğu tespit edilmiş, bu değerlerden en çok bulunan değer yardımseverlik değerinin olduğu görülmüştür. Sorumluluk değeri ve insan sevgisi değeri de yazarın eserlerinde öne çıkan diğer değerlerdir. Eserlerde en az bulunan değer ise vatanseverlik değeridir. *Rüzgârlı Pazar* eseri yazarın en çok değer barındıran eseridir. Dolayısı ile Mustafa Kutlu'nun çalışma için seçilen eserlerinin değerler açısından fayda sağlayıcı bir nitelikte olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Hikâye, Mustafa Kutlu

ABSTRACT

Mustafa Kutlu, who has left behind 50 years in the field of writing, is one of the rare writers who has brought more than 40 works to this field and has managed to stand out from the long-running publications in today's Turkey. Kutlu's stories have been able to meet Turkish readers and his works have been read with interest by literature lovers. In the academic field, especially in the field of literature, there are many studies written about the author's works. However, a study in the context of the root values determined by the Ministry of National Education has not yet been conducted.

In the first part of the study, the issue of story and values is theoretically grounded. In the second part of the study, the literary personality of the author, his life, his works, and the literary genres of his works were tried to be revealed. In the third part, the concepts of values and story were explained in detail, the importance of the story element in terms of religious values was emphasized and it was revealed that the root values determined by the Ministry of National Education would be taken as basis in the study. In the last section, the author's works that contain rich content in terms of religious education and values were selected. The contents that will be the subject of values in these works were identified, their examples were included and these examples were interpreted and analyzed.

In the first two parts of the study, the literature review method was used. In the third part of the study, the content analysis technique of the documentary screening method, which can also be considered within the literature review method, was used.

As a result of the findings, it was determined that there were a total of 621 root values in the selected works of Mustafa Kutlu, and it was seen that the most common value among these values was the value of benevolence. The value of responsibility and the value of human love are other prominent values in the author's works. The least found value in the works is the value of patriotism. Windy Sunday is the author's work that contains the most values. Therefore, it has been seen that Mustafa Kutlu's works selected for the study are beneficial in terms of values.

Keywords: Values, Story, Mustafa Kutlu

GİRİŞ

Araştırmanın Problemi

Modern anlamda ilk örneklerine 18. yüzyılda rastlanan edebi bir yazı türü olan hikâye, yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olayları konu edinir.¹ Hikâyede ele alınan konuların edebi bir dille aktarılması şüphesiz hikâye okuyucularında etkiler uyandırmış ve hikâye, günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Hikâye yöntemi ile bir mesajın verilmesi, bir düşüncenin aktarılması, bir inancın anlatılması çoğu kez yapılan işi daha kolay, kalıcı ve anlaşılır kılabilmektedir.² Bu durum hikâyeyi önemli kılmış, hikâyenin hayatımızın birçok alanında kullanılmasını da beraberinde getirmiştir. Bu alanlardan biri de eğitimidir. Soyut konuların sıklıkla yer aldığı bir saha olan değerler eğitimi açısından önemi ise dikkate değerdir. Bu sebeple hikâye türünde yazılmış olup değerler eğitime konu olabilecek eserlerin araştırılması ve alana kazandırılması önemli bir ihtiyaçtır.

Yazarlık alanında, özellikle de hikâyecilik alanında 50 yılı geride bırakan Mustafa Kutlu, bu alana 40'ı aşkın eser kazandırmıştır. Günümüz Türkiye'sinde kısa sürede reklam araçlarıyla meşhur edilen, sadece satın alınmakla kalınan neşriyatın içerisinden sıyrılmayı başarabilmiş nadir yazarlardan birisidir. Kutlu'nun hikâyeleri Türk okuruyla buluşabilmiş, eserleri edebiyatseverler tarafından ilgiyle okunmuştur. Akademik alanda yazar ile ilgili yazılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların çoğu edebiyat sahasındadır. YÖKTEZ veri tabanında 2021 yılının Ağustos ayı itibariyle kendisi hakkında 56 adet lisansüstü tez çalışması mevcuttur. Bu ilgi Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinin çalışma konusu olarak tercih edilmesinde etkili olmuştur. Çalışmada yazarın hikâyelerinden değerler eğitimi açısından en çok ve en etkileyici unsurların bulunduğu hikâyeler etraflıca ele alınmıştır. Böylelikle "Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde değerler açısından temalar nelerdir?" sorusunun cevabı aranmıştır.

¹ *Güncel Türkçe Sözlük*, "hikâye" (Erişim 01 Ağustos 2023).

² Beyza Bilgin, "Ahlak Terbiyesinde Dinî Hikâyeler", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, İstanbul, 1994, s.51

Araştırmanın Amaçları

Yapılan çalışmanın amaçları şunlardır:

- Türk hikâyeciliğinde dikkate değer bir yer edinen Mustafa Kutlu'nun eserlerinden çalışma konusu bağlamında seçilen eserleri değerlendirip bunların değerler eğitimine olası katkılarını belirlemek.
- Değerler açısından hikâyelerin önemini ortaya koymak.
- Bir hikâyenin değerler bağlamında nasıl araştırma konusu yapılacağını örneklemek.

Araştırmanın Önemi

Değerler eğitimi sürecini etkili kılacak ve kolaylaştırabilecek yaklaşımlardan biri de hikâye unsurudur. Genelde eğitimde, özelde ise değerler eğitiminde hikâyenin etkin bir rolü vardır.³ Hazır bilgi kalıplarını bireyin sorgulamasından, anlamlandırmasından, kendi zihin dünyasında özgün ürüne dönüştürmesinden uzak ezberci bir biçimde sunmak, bireyi basit bir taşıyıcı olmaktan ileriye götürmeyecektir. Oysa hikâye unsurunu değerler eğitimi sürecine katmak, eğitimde öğrenme ve uygulama sorununu çözmeye önemli bir etkiye sahip olan “örnek alma” ve “özdeşleşme”yi sağlayacak, böylelikle hikâye anlam iletmede işlevsel bir araç olacaktır.⁴ Bununla birlikte hikâyelerde kullanılan betimlemeler bireyin gerçekte olmasa bile hayal dünyasında birçok duyu organına hitap edebilecek, bu durum değerler eğitiminde, bireye kazandırılmak istenen davranışlarda kolaylık sağlayabilecektir.

Örneğin bir çocuğa, papatya çiçeği tanıtılmak istenip “Bu papatyadır.” Dendiğinde, ilgili bitki ona ezberletilmiş olur. Ancak ona bu çiçeğin hikâyesi anlatıldığında verilmek istenen bilgi belleğinde kalıcı olacaktır: “Bahar gelince kırlara kar düşmüş gibi bembeyaz açar, yaprakları tıpkı bir martının kanatları gibi ince, uzun... Ortasındaki sarılık sanki güneşten koparılmış. Yüzyıllardır âşıkların

³ Beyza Bilgin, “Ahlak Terbiyesinde Dinî Hikâyeler”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 1 (1994), 51.

⁴ Abdullah Özbek, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, (Konya: Esra Yayınları, 1994), 196.

umudu olmuş, seviyor sevmiyor diye yapraklarıyla sevenlerin umut bağladığı çiçek...”⁵

Mustafa Kutlu'nun eserleri tez çalışması olarak farklı konu başlıkları altında incelenmiştir. Ancak MEB tarafından belirlenen kök değerler bağlamında tez çalışması henüz yapılmamıştır. Yazarın hikâyelerinde seçtiği üslup, vurguladığı temalar, oluşturduğu karakterler incelendiğinde, bunların değerler eğitimi açısından fayda sağlayıcı bir nitelikte olduğu görülmektedir.

Değerler eğitimi ve onunla yakın bir alan olan din eğitimi sürecinde kimi zorlukların yaşandığı bilinen bir durumdur. Soyut olan bir konunun yine soyut bir biçimde anlatılması, anlatılan konunun hayatla ilişkilendirilmemesi, anlatımda öğrenen tarafın pasif kalması, öğrenenin zihninde birtakım soruların cevapsız kalması, öğretilenin davranışa dönüşmesinde yaşanan aksaklıklar değerler eğitimi sürecinde karşılaşılan problemlerden bazılarıdır.⁶ Özellikle ilköğretim ve ortaokul seviyesinde soyut düşünme becerisinin tam olarak olgunlaşmadığı dönemlerde Allah, iman, melek, şeytan, ahiret, cin, kabir hayatı, haşır, mahşer, ba's gibi kavramlar öğretilirken birtakım zorluklar yaşanmaktadır. Aynı zamanda değerlerin aktarılması sürecinde soyut olan kimi değerlerde de benzer zorluklar yaşanmaktadır. Bu durum öğrenmeyi geciktirmektedir.

Eğitimde tedricîlik ilkesi göz önünde bulundurulduğunda hikâyenin bu süreçteki rolü elbette bu türden soyut kavramları bütünüyle kavratıp öğretmesi değildir. Hikâyenin buradaki olası katkısı öğrencinin ilgili dönemlerini zihinsel ve davranışsal olarak sağlıklı biçimde sürdürmesi yönünde olacaktır. Bahsedilen problemlerin giderilmesi alan için önemli bir ihtiyaçtır. Bu durum hikâye alanında yapılacak olan çalışmaları önemli kılmaktadır.

Yapılan bu çalışma ile özellikle temel eğitim basamağındaki (okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim) bireylerin bazı kök değerleri kolay ve kalıcı bir biçimde öğrenmesi hedeflenmiştir. Hikâyenin anlam aktarmadaki kalıcı ve kolaylaştırıcı etkisi bu yönüyle önemlidir. Ancak toplumumuzda değerler bireylere öğretilirken kimi zaman hikâye unsuru yanlış kullanılabilir. İçeriği bizzat dinî olarak

⁵ Fatma Koşubaşı, “Hikâye Anlatmanın Eğitimdeki Yeri”, *Dünyahılar* (Erişim 13 Temmuz 2021).

⁶ Muhiddin Okumuşlar, “Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/21 (01 Ekim 2006), 241.

nitelendirilebilen bazı hikâyeler ve tasavvufî menkıbeler bu duruma örnek olarak verilebilir. Söz konusu dinî hikâyelerde İslam'ın ana kaynaklarıyla çelişen efsanevi, olağandışı, masalları andıran temalar bulunabilmekte ve bu durum öğretilen taraf için dinin kendisi olarak algılanabilmektedir. Gerçek hayatta ise oluşan bu yanlış din algısı muhatabını çelişkiye sürükleyip çıkmaza sokabilmektedir. Olağandışı ve ulaşılmaz konular barındıran bu türden hikâye ve menkıbeler aynı zamanda öğrenenin gerçek hayatta kendisini yetersiz görmesine sebep olabilecektir.

Çalışma konusu olarak seçilen Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde dinî unsurlar direkt konu edilmemekte, sıradan insanların hayatında karşılaşılabileceği olaylar temel alınarak verilmek istenen mesajlar bu olayların akışı içerisinde sunulmaktadır. Böylelikle okuyucu, yazarın hayatın doğal seyirinden seçtiği konularda kendisini bulabilmekte ve hikâye kahramanlarıyla kolayca özdeşim kurabilmektedir. Dolayısıyla insanın fitratında bulunan genellikle iyiye olan yönelim okuyucuyu çoğunlukla iyi olan kahramanın yerine koydurabilecek, bu sayede okur iletilmek istenen değerleri özümseyebilecektir.

Kutlu, birçok eserinde modern çağın baş döndürücü yeniliklerinin insan hayatına bazı kolaylıklar kazandırdığını; ancak kaybettiği değerlerin daha çok olduğunu ön planda tutar. Öze dönmek, saf ve temiz olmak, çıkarısız davranmak, sevgi ve saygılı olmak, kanaatkâr ve mütevazı olmak, yardımsever ve dürüst olmak, adil ve merhametli olmak, sabırlı ve iffetli olmak yazarın eserlerinde vurguladığı kaybedilen değerlerden başlıcalarıdır. Bu değerlerin tekrar kazanılması gerektiğini de hikâyeleri üzerinden anlatmaya çalışır. Bahsi geçen değerler aynı zamanda değerler eğitiminin de muhatabına öğretmek istediği değerlerdir. Bu durum yazarın eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesini önemli kılmaktadır.

Sınırlılıklar

Mustafa Kutlu, günümüzde yaşayan bir yazar olup hâlihazırda yazarlığını da devam ettirmektedir. Yazarın yayımlanan kitapları edebî olarak farklı türde kitaplardır. En çok, hikâye ve deneme türünde eserler kaleme almıştır. Hikâye kitaplarında içerik ve teknik olarak üç farklı metot kullanmıştır. Bunlar; birbirinden bağımsız kısa hikâyelerin bulunduğu hikâye kitapları, uzun ve tek bir hikâyenin

bulunduğu hikâye kitapları, müstakil kısa hikâyelerin birbirini tamamlamasıyla meydana gelen tek/uzun hikâye kitaplarıdır. Yapılan bu tez çalışması için Kutlu'nun eserlerinden kısa hikâye, müstakil kısa hikâyelerin birbirini tamamlamasıyla meydana gelen tek/uzun hikâye ve uzun hikâye kitapları temin edilip çalışmanın konusu açısından ön incelemeye tabi tutulmuştur. Daha sonra bu eserler arasından değerler açısından zengin, etkileyici ve temaların bulunduğu hikâye kitapları seçilmiştir. Bu kapsamda tez çalışması için belirlenen kitaplar *Rüzgârlı Pazar, Ya Tahammül Ya Sefer, Mavi Kuş, Beyhude Ömrüm, Tufandan Önce, Kapıları Açmak, Nur, Hesap Günü, Hayat Güzeldir, Zafer Yahut Hiç* olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla bu araştırma, isimleri zikredilen 10 eserle sınırlıdır.

Eğitim sisteminde temel eğitim basamağı; okul öncesi dönemi, ilkokulu ve ortaokulu kapsamaktadır. Öğrenci için bu dönemler soyut düşüncenin henüz olgunlaşmadığı dönemlerdir denilebilir. Değerler eğitimi ise içerisinde soyut konuları barındıran bir alandır. Kişi sonraki gelişim evrelerinde soyut düşünebilme yetisine ulaşabilir. Ancak temel eğitim döneminde bu konuda bazı zorluklarla karşılaşabilir. Bu nedenle hikâyenin değerleri aktarmadaki kolaylaştırıcı ve kalıcı etkisi zikredilen dönem için daha gerekli olacaktır. Temel eğitim döneminde değerler eğitimi faaliyetleri örgün olarak Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yürütölmektedir. Bu çalışmanın olası katkısının öncelikli olarak bu basamaktaki bireylere yönelik olduğu düşünöldüğünde çalışma için bakanlık tarafından belirlenen kök değerlerin seçilmesi isabetli olacaktır. Bu sebeple çalışmada MEB tarafından belirlenen şu kök değerler esas alınmıştır: adalet, dürüstlük, dostluk, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik.

Genel anlamda din eğitimi kavramı, bütün dinlerin eğitiminin konu edindiği bir kavramdır.⁷ Ancak bu tez çalışması Türkiye merkezli yapılan bir çalışmadır. Türkiye, nüfusunun çok büyük bir bölümü Müslüman olan bir ülkedir. Bu vakıa tez çalışmasının içeriği açısından bağlayıcı bir etkendir. Çalışmada değerler eğitimiyle yakın bir alan olan din eğitimine de yer yer temas edilmiştir. Dolayısıyla tezde din eğitimi kavramı ile İslam dininin eğitimi kastedilmiştir.

⁷ Muhammet Şevki Aydın, *Din Eğitimi Bilimi* (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2019), 86.

Yöntem

Veri Toplama

Yapılan araştırmanın ilk iki bölümünde literatür tarama yöntemine başvurulmuştur. Bu yöntem, verilerin toplanması, toplanan verilerin önem boyutunun tartışılması, toplanan verilerin problemle ilişkilendirilmesi ve bilgilerin sınıflandırılması aşamalarıyla gerçekleşen bir süreçtir.⁸ Bu çalışmada Kutlu'ya ait eserler incelemeye tabi tutulmuştur. Yazarın en çok hikâye türünde eserleri bulunmaktadır. Deneme ve inceleme türünde de yazıları mevcuttur. Yazarın eserleri değerler açısından okunup incelendiğinde daha çok hikâye kitaplarında ilgili içeriklerin olduğu saptanmıştır. MEB tarafından belirlenen kök değerler bağlamında bu hikâye kitaplarının içerisinden daha zengin içerik barındıran eserler seçilmiştir. Seçilen eserler şunlardır: *Rüzgârlı Pazar, Ya Tahammül Ya Sefer, Mavi Kuş, Beyhude Ömrüm, Tufandan Önce, Kapıları Açmak, Nur, Hesap Günü, Hayat Güzeldir, Zafer Yahut Hiç*. Bununla beraber konu bütünlüğünün sağlanması amacıyla yazar hakkında yazılan kitap, makale ve tez çalışmaları incelenmiş, dijital ortamda yazarla yapılan röportajlar izlenmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmanın daha çok üçüncü bölümünde, literatür tarama metodu içinde de değerlendirilebilen belgesel tarama yönteminin içerik çözümlemesi metodu kullanılmıştır. Belirli bir amaç etrafında kaynakların bulunduğu, okunduğu, not alınıp değerlendirildiği yöntemle belgesel tarama yöntemi denmektedir.⁹ İçerik çözümlemesi ise belirli bir kitabın, bir belgenin içeriğinde saklı bir ilke, kavram ve özellikleri anlama ve anlatma amaçlı yapılan taramadır. Bu yolla belgelerdeki bakış açısı, felsefe, dil ve anlatım gibi özellikler etraflıca yapılacak çözümlemelerle anlamaya çalışılmaktadır.¹⁰

Kutlu'nun çalışma için seçilen hikâye kitapları, MEB tarafından belirlenen kök değerler bağlamında ele alınmıştır. Her bir değer eserlerde hangi metinlerde ne

⁸ Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler* (Ankara: Pegem Yayınları, 2004), 56.

⁹ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2017), 230.

¹⁰ Karasar, *Bilimsel Araştırma*, 231.

sıklıkla yer aldığı değer başlıkları altında ortaya konulmuştur. Bununla birlikte ilgili değerlerin eserlerde işleniş biçimlerine ve yorumlarına yer verilmiştir.

Geçerlilik ve Güvenirlilik

Nitel bir araştırma için geçerlilik, genel anlamda araştırma sonuçların doğruluğunu konu edinmektedir. Güvenirlilik özetle araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliği ile ilgilidir.¹¹

Yapılan bu çalışmada güvenirliliğin artırılması için alana yakın olan diğer çalışmalar taranmıştır. İlgili çalışmaların aynı konularında elde edilen bulgularla yapılan çalışmanın bulguları karşılaştırılmış ve tekrar yorumlanmıştır. Bununla birlikte araştırmanın geçerliliğinin artırılması için araştırma süreci ile bu süreçte yapılanlar detaylandırılıp açıklanmaya çalışılmıştır. Bu sebeple araştırmanın sınırlılıkları, verilerin toplanması ve verilerin analizi bölümleri çalışmada ayrıntılı bir biçimde yer almıştır.

İlgili Çalışmalar

Mustafa Kutlu'nun hikâyeleri ile ilgili MEB tarafından belirlenen kök değerler bağlamında yapılmış herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak yapılan bu tez çalışması ile dolaylı olarak bağı bulunan çalışmalar mevcuttur. Yapılan çalışmaya yakınlık derecesine göre sıralanan bazı çalışmalar şunlardır:

1. Muhammed Tunagür'ün, “*Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinin Türkçe Öğretiminde Değer İletimi Açısından Önemi*” adlı yüksek lisans tezi: Tezde Kutlu'nun 20 adet hikâye kitabı incelemeye konu edilmiştir. Kitaplar incelenirken değer iletimi ve Türkçe öğretimi merkezli yaklaşılmıştır. Kutlu'nun 20 hikâye kitabında öne çıkan 35 değer saptanmıştır. Bu değerler: Adil olma, aile birliğine önem verme, arkadaşlık, bilimsellik, cesur olma, cömertlik, çalışkanlık, çevreye önem verme, dayanışma, dinî değerler, duyarlılık, dürüstlük, edepli olma, estetik, fedakârlık, hoşgörü, iffetli olma, iletişim kurma, kanaatkârlık, merhamet, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik, barış, bağımsızlık, demokrasi, sebat etme, problem

¹¹Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2016), 269-286.

çözme, özgüven, özgürlük değerleridir. Bu değerler başlıklar halinde açıklanıp yorumlanmıştır. Sonuç olarak Kutlu'nun ilgili hikâye kitapları Türkçe öğretiminde değer iletimi açısından zengin bulunarak hikâyelerin önemi ortaya konmuştur.¹²

2. Hiranur Baylan Aslan'ın “*Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Tasavvuf*” adlı yüksek lisans tezi: Tezde Kutlu'nun hikâyelerinde tasavvuf dilinin ve tasavvuf kavramlarının geçtiği temalar incelenmiştir. Kutlu'nun hikâyelerinde kimi tasavvufi temaları modern zamana uyarlayarak konu edindiği ortaya konmuştur. Yine tezde tasavvuf konusunun en çok geçtiği hikâyeler; *Yoksulluk İçimizde, Bu Böyledir, Sır, Hesap Günü* ve *Nur* hikâyeleri olarak belirlenmiştir. Kavram olarak ise; arayış, dünyanın geçiciliği, sır, şükür ve tövbe gibi kavramların hikâyelerde çokça geçtiği saptanmıştır.¹³

3. Şükrü Bilâl Doğan'ın “*Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Eğitim Unsurları*” adlı yüksek lisans tezi: Bu tezde Kutlu'nun eserlerine eğitim odaklı yaklaşılmıştır. Yazarın vaktiyle öğretmenlik mesleğini de yaptığı vurgulanarak öğretici yönünün eserlerine yansıdığı ortaya konulmuştur. Tezde Kutlu'nun hikâyeleri eğitimin farklı türleri açısından başlıklar halinde ele alınmış ve yorumlanmıştır. Bu başlıklar kısaca şunlardır: Çocuk Eğitimi, Kız Çocuklarının Eğitimi, Din Eğitimi, Nefis Eğitimi, Yaygın Eğitim (Halk Eğitimi, Hayat Boyu Öğrenme), Meslek ve Zanaat Eğitimi, Sanat Eğitimi Çevre Eğitimi, Akran Eğitimi, Kültür Eğitimi (Kültür Aktarımı), Yurt Dışında Eğitim. Çalışmada Kutlu'nun hikâyelerinin eğitim yönünden elverişli olduğu ortaya konmuştur.¹⁴

4. Betül Kavut'un “*Mustafa Kutlu'nun Eserlerinde Eğitim*” adlı yüksek lisans tezi: Tezde Kutlu'nun eserleri eğitim açısından ele alınmış, daha çok eğitimdeki sorunlar odaklı bir yaklaşım tercih edilmiştir. Kutlu'nun eserlerinde genel olarak eğitimin şu sorunlarına vurgu yapıldığı tespit edilmiştir: Fırsat eşitliğinin olmaması, eğitimin yetersizliği, eğitimin genel amaç ve ilkelerine uyulamaması, eğitime verilen değer azalması, kısa yoldan para kazanma isteğinin eğitimi olmanın önüne

¹² Muhammed Tunagür, *Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinin Türkçe Öğretiminde Değer İletimi Açısından Önemi* (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 221.

¹³ Hiranur Baylan Aslan, *Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Tasavvuf* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 4.

¹⁴ Şükrü Bilâl Doğan, *Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Eğitim Unsurları* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 6.

geçmesi, eğitimli kişilerin işsiz kalması (istihdam sorunu), eğitim sisteminin sürekli değişmesinin zararları, öğretmenlere hak ettiği değerin verilmemesi, ülkenin kitap okuma oranının düşük olması.¹⁵ Tezde yazarın hikâyeler üzerinden ilgili sorunlara nasıl yaklaştığı bu başlıklar etrafında vurgulanmıştır.

5. Salman Narlı'nın "*Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Değişen Değer Yargıları*" adlı yüksek lisans tezi: Tezde Kutlu'nun hikâyeleri değişen değer yargıları açısından başlıklar halinde ele alınıp değerlendirilmiştir. Bu başlıklar şunlardır: Siyaset ve dünya görüşü, günlük davranışlar, meslek hayatı, eğitim ve bilgiye bakış, köyden kente göç, din ve inançlar, maddiyat, zenginlik ve para, teknolojik yenilikler, mekâna bakış, aile hayatı ve edebiyata bakış.¹⁶ Tüm bu başlıklar altında yazarın hikâyeler üzerinden bahsedilen konulara yaklaşımı ortaya konmuştur.

¹⁵Betül Kavut, *Mustafa Kutlu'nun Eserlerinde Eğitim* (Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 6.

¹⁶Salman Narlı, *Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Değişen Değer Yargıları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 6.

I. BÖLÜM

1. MUSTAFA KUTLU'NUN HAYATI, ESERLERİ, EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.1. Mustafa Kutlu'nun Hayatı

Yazar, 6 Mart 1947 tarihinde, Erzincan'ın İliç ilçesinin Kuruçay kasabasında dünyaya gelmiştir. Babası aslen Erzincan merkez doğumludur. Kuruçay kasabasında dünyaya gelmesi babasının memuriyeti sebebiyledir. Kutlu'nun babasının adı Nureddin, annesinin adı ise Sulhiye'dir. Soylarına Hacıyakuboğulları denmektedir. Yazarın dedesi olan Mustafa Nedim Efendi hattatlık ve müzisyenlik yönü olan bir memurdur. Kutlu'nun sanata olan meylinde dedesinin etkisi kuvvetle muhtemeldir.¹⁷

Doğu Anadolu'da Rus işgalinin yaşandığı bir dönemde zorunlu olarak ailesi ile Sivas'a göç edip orada Rüşdiye okuyan yazarın babası Nureddin Bey, okulu bitirip tekrar Erzincan'a döner. Sıhhiye dairesinde çalışmaya başlar. Sonrasında sınava girerek nahiye müdürü olur. Birçok köy ve kasabada çalıştıktan sonra o da babası gibi (Mustafa Nedim Efendi) Kuruçay'a tayin olur. Nureddin Bey burada Sulhiye Hanım ile evlenir. Kutlu burada dünyaya gelir ve yazarın çocukluğu babasının mesleği gereği köy köy, kasaba kasaba dolaşarak geçer. Bu süreçte kendinden büyük kardeşlerinin kitaplarındaki şiirlerini ezberleyen Kutlu, ilerleyen yıllarda sanata olan ilgisinin ilk nüvelerini bu dönemde oluşturur.¹⁸

Yazarın çocukluğunun ilk yıllarını geçirdiği Kuruçay kazası, demiryollarının İliç'ten geçmesi ile nahiyeye dönüşmüştür. Günümüzde köy halini alan bu yer fazlaca göç veren bir yerleşim yeridir. Tek tarihi yapısı olan hükûmet konağı 2. Abdülhamit döneminde yapılmış metruk bir binadır. Kutlu bu binayı “*Sevinci Bulmak*” adlı hikâyesinde hüznün ve özlemlerle anar. Kutlu'nun çocukluğunun ilk dönemleri bu kazada geçmiştir.¹⁹

¹⁷Hakan Değirmenci, *Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Ahlak* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2020), 11.

¹⁸İlbiçe Hatun Yazıcı, *Mustafa Kutlu'nun Hayatı, Hikâyelerinin Tema Ve Yapı Bakımından İncelenmesi* (Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002), 5.

¹⁹Değirmenci, *Kutlu'da Ahlak*, 13.

Nureddin Bey, Kuruçay kazasından sonra Kemerik nahiyesine tayin olmuştur. Çocuk Kutlu, hayatının bu yıllarında ilerde hikâyelerinin oluşumuna da etki edecek birçok durum ve olaya şahit olmuştur. Yaşadıkları yer bir kır evidir. Kiraladıkları bu ev Cebesoy istasyonuna yakın, öncesinde sahibi tarafından yılda birkaç kez kullanılan, tepe başında tek bir evdir. Burada Kutlu, bakir bir tabiatla hemhal olur, börtü böceğin isimlerini öğrenir. Cebesoy istasyonunu, kara trenleri, tren düdüklarini, gaz ocağını, kurt ulumalarını, Fırat'ı burada tanır.²⁰ Yazarın hikâyelerinde sıkça vurguladığı hayvan sevgisi, tren merakı, tabiat ilgisi Kemerik nahiyesinde gelişir.²¹

“Ben ne öğrendiysem işte bu trenlerden öğrendim” diyen Kutlu, trenlerde seyahat eden yolcuları kendisine ilgi odağı kılmış, Haydarpaşa ile Kars arası çalışan trenlerdeki hayatları gözlemlemiştir. Yazarın *Trende Bir Keman*, *Uzun Hikâye*, *Hüzün ve Tesadüf* adlı eserleri bu gözlemlerin ürünüdür.²²

Gün gelip vali ile ters düşen yazarın babası Nureddin Bey, memuriyetten istifa eder. Bu olay sonrası Kutlu'nun ailesi, Erzincan'ın merkezine taşınır.²³ Mustafa Kutlu'nun Erzincan'da yaşadığı dönem aynı zamanda ilk arkadaşlıklarını da edindiği dönemdir. Yazar, Ercüment ve Çağlayan isimli arkadaşları ile bu süreçte tanışır. Onlarla kütüphane oluşturup orada kitap okur. Elbette bu kütüphane kendilerince oluşturdukları mütevazı bir kütüphanedir. Aynı zamanda bu mekân Kutlu'nun, arkadaşlarıyla Karagöz oynayıp tiyatro alanında denemeler yaptığı bir yerdir.²⁴

Yazar, ortaokul ikinci sınıfa gelir. O yıl babasını kaybeder. Babasının yokluğu Kutlu'ya bazı görevler yükler. Bu görevlerin üstesinden gelebilmek için yaz aylarında sebze halinde çalışır, karpuz indirir, kasalara domates yerleştirir, simit satar.²⁵ Kutlu'nun sinemayla tanışması da, futbola merakı da bu yıllara denk gelir. Mahallî ligde futbol oynayan yazar, liseye başladığı dönemde ise kimsenin tesirinde kalmaksızın namaza başlar.²⁶

²⁰ Kemal Aykut - Nusret Özcan, *Mustafa Kutlu Kitabı* (İstanbul: Nehir Yayınları, 2001), 13.

²¹ Beşir Ayvazoğlu, *Defterimde Kırk Suret* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2008), 199.

²² Değirmenci, *Kutlu'da Ahlak*, 13.

²³ Değirmenci, *Kutlu'da Ahlak*, 14.

²⁴ Aykut - Özcan, *Kutlu Kitabı*, 14.

²⁵ Betül Bolat, *Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki Halk Edebiyatı Ve Halk Bilimi Unsurlarının İncelenmesi* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), 1.

²⁶ Aykut - Özcan, *Kutlu Kitabı*, 14.

Kutlu, 1963 yılında artık lise mezunudur. İlk, Güzel Sanatlar Akademisine girmek ister. Ancak oradaki ortamın kendisine uygun olamayacağını düşünerek bu isteğinden vaz geçer. Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesine kaydını yaptırır. Erzurum'da İsmail Usta, Hatem Emmi, Meddah Behçet Efendi gibi edebiyatın farklı alanlarında ünlenmiş kişilerle tanışır. Resim sanatına da ilgi duyan yazar, üniversite yıllarında Halk Eğitim Salonunda iki arkadaşı ile birlikte resim sergisi açar. Yine bu yıllarda Hareket Dergisi sahibi olan Ezel Erverdi ile tanışır. Bu tanışıklık Kutlu'nun ilerde bu dergide hikâyelerinin yayımlanmasına zemin hazırlar. Yazar'ın 1968 yılında ilgili dergide yayımlanan ilk hikâyesi "O" dur.²⁷

1968 yılına gelindiğinde üniversite mezunu olan Kutlu, 1969 yılında evlenmiştir. Hayatını birleştirdikleri Sevgi Hanım ile evlilikleri görücü usulü olmuştur.²⁸ Bir kız bir erkek evladı olan Yazar'ın çocuklarının adları Pınar ve Murat'tır. Evlendikten sonra öğretmenlik mesleğine başlar. Tunceli'de ve İstanbul'da edebiyat öğretmenliği yapar. 1974 yılında ise öğretmenlik mesleğinden ayrılıp Hareket dergisinde çalışmalarını sürdürür. Burada yazı işleri müdürü olur. Kutlu'nun çeşitli türlerdeki edebi eserleri Hareket Dergisi ile birlikte Adımlar, Hisar, Düşünce, Türk Edebiyatı ve Yönelişler dergilerinde yayımlanır. Hikâyelerinin kitaplaştığı yıllar, bu yıllardır. Yazar, 1981 yılında kaleme aldığı Yoksulluk İçimizde kitabı ve 1983 yılında yazdığı *Ya Tahammül Ya Sefer* kitabı ile Türkiye Yazarlar Birliği tarafından "Yılın Hikâyecisi" seçilmiştir. Yazar daha sonra ise Dergâh Yayınları'na geçmiştir. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nin yayın kurulunda görev almış, 2. ciltten sonra da kurulda yayın yönetmenliği vazifesini üstlenmiştir. Bu ansiklopedi için pek çok madde yazmıştır. Aynı zamanda yayımlanan kitaplar için kapak tasarlamıştır. Yazar, kahvehanelerde yazdığı hikâyeleri bir oturuşta yazmakta ve hikâyelere müdahale etmeyi sevmemektedir. Arkadaşlarıyla 1990 yılında çıkarmaya başladığı Dergâh Dergisi günümüzde 100. sayıyı aşmış ve 1997 yılında Türkiye Yazarlar Birliği'nce "En İyi Dergi Yönetimi" ödülü almıştır. Yazar, bunlarla birlikte gazete yazıları yazmış, Yeni Şafak Gazetesinde futbol yorumları yapmış, televizyon programı ile birlikte televizyon danışmanlığı da yapmıştır.²⁹

²⁷ Aykut - Özcan, *Kutlu Kitabı*, 15.

²⁸ Doğan, *Eğitim Unsurları*, 8.

²⁹ Aykut - Özcan, *Kutlu Kitabı*, 17.

Kutlu, “*Uzun Hikâye*” kitabıyla 2000 yılında Türkiye Yazarlar Birliği Dil Ödülü, 2016 yılında Necip Fazıl Saygı Ödülü ve yine 2016 yılında edebiyat alanında Cumhurbaşkanlığı Kültür Sanat Büyük Ödülü almıştır.³⁰

1.2. Mustafa Kutlu’nun Edebî Kişiliği

Kutlu, bir fikri olan ve o fikrin kaygısını içinde taşıyan bir yazardır. Beslendiği kaynak İslam kültürüdür. Yazar, hikâyelerinde bize ait olan coğrafyanın değerlerinin izlerini keşfe çıkar. Gelenekle daima iç içedir.³¹ Sanat ve düşünce çevresi olarak neredeyse tamamıyla Nureddin Topçu’nun öncülük ettiği Hareket ekolünde kendini bulmuştur.³²

Hareket ekolü, Hareket Dergisi ile başlamıştır. Dergi, 1939 yılında Nureddin Topçu öncülüğünde kurulmuştur. Toplamda 187 sayısı çıkan derginin Türk sanat ve düşünce tarihine önemli katkıları olmuştur. Tarık Buğra, Mehmet Kaplan, Ahmet Kabaklı, Mehmet Doğan ve birçok yazar bu dergide yazmıştır. Dergide yazan yazarların kitapları daha sonra Hareket Yayınlarında yayımlanmıştır. Bu yayınevi 67 kitap çıkararak Türk düşünce ve sanat dünyasına birçok nitelikli yazar ve sanatçı kazandırmıştır.³³ Böylelikle dergi ve yayınevi fikir ve sanat dünyasına seviyeli, kalıcı kültür ve düşünce üretmiştir. Dergide önceleri düşünce ve felsefe ağırlıklı yazılar yer alırken sonraları edebiyat ve inceleme yazıları önemli ölçüde yer bulmuştur. Kutlu, bu dergide bir zaman yazı işleri müdürlüğü yapmıştır. Hareket Yayınları daha sonra Dergâh Yayınlarına, Hareket Dergisi de Dergâh dergisine dönüşmüştür. Ticaret ve siyasetle mesafeli olan bu ekol sınırlı bir ortamda varlığını gösterse de kendi mecrasında özgün, nitelikli, faydalı, düzeyli bir görüş olarak varlığını sürdürmüştür.³⁴

Hareket ekolü, Topçu’nun öncülük ettiği bir ekoldür. Topçu, son yıllarda ülkemizde yetişmiş nitelikli mütefekkirlerden biridir. Felsefî temellerini oluşturduğu bu zeminde toplumsal, siyasi ve ahlaki görüşlerini ortaya koyar. Bergson’un “sezgicilik”, M. Blondel’in “hareket” düşüncesini Anadolu-İslam tasavvufu anlayışı

³⁰ Doğan, *Eğitim Unsurları*, 8.

³¹ Değirmenci, *Kutlu’da Ahlak*, 30.

³² Ayvazoğlu, *Ayvazoğlu Kırk Suret*, 204.

³³ Tosun, *Türk Öykücülüğünde Kutlu*, 22.

³⁴ Tosun, *Türk Öykücülüğünde Kutlu*, 22.

ile birleştirip ahlak felsefesi sistemi oluşturmuştur. En önemli görüşlerinden biri de ‘‘Anadoluculuk’’tur. Anadolu’nun bütün birikimlerine, güzelliklerine, var ettiklerine kalben bağlıdır. Topçu’ya göre insan fitratı, doğallığını tabiatla koruyabilir. Tabiat ise insana Allah’ı hatırlatır. Kutlu, Topçu’ya bu anlamda hep yakın durmuş, sanat hayatının bütününü bu çevrede geçirmiştir. Eserlerinin çoğunda Anadoluculuk idealini vurgulamıştır. Pastoral eğilimli bir yazar oluşu da buradan mülhemdir. Onun hikâyelerinde devamlı bir Şekilde yer bulan Anadolu’nun havası, suyu, toprağı, doğası, insanı bu idealin bir sonucudur.³⁵

Kutlu, hikâyelerinde çağdaşlarından ve önceki sanatçılardan farklı konuları tercih eden bir yazar değildir. O, önceden var olan ancak çokça işlenmeyen konuları seçmiştir.³⁶ Bunu yaparken de yeni bir biçimle sunmuştur. Yazar, eserlerinde insana salt biyolojik bir varlık olarak yaklaşmamış, insanın ruh dünyasını, metafizik yönünü devamlı göz önünde bulundurmuştur. Bu yüzden eserlerindeki karakterler, kahramanlar hep içimizde yaşayan bizden biri olmuş, kukla olup yapay kalan karakterler olmamıştır. Hikâyelerinde sade, açık, akıcı ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Sanat dilinin oluşumunda, aynı zamanda üniversitede bitirme tezi olarak da çalıştığı yazar olan Sait Faik’in etkisi büyüktür. Zira Sait Faik’in eserlerinde de tabiatın çokça bahsedilmektedir. Kutlu’nun dili samimi ve içtendir. Okuyucuyu hikâyenin içine eker.³⁷ Bazen zer, bazen sevindirir, bazen de hikâyeyi okuyucuya tamamlatır. Yazarın hikâyelerinde eski halk hikyeciliğinden gelen meddah tarzı, öğretici, teklifsiz, içten bir anlatım vardır. Okur satırların arasında gezerken yorulmaz. Didaktik tarafı her zaman hikâyenin içinde saklı değildir. Hikâye sürüp giderken kısa bir dinlenmede okuyucuyu direkt öğretici bir metin karşılar. Okurun önüne kimi zaman az da olsa yazarın önemsediği bir soru gelir. *Ya Tahammül Ya Sefer*’de Türkiye’nin ortak pazara girip girmemesi sorusu gibi.³⁸

Kutlu, eserlerinde kalbin sesini duyurmaya çalışır. Bu da vicdan ve merhametle olacak bir durumdur. Vicdan ve merhametin kaynağı ise ilahidir. Sanat, inanan için ilahi olanla bağını pekiştirecek bir vasıtaadır. Yazar, sanatı kinatın

³⁵ Tosun, *Türk ykclğnde Kutlu*, 23.

³⁶ Değirmenci, *Kutlu’da Ahlak*, 30.

³⁷ Değirmenci, *Kutlu’da Ahlak*, 32.

³⁸ Mustafa Kutlu, *Ya Tahammül Ya Sefer* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017), 76.

ahengine katılmak olarak açıklar. Bu ahenk Allah'ın yaratmadaki güzelliğidir. Eşref-i mahlûkat olan insan ise ancak iyi işler yaparak bu güzelliğe dâhil olabilir.³⁹ Yazar,

“Bir şey yap güzel olsun... Huzura vesile olsun rikkate yol açsın, şevk versin, hakikate işaret etsin. Bir şey yap doğru olsun. İnsanları yalanın ve yanlışın bataklığından korusun. Rüzgâra ve akıntıya kapılmasın; kırılsın lakin eğilip bükülmesin. Bir şey yap iyi olsun. Hizmetten, hürmetten, merhametten müteşekkil olsun. Kalpleri yumuşatsın; garibin, yolcunun, zayıfın derdine derman olsun. Bir şey yap âdil olsun. Haktan hukuktan ayrılmasın. Zalime haddini bildirsın, mazlumun payını versin. Bir şey yap barış olsun. İnsanlar kin ve nefretten uzaklaşsın. Bombalar patlamasın, çocuklar ölmesin.”⁴⁰

derken, bu düşünceyi vurgulamak istemiştir. Eserlerinde kötüyü tasvir etmemesi, detaylıca anlatmaması iyiyi, güzel olanı öne çıkarması bu yüzdendir.⁴¹ Onun hikâyelerinde kötü de elbette vardır. Bu da hayatın bir gerçeğidir. Ancak onlardan söz açılınca “yaramaz” ve benzeri ifadelerle geçiştirir.⁴² Kötünün etrafıca anlatılması yazara göre zihni kirletebilmektedir. Yazar edebiyatın ve hikâyenin neyi, nasıl anlatması gerektiğini ifade ederken ikisinin de ilahi kaynaktan neşet ettiğini belirtir.⁴³ Ona göre edebiyat, hikmet olanı ahenkle anlatmaktır. Hikmet, kısa ve öğretici sözdür. Hakîmlik, bilgelik, Allah'ın her şeyi yerli yerince yaratmasıdır. Hikmetle Allah'ın yaratışındaki düzene, sırlara işaret edilir; hakka ve hakikate, ahlaka uygun öğüt veren sözler ortaya konur. Bu yapılırken de ahenkli bir biçimde yapılmalıdır.⁴⁴ Yani varsa söylenecek bir söz, onun içeriği hikmet, söyleme biçimi de ahenktir. Ancak bu şekilde anlatılan söz amaca hizmet edecek ve tesirli olacaktır.

Kutlu, Türk hikâyeciliğinde kendine özgü bir damar yakalamıştır.⁴⁵ Bahsedilen bu düşünce ve idealler etrafında hikâyeler yazmış ve yazmaya da devam etmektedir. Yazar, Türk okurlarında karşılık bulmuş, Türk düşünce ve sanat dünyasında kayda değer izler bırakmıştır.

³⁹ Mustafa Kutlu, “Sanat nedir?”, *Yeni Şafak* (Erişim 20 Temmuz 2023).

⁴⁰ Mustafa Kutlu, *Hüzün ve Tesadüf* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), 15.

⁴¹ Değirmenci, *Kutlu'da Ahlak*, 32.

⁴² Mustafa Kutlu, *Zafer Yahut Hiç* (Dergâh Yayınları, 2011), 123.

⁴³ Alpay Doğan Yıldız, *Mustafa Kutlu Hikâyeciliği Hikmet Ve Ahenk* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), 128.

⁴⁴ Yıldız, *Hikmet Ve Ahenk*, 129.

⁴⁵ Değirmenci, *Kutlu'da Ahlak*, 30.

1.3. Mustafa Kutlu'nun Eserleri

Mustafa Kutlu en çok hikâye türünde eserler vermiştir. Bunun yanında deneme ve inceleme türünde eserler de kaleme almıştır. Yazarın hikâye türündeki kitapları üç farklı tekniktir. Bunlardan ilki, kısa hikâyelerin birbirini tamamlamasıyla meydana gelen uzun hikâye kitaplarıdır. Bu teknikte yazılmış kitaplara, Kutlu'nun kitaplarını inceleyen yazarlar“ Mustafa Kutlu Beşlemesi” demiştir.⁴⁶ Çünkü yazarın ilgili tarzda yazılmış eseri beş adettir. Ayrıca bu teknik yazara özgü bir durumdur. Yazarın bu yöntemle kaleme aldığı eserler, içinde kısa hikâyeleri barındırır. Bu kısa hikâyeler her ne kadar birbirinden bağımsız gibi görünse de geri planda birbirinin tamamlayıcısıdır. Örneğin *Yoksulluk İçimizde* kitabı, yazarın beşleme eserlerinden biridir. Kitabın kapağında da bu ad bulunur. Ancak kitabın ikinci sayfası açıldığında içindekiler kısmı karşılar bizi. Burada kitapta yer alan kısa hikâyelerin başlıkları bulunur. Bu hikâyeler sırasıyla okunduğunda hikâyelerin birbiriyle ilişkili olduğu, ya da hikâyelerin, içteki hikâyelerden birinin farklı yönlerini tamamladığı görülür. Böyle olmakla birlikte *Yoksulluk İçimizde* kitabından sadece bir hikâye de seçilip okunabilir. Bu durumda da okurda müstakil bir hikâye okumuş hissi uyanır. Yazar, bu tekniği İslam düşüncesinin, estetiğinin sanata yansımaları olarak ifade etmiş, tasavvuftaki kesret-vahdet kavramlarıyla bu durumu ilişkilendirmiştir.

İkincisi kısa hikâye kitapları, üçüncüsü de uzun hikâye kitaplarıdır. Bu eserlerin anlatımında yazar, farklı başlıktaki hikâyeleri diğer hikâyelerle ilişkilendirmemiş, klasik yöntemi tercih etmiştir. Her ne kadar bu yöntemle hikâyelerini yazsa da modern hikâyenin imkânlarından da yararlanmış. Nitekim durum ve atmosfer öyküsü örneklerini eserlerinde sıklıkla yansıtmıştır.

Yazarın klasik yöntemi tercih ettiği kısa ve uzun hikâye kitaplarının yazılma tekniği günümüz hikâyeciliğinde yaygın olan ve kitapseverler tarafından aşına olunan bir tekniktir. Dolayısıyla bu çalışmada yazarın ilgili teknikte kaleme aldığı eserlerin teknik çözümlemesi üzerinde etraflıca durulmamıştır.

⁴⁶ Alpay Doğan Yıldız, *Mustafa Kutlu Hikâyeciliği Hikmet Ve Ahenk* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), 29.

1.3.1. Kısa Hikâyelerinin Birleşmesiyle Oluşmuş Uzun Hikâye Kitapları

Yokuşa Akan Sular, 1974 yılında yayımlanmıştır. İçindeki kısa hikâyeler, “Mukaddime”, “Önce”, “Kalıcı Mıyız?”, “Bekâret”, “Yokuşa Akan Sular”, “İkindiyi Kılmak”, “Bayramdan Kaçanlar”, “Gergef”, “Firak Açmadadır”, “Dayan Seydali” hikâyelerinden oluşur.

Yoksulluk İçimizde, 1981 yılında yayımlanmıştır. İçindeki kısa hikâyeler, “Akasyalar Açar Mı?”, “Ahlâk Dersi”, “Yoksulluk İçimizde”, “Siyah Gemiler”, “Mefruşat”, “İhtiras Enginleri”, “Kalbimin Dâsitani”, “Aşk”, “Tenhâlık Basınca”, “Umutsuz Bir Aşkın Münakaşası”, “Telâşın Mânidar”, “Es-Salâtü Hayrun Mine’n Nevm”, “Sözün Nihâyeti ve Sevdanın Bidâyeti” hikâyelerinden oluşur.

Ya Tahammül Ya Sefer, 1983 yılında yayımlanmıştır. İçindeki kısa hikâyeler, “Fotoğrafta Biri Var”, “Hilâli Gördün Mü?”, “Görülen Geçmiş Zamanın Aşırı Uçları”, “Limandaki Yoğun Sis”, “Kuşlar da Kaderle Uçar”, “*Ya Tahammül Ya Sefer*”, “Dön Geri Bak”, “Sarışın Sorular”, “Elhân-ı Siyaset”, “Kara Kumudur Kalan”, “Gün Işığı Nereye”, “Oyun-Bozan”, “İrmaktan Öteye” hikâyelerinden oluşur.

Bu Böyledir, 1983 yılında yayımlanmıştır. İçindeki kısa hikâyeler, “Bu Böyledir”, “Bahtımın Yıldızı”, “Süleyman’ın Seçimi”, “Red Cephesi”, “Manifatura”, “Kahkaha Çiçeği”, “Su Sesi”, “Son” hikâyelerinden oluşur.

Sır, 1990 yılında yayımlanmıştır. İçindeki kısa hikâyeler, “Sır”, “Tarihin Çöp Sepeti”, “Politik-Vizyon”, “Her Ne Var Âlemde”, “Aramakla Bulunmaz”, “Mürit”, “Satılık Huzur”, “Cüz Gülü” hikâyelerinden oluşur.

1.3.2. Kısa Hikâyeler

Ortakdaki Adam, 1970 yılında yayımlanmıştır. İçinde şu bölümler bulunur: “İbrikçi”, “Dernek”, “Bir Saatlik Telâki”, “Büyük Serserilik”, “İyi Şeyler Yazacağım”, “Ortakdaki Adam”, “Ardından”, “Tapu Müdürü Fahrettin Bey ve Bir Kasa Portakal”, “Bir Mektup”, “Bakıcı”, “Öldürmek”, “Uyumsuz”, “Kendi kendime”, “O...”, “Kamyoncu”, “Anlayacağınız Tıraş Oluyorum”, “Hüseyin”, “Nakil Meselesi”.

Kutlu, bu kitabın tekrar basılmasına müsaade etmez.⁴⁷ Kendinde bir hatıra olarak kalmasını yeğler. Sonraları bu kitaptaki hikâyeleri diğer kitaplarına serpiştirmiştir.⁴⁸

Gönül İşi, 1974 yılında yayımlanmıştır. İçinde şu bölümler bulunur: “Kapıları Açmak”, “Kanoluk”, “Gönül İşi”, “Oy Dağlar”, “Duruşma”, “Eşik”, “Sel Gider”, “Kupa Maçı”, “Cabadan”, “Suç”.

Kutlu’nun tekrar basılmasını istemediği ikinci kitabı da *Gönül İşi* kitabıdır.⁴⁹ Bu eserindeki hikâyeler de daha sonra yayımlanmış olan eserlere serpiştirilmiştir.⁵⁰

Arka Kapak Yazıları, 1995 yılında yayımlanmıştır. İçinde şu bölümler bulunur: “Güzel Bir Gün Nasıl Olur?”, “Güvercin Avlayan Martı”, “Biz Büyürken Küçülen”, “İçimizden Geçen Irmak”, “Akbank’ın Önünde Armut Ağacı”, “Akıllıyım Diyorsun Niçin Zengin Değilsin?”, “Bana ve Savaşa Dair”, “Cuma”, “Bildiğimiz Şeyler”, “Fukaralık Edebiyatı”, “Oruç”, “Cevat”, “Ufuk!”, “İkinci Cevat”, “Merhamet”, “Ağır Metal”, “Yolcunun Kitabı”, “Bir Alış-Veriş Hikâyesi”, “Delikanlı”, “Gök Mavi Çayır Yeşil”, “Bir Küçük Adacık”, “5402”.

Hüzün ve Tesadüf, 1999 yılında yayımlanmıştır. İçinde şu bölümler bulunur: “Seyfettin’i Severdik”, “Mahzun Mücahit”, “Bir Şey Yap”, “Su Sesi”, “Uysallığın Lüzumu Yok İsyanın Sırası Değil”, “Masal ve Rüya”, “Tâciser’in Şiiri”, “Hikâye”, “Bahar Dalı”, “Yürüyen Hüküm”, “Aheste Beste”, “Kambur Hafız ve Minare”, “Hüzün ve Tesadüf”, “Karakoncolos”, “Dürbünlü Çiçek”, “Mevzu Derin”, “Uç Selahattin Uç”.

Yıldız Tozu, 2004 yılında yayımlanmıştır. İçinde şu bölümler bulunur: “Yıldız Tozu”, “Uç Selahattin Uç”.

Hayat Güzeldir, 2011 yılında yayımlanmıştır. İçinde şu bölümler bulunur: “Sevinç”, “Nöbetçi Âşık”, “Çiçek Tefsiri”, “Profesyonel”, “Sırılsıklam”, “Karga”, “Paranın Yüğü”, “Hayat Güzeldir”, “Kötü Bülbül”, “Çiğdem Güzeli”, “Şafak Pembesi”, “Caney”, “Her Kuşun Bir Dalı Var”, “Yara”, “Rüzgârın Oğlu”,

⁴⁷ Necip Tosun, *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2004), 12.

⁴⁸ Değirmenci, *Kutlu’da Ahlak*, 37.

⁴⁹ Tosun, *Türk Öykücülüğü Kutlu*, 12.

⁵⁰ Değirmenci, *Kutlu’da Ahlak*, 37.

“Sebebimsin”, “Döne Döne”, “Karpuz”, “Roman Havası”, “Son İki Yaz”, “Allah Bes!”.

1.3.3. Uzun Hikâyeler

Uzun Hikâye, 2000 yılında yayımlanmıştır. İçinde şu bölümler bulunur: “I. Bölüm”, “II. Bölüm”.

Rüzgârlı Pazar, 2004 yılında yayımlanmıştır.

Chef, 2005 yılında yayımlanmıştır. İçinde şu bölümler bulunur: “Hüseyin Hüsnü Şen”, “Arzu”, “Özgür”.

Menekşeli Mektup, 2006 yılında yayımlanmıştır. İçinde şu bölümler bulunur: “Menekşeli Mektup”, “Hacca Gidebilmek”, “Kar Üstüne Kan Damlar”.

Kapıları Açmak, 2007 yılında yayımlanmıştır. Kitap, “I. Bölüm”, “II. Bölüm” olarak iki bölümde kaleme alınmıştır.

Huzursuz Bacak, 2008 yılında yayımlanmıştır. İçinde şu bölümler bulunur: “Siz Bu Hikâyeyi Daha Önce Okumuştunuz”, “ İkimizin Resmini Çıkarırsınlar Yan Yana”, “Poliste Kaydım Var”, “Su Böreği ve Lavanta”, “Dengi Dengine Diyen Davul”, “Pencereden Kuş Uçtu”, “Sizi Böyle Sine Sine Süren Kim?”, “Kan Damlar Yüreğime”, “Dünya Bir Gündür, O da Bugündür”, “Babam”, “Annem”, “Geceler Gebedir”, “Rektör”, “Tarih Bunu da Yazmalı”, “İkinci El”, “Sen Neymişsin Be Abi”, “Bakan Kime Bakıyor?”, “Sahte Rakı”, “Aş Bunları Aş”, “Ev Danası Öküz Olmaz”, “Korsan Tebliğ”, “İp”, “İstanbul Biter Mi?”, “Ömür Biter Umut Bitmez”, “Direk Ali”, “Palabar Sokağı”, “Hû”, “Bu Manzara Bizi Aşar”, “Didem”, “Ne Filimler Çektik Be!..”, “Madem Öyle, İşte Böyle”.

Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı, 2009 yılında yayımlanmıştır.

Zafer Yahut Hiç, 2010 yılında yayımlanmıştır.

Anadolu Yakası, 2012 yılında yayımlanmıştır.

Sıradışı Bir Ödül Töreni, 2013 yılında yayımlanmıştır.

Nur, 2014 yılında yayımlanmıştır.

Tirende Bir Keman, 2015 yılında yayımlanmıştır.

Hesap Günü, 2015 yılında yayımlanmıştır.

İyiler Ölmez, 2016 yılında 1. baskısı, 2021 yılında da 18.baskısı yayımlanmıştır. İçinde şu bölümler bulunur: “Sıtkı”, “Civan”, “Fotoğrafçı Sarhoş Mustafa”, “Doktor”, “Dörtler Makamı”

Tarla Kuşunun Sesi, 2017 yılında yayımlanmıştır. İçinde I. Bölüm ve II. Bölüm bulunur.

Sevinci Bulmak, 2018 yılında yayımlanmıştır.

1.3.4. Denemeler

Mustafa Kutlu'nun 1993 yılında *Şehir Mektupları*, 1999 yılında *Akasya ve Mandolin*, 2004 yılında *Yoksulluk Kitabı*, 2014 yılında *Vatan Yahut İnternet*, 2014 yılında *Dem Bu Demdir*, 2015 yılında *Vitrinde Olmak*, 2018 yılında *İlmihal Yahut Arzuhal*, 2019 yılında *Fırtınayı Kucaklamak*, 2019 yılında *Kalbin Sesi*, 2021 yılında *Akıntıya Karşı*, 2021 yılında *Selam Olsun* adlı deneme kitapları yayımlanmıştır.

1.3.5. İncelemeler

Yazarın iki adet inceleme kitabı bulunmaktadır. Bunlar 1968 yılında yayımlanan *Sait Faik'in Hikâye Dünyası* ile 1972 yılında yayımlanan *Sabahattin Ali* kitaplarıdır.

II. BÖLÜM

2. DEĞERLER EĞİTİMİNDE HİKÂYE KULLANMANIN ÖNEMİ

2.1. Hikâye

Kökü Arapça bir kelime olan hikâye; h-k-v fiil kökünden türemiştir. Bu kelime “taklit etmek, bir kelimenin kopyasını çıkarmak” anlamlarına gelir. Aynı kökten gelen “hekâ” kelimesi de, aynen nakletmek ve benzetmek anlamlarına gelir.⁵¹ “Hikâye” kelimesi anlatmak, nakletmek, aktarmak, tekrar etmek; benzetmek, taklit etmek anlamlarına gelir.⁵² Kelimenin bir başka vezni ise tahkiyedir. Tahkiye, Türkçe’de “anlatma” ifadesine karşılık gelmektedir.⁵³

Hikâye ile ilgili Şemsettin Sami, Mütercim Asım, Muallim Naci, Hüseyin Kazım Kadri, Ebuzziya Tevfik, Ferit Devellioğlu gibi sahaya ilgisi olan birçok yazar tanım yapmıştır. Bu tanımlar daha çok hikâyenin tarihi süreç içindeki işlevleri merkeze alınarak yapılmıştır. Edebiyatta hikâye’nin vak’a ve durum hikâyesi olarak iki ana başlık altında değerlendirildiği düşünüldüğünde günümüzde hikâye için, “gerçekte olan ya da olması muhtemel olayları ve durumları anlatan edebî bir tür”⁵⁴ tanımı yerinde olacaktır.

Modern anlamda düşünüldüğünde hikâyenin Batı’da ilk örneklerine 18. yüzyılda rastlanmaktadır. 19. yüzyılda roman türünden tamamen ayrılmış, küçük öykü adıyla adlandırılmıştır. Modern öncesi dönemde hikâyenin ilk örnekleri ise 14. yüzyılda görülür. *Decameron* hikâyelerinin yazarı İtalyan Giovanni Boccacio, hikâyelerini bu yüzyılda yazmış ve kendisinden sonrakilere uzun bir dönem örnek olmuştur. *Decameron* hikâyeleri 1348’de ortaya çıkar. Veba salgınının olduğu yıllarda soylulardan 3 erkek ile 7 kadının korunma amacıyla kırdan yaşamaya başlaması, burada vakit geçirmek için her birinin günde birer hikâye anlatması ile

⁵¹ Ali İhsan Kolcu, *Öykü Sanatı* (Ankara: Salkımsöğüt Yayınları, 2005), 12.

⁵² Hüseyin Yazıcı, “hikâye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 20 Temmuz 2023).

⁵³ Kolcu, *Öykü Sanatı*, 12.

⁵⁴ Kolcu, *Öykü Sanatı*, 12.

ortaya çıkar. Böylelikle 10 gün içinde 100 hikâye oluşmuştur. Bu durum zamanın İtalya'sındaki sosyal yaşamı gerçekçi bir biçimde sunması açısından önemlidir.⁵⁵

14. yüzyılda İngiltere'de *Canterbury* Hikâyeleri Geoffroy Chauer tarafından yazılmıştır. Bu hikâyelerde toplumun değişik tabakalarından rahip, rahibe, hekim, değirmenci gibi kişilerin hac yolculuğu konu edilir. Elitlerin yaşamlarından ziyade halkın içinden insanların portrelerini anlatması Geoffroy Chauer'in hikâyelerini önemli kılmıştır.⁵⁶

16. yüzyıla gelindiğinde ise karşımıza Fransız yazar Margueritte de Navarre çıkar. Yazarın eseri *Heptaméron* Hikâyeleri'dir. Eserde bir kaplıcada buluşan beş soylu erkekle 5 soylu kadının anlattığı hikâyeler konu edilir. Hikâyelerde tasvirlerin canlı oluşu, karakterlerin iyi çizimi eseri önemli kılmaktadır.⁵⁷

Türklerde hikâye, daha çok halk edebiyatı başlığında nitelendirilen halk hikâyeleri ile varlık bulmuştur. Halk hikâyeleri destanlardan sonra ortaya çıkmıştır.⁵⁸ Bu hikâyeler destanla roman arasındaki geçiş evresinde kendini göstermiştir. Destanların manzum oluşu hikâyelere de etki etmiş, halk hikâyelerinin özellikle döşeme ve soylama denilen bölümlerinde bu gelenek değişmeksizin devam etmiştir. Bu geçiş döneminin ürünü olan Dede Korkut hikâyelerinde de bahsedilen özellik görülmektedir. Türklerde Halk hikâyeleri zamana ve coğrafyaya göre boy, hekat, nağil gibi farklı isimlerle ifade edilmiştir.⁵⁹ İslam medeniyeti merkezli klasik Türk edebiyatı sahasında düz yazı ve nazımlı hikâyeler kaleme alınmıştır.⁶⁰ Divan edebiyatı türündeki divan hikâyelerinin ise manzum oluşu, konusunun sınırlı oluşu ve bu hikâyelerde kullanılan dilin ağır oluşu hikâyelerin toplumda karşılık bulmasını sınırlamıştır.⁶¹

Osmanlıda ise hikâye ve roman türünün modern anlamdaki ilk örneklerine 19. yüzyılın ikinci yarısında rastlanır. Dünya şartlarının değişmesi bu dönemde hikâyenin Osmanlıda batılı tarzda yapılmasını beraberinde getirir. Bu dönemde ilk olarak batı dillerinde yazılmış kimi edebi eserler tercüme edilir. Bu eserler

⁵⁵ Kolcu, *Öykü Sanatı*, 14.

⁵⁶ Kolcu, *Öykü Sanatı*, 15.

⁵⁷ Kolcu, *Öykü Sanatı*, 15.

⁵⁸ Ramazan Korkmaz vd., *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2009), 60.

⁵⁹ Kolcu, *Öykü Sanatı*, 15.

⁶⁰ Korkmaz vd., *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, 60.

⁶¹ Kolcu, *Öykü Sanatı*, 17.

çoğunlukla şiir, hikâye, roman ve tiyatro türünde eserlerdir. Yapılan tercüme çalışmaları Türk yazarlarında etki uyandırır. Bu etki yerli yazarların eserlerinde bazen millî olanla sentez, bazen adapte, bazen taklit olarak okuyucuların karşısına çıkar. Tanzimat sonrası ise bu tesir oldukça fazladır.⁶² Nitekim Ahmet Hamdi Tanpınar Türklerde edebiyat alanında modern olarak hikâye türünün oluşmasını Batı'dan yapılan tercümelere dayandırır. Bu türdeki eserlerin ilk örneklerine yapılan tercümelerden yaklaşık 10 yıl sonra rastlanır. Ahmet Midhat Efendi'nin kaleme aldığı *Kıssadan Hisse* ve *Letâif-i Rivâyat* serisi, Emin Nihad Bey'in *Müsâmeret-nâme*'si, Şemsettin Sâmî'nin *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat*'ı ve Nâmîk Kemal'in *İntibah*'ı Osmanlı'da Tanzimat sonrası modern tarzda hikâye türünde yazılmış eserlerden bazılarıdır.⁶³

Halk arasında hayat bulan, sözlü ve yazılı gelenekten oluşan anlatılar yüzyıllardır insan hayatının bir parçası olmuştur. Hikâyeler insanın yaşadığı her dönemde belirli ihtiyaçları karşılamış, halk tarafından ilgi görmüş ürünlerdir. Hikâyenin yazıya döküldüğü ilk dönemlerde bu edebi türde kalem oynatan yazarlar anlatımı daha etkin kılmak, okuyucuda daha çok tesir bırakmak amacıyla yapı, ses ve üslup arayışlarıyla birçok teknik sınımlardır. Başlangıçta yazarlar yaygın olarak “olay öykü” diye isimlendirilen teknik üzerinde birleşmişlerdir (Maupassant çizgisi). Bu teknikte her şey bir olay, hikâye, entrika çevresinde gelişmektedir. Olay ya da hikâye; başlangıç, gelişme ve bitiş kurgusuyla sonuçlanmaktadır. Bu klasik yöntem başlangıcı ve sonu olan, okuyucuda heyecan, merak ve gerilim hislerini uyandıran bir yöntemdir. Sonraları ise olay öyküsü tekniği bir kenara bırakılıp insan psikolojisinin merkeze alındığı teknikte hikâyeler yazılmaya başlanmıştır. Bu teknikte klasik usulde olduğu gibi başlangıç, gelişme ve bitiş olmayıp insan ruhuna, onun kendisini kimi zaman ifade edip kimi zaman edemediği konulara yönelmiştir. Bu tekniğe Çehov tarzı denmektedir.⁶⁴

Belirli bir dönem sonra ise hikâyede “durum ve atmosfer öyküleri” yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yazarlar bu yöntemle gündelik geçicilikten ve tüketicilikten sıyrılmayı, evrenseli yakalamayı amaçlamıştır. Tabii olarak bu

⁶² Cafer Gariper vd., “Yenileşmenin Başlangıcı ve Öncüleri”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, ed. Ramazan Korkmaz (Ankara: Grafiker Yayınları, 2009), 61.

⁶³ Kolcu, *Öykü Sanatı*, 18.

⁶⁴ Tosun, *Türk Öykücülüğünde Kutlu*, 9.

yöntemde okuru çarpıcı bir sonuç beklememektedir. Bir ânın, bir görüntünün insan ruhunda bıraktığı iz ön planda tutulmuştur. İnsan, yaşadığı coğrafya ve kültürden bağımsız değerlendirilmeye çalışılmış, yapılan soyutlamalarla insanın bizzat tabiatında olana yönelinmiştir. Dolayısıyla bu teknikte anlatılandan çok anlatımdaki nasıllık önem kazanmıştır. Hikâye yazarları, kaleme aldıkları eserlerde zamanla farklı alanlardan da istifade etmiş ve böylelikle hikâyenin serüvenini genişletmişlerdir. Sinemadan gösterme ve kurgu yönüyle, şiirden akıcılık yönüyle, müzikten ritim yönüyle yararlanmışlardır.⁶⁵

Modern anlamdaki Türk hikâyeciliğinde yaygın olarak kullanılan yöntemler Maupassant ve Çehov tarzıdır. Örneğin Ömer Seyfettin hikâyelerini Maupassant çizgisinde, Memduh Şevket Esenal ise Çehov çizgisinde yazmıştır.⁶⁶ Elbette kullanılabilen tüm bu yöntemler, merkezinde “anlatmak” eylemini içerir. Kimi yazar bu eylemi gür ve etkili, kimi de sessiz ve mütevazı biçimde gerçekleştirmiştir.

2.2. Değerler Eğitiminde Hikâye Kullanmanın Önemi

Değerlerin bireye aktarımı, İslam dininin eğitiminin de amaçları arasında sayılabilir. Bu bağlamda İslam inancının bazı değer ve ilkeleri muhatabına aktarmada kullandığı yöntemle temas etmek dikkate değer olabilir. Ana kaynağı Kur’an-ı Kerim olan İslam’ın eğitim yönteminin şekillenmesinde Kur’an ayetlerinin rolü göz ardı edilemez. Zira Kur’an’ın özellikle Mekke döneminde indirilen ayetlerinin birçok edebî nitelik taşıdığı bilinmektedir. Vahiylere amacı, muhatabı olan insana bir hayat modeli sunup insan tarafından bunun öğrenilmesi, benimsenmesi ve hayata aktarılmasıdır denebilir. Bu durumda Kur’an elbette sadece bir kurallar kitabı gibi mesajını iletmez. Bilakis vermek istediği mesajları insan hayatıyla ilişkilendirir. Bunu yaparken de edebî sanatları kullanır. Hikâye yöntemiyle anlatım Kur’an’ın kullandığı edebî sanatlardan biridir.

Kur’an ayetleri edebî açıdan incelendiğinde ayetlerin, tarihi olayları hikâyelendirerek anlattığı, zihinde tasvir edilen soyut konuları tablolaştırdığı, insan

⁶⁵ Tosun, *Türk Öykücülüğünde Kutlu*, 10.

⁶⁶ Korkmaz vd., *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, 353.

karakter ve tiplerini somutlaştırdığı, insanın manevi ve ruhi durumlarını hayatla ilişkilendirdiği görülür.⁶⁷

Kur'an-ı Kerim'in ayetleri indirilmeye başlandığı andan itibaren gerek iman edenleri gerekse kalplerinde ona karşı duvar örenleri büyüleyip etkisi altına aldığı söylenebilir. Nitekim müşriklerden Kur'an ayetlerini inkâr edenlerin onun edebi yönünü reddedemediklerini ve Kur'an'ın bazı ayetlerindeki meydan okumalarına karşılık veremediklerini biliyoruz. Genelde edebî yöntemin özelde ise hikâye ile anlatma yönteminin kolaylaştırıcı ve etki bırakıcı tarafı olduğu açıktır. Bu durumun Hicaz bölgesinde İslam inancının yeşermesine katkı sağladığı yadsınamaz. İslam inancının ana kaynağı olup sözleri yaratıcıya ait olan ilahi kitabın sıklıkla başvurduğu bu kadim ve edebî yöntemin çağımızda aynı dinin inanırlarına o dinin eğitimi aşamasında kullanılması dikkate değer bir durum olabilir.

İslam'ın elçisi olan Hz Muhammed de bir şair ya da edebiyatçı değildi. Ancak içinde yaşadığı toplumda hitabeti en iyi olanı, konuştuğunda en kuvvetli biçimde konuşanıydı. Kullandığı lehçe açık ve anlaşılırdı. Sözü isabetli, düzgün ve sanatlı idi.⁶⁸ Arap toplumu edebiyata ilgisi olan ve bu ilgiyi hayatında yaşayan bir toplumdur. Kureyş kabilesi ise diğer kabilelere kıyasla bu konuda daha iyi sayılabilir. Hz. Muhammed'in bu kabileye ait oluşu kendisini bu konuda doğal bir biçimde yetkin kıldığı gibi risâlet görevi de bu yetkinliği zirveye taşımıştır. Yaratıcı, elçisini bu alanda kabiliyetli kılmıştır. Nitekim Hz. Muhammed kendisinin hikmetle konuşmasının, az sözle çok şey anlatmasının, konuştuğunda isabetli konuşmasının Allah tarafından verildiğini bir hadisinde şöyle ifade etmiştir: “Bana az sözle çok anlam ifade etme yeteneği verildi.”⁶⁹ Birçok İslam âlimine göre Hz. Muhammed'in bu hadisinden kastedilenin yine O'nun hadisleri olduğu düşünüldüğünde Kur'an'da olduğu gibi Hz. Muhammed'in hadislerinde de edebi yöntemlerin kullanıldığı söylenebilir.⁷⁰ Yine münafıkların kimi ikiyüzlü davranışlarına Hz. Muhammed'in nasıl karşılık vermesi gerektiğinin belirtildiği Nisâ Suresi'ndeki ayette de bu durumu

⁶⁷ Süleyman Koçak, “Kur'ân'da Mesellerle Anlatımın Eğitim Açısından Değeri”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9/1 (2009), 191.

⁶⁸ Ebû's-Seâdât Mecdüddîn el-Mübârek b. Esîrüdîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye fî ğarîbi'l-hadîs ve'l-eser* (Beyrut: Mektebetü'l-İlmiyye, 1979), 1/4.

⁶⁹ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî el-Müslim, *el-Câmi'u's-şahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki (Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Ârabî, ts.), “mesâcid”, 7-8.

⁷⁰ M. Yaşar Kandemir, “Cevâmiu'l-Kelim”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 28 Temmuz 2023).

görebiliriz. Allah elçisine, “Onlar, Allah’ın kalplerindeki bildiği kimselerdir; onlara aldırma, kendilerine öğüt ver ve onlara kendileri hakkında tesirli söz söyle”⁷¹ diyerek, ilgili zümrenin tavır ve davranışlarına karşı sözü, onların kalplerine tesir edecek bir biçimde kullanmasını söylemiştir. Bahsedilen bu edebi yöntemler, içerisinde çağdaş anlamda olmasa da üslup ve amaç bakımından hikâyeyi de barındırmaktadır. Nitekim kimi hadis kitaplarında bap başlığı olarak “kıssa” kavramı kullanılmıştır.⁷²

Soyut konuların yer aldığı değerlerin eğitimi süreci özellikle çocukluk çağındaki bireylerde kimi zorlukları barındırabilir. Çünkü bu dönem (7-11 yaşları) somut düşüncenin ağırlıklı olduğu bir dönemdir.⁷³ Bu aşamada hikâye, soyut olanı hayal dünyasında somutlaştırarak önemli bir kolaylık sağlayabilir.⁷⁴ Bir çocuktan herhangi bir şeyin yapılması veya yapılmaması istenebilir. Bu istek çocuğa da aktarılabilir. Ancak bu isteğin hedef kitlede daha kalıcı ve kolay karşılık bulması için yaşanabilir olması gerekmektedir. Yani çocuk doğal gözlemleri sonucunda bu durumun yakınında, çevresinde yaşanabilir olduğuna şahit olmalıdır. Aksi takdirde öğretilmek istenen şey sözde kalabilir. Çocuğun ilgili dönemde anne ve babadan yapmış olduğu gözlem bu açıdan önemlidir. Ne var ki bir çocuğun hâlihazırda bulunduğu yaş seviyesi onun çok fazla yaşantıya şahit olmasını sınırlı kılabilir. Bu bağlamda çocuğun okuduğu ya da dinlediği hikâyeler onun eğitimini amaçlayan olayların tasvir edilmesi niteliğindedir. Esasen bu durum sadece çocukluk dönemi eğitimi için değil yetişkinlik dönemi için de geçerli olabilir. Ancak bir yetişkinin hikâyeden çıkardığı anlam çeşitliliği ile bir çocuğun çıkardığı anlam boyutu farklı olabilmektedir.

Burada hikâyelerin eğitici nitelikte olması da oldukça önemlidir. Çünkü hikâye okumak ya da dinlemek insan zihninde merak gidermenin, heyecan duymanın ve zevk almanın ötesinde anlamlar içermektedir. Söz gelimi bir çocuk herhangi bir hikâyeyi okumaya veya dinlemeye başladığında hikâyenin içindeki kahramanlarla

⁷¹ en-Nisâ 4/63.

⁷² Muhittin Uysal, “Bazı Hadis Kıssaları Üzerine Mülâhazalar”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22/22 (01 Kasım 2006), 34.

⁷³ Ziya Selçuk, *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Nobel, 2018), 82.

⁷⁴ M Nur Pakdemirli, “İlköğretim DKAB Derslerinde Hikâye Kullanımının Önemi: Eğitim Psikolojisi Açısından Bir Yaklaşım”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/21 (2011), 102.

kendisini özdeşleştirecektir.⁷⁵ Doğasındaki yönelimden ötürü çoğunlukla iyi roldeki bir karakterde şahsını görecektir, kendisini onun yerine koyarak kimi zaman ona rağmen bile karar verecektir.⁷⁶ Hikâyenin akışında iyi roldeki karakterle empati kurarak onun düşüncelerini, yönelimlerini, zevklerini kendisi de benimseyecektir. Dolayısıyla burada iyi roldeki kahramana verilen özellikler, karakterler ve değerler oldukça önemli olacaktır.

Kimi zaman okuyup kimi zaman dinlediği hikâyelerle özdeşim kurmak, oradaki kahramanlarla empatiye geçmek insana ait bir özelliktir. İslam inancında insanı yaratıp kitap olarak ona Kur'an'ı gönderen yaratıcının bu kitapta birçok kez tahkiye sanatını kullanması, yine O'nun elçisinin hadislerinde edebi bir üslubu tercih etmesi dikkate değerdir. Bu bağlamda bireyin psikolojik ve sosyal gelişimi dikkate alınarak seçilecek olan nitelikli hikâyelerin değerler eğitiminde kullanılması alana katkı sağlayabilir.

2.3. Değer

Sosyal bir varlık olan insan toplumsal hayatını devam ettirebilmek için bazı unsurlara ihtiyaç duyar. İnsanoğlu bu unsurlar sayesinde toplumla uyumlu bir biçimde yaşayabilir ve toplumsal birliktelik belirli seviyelerde gerçekleşebilir. Günümüzde bu öğelerin daha çok değer kavramıyla açıklandığı söylenebilir. Değer, sadece toplumsal birlikteliği içeren alanlarda değil; iktisat, psikoloji, felsefe, sosyoloji, matematik gibi alanlarda da sıkça kullanılmaktadır.⁷⁷ Dahası değer kavramı; estetik, felsefe, etik ve ekonomi alanlarının temel kavramlarından biridir.⁷⁸

Sözlükte değer, “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, fehamet, kadir; bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, kıymet, paha, valör; üstün nitelik, meziyet, kıymet; üstün, yararlı nitelikleri olan kimse; bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve

⁷⁵ Özbek, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, 196.

⁷⁶ Okumuşlar, “Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye”, 21.

⁷⁷ Tunagür, *Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinin Türkçe Öğretiminde Değer İletimi Açısından Önemi*, 13.

⁷⁸ Recep Kaymakcan - Hasan Meydan, *Ahlak Değerler ve Eğitimi* (Dem Yayınları, 2016), 21.

manevi ögelerin bütünü”⁷⁹ gibi anlamlara gelmektedir. Tüm bu tanımlara bakıldığında değer kavramının çok yönlü anlamları olduğu söylenebilir.

Değer kavramıyla ilgili alana ilgisi olan araştırmacılar tarafından birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımlar mahiyetçe değer farklı yönlerini vurgulasa da tanımlarda ortak birçok noktayı görmek mümkündür.

Sosyal bilimlere ilk defa Znaniecki tarafından kazandırılan değer kavramı Latince olarak valere kökünden türetilmiştir. Valere, kıymetli ve güçlü olmak gibi anlamları içermektedir.⁸⁰

Değer nedir sorusuna cevap arayan Güngör, değeri bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç olarak açıklamaktadır.⁸¹ Arzu edilen, aranan, ihtiyaç hissedilen şeyleri değerli olarak açıklayan Güngör burada arzu edilenin aynı zamanda subjektif tarafı olduğunu vurgulayarak bu tanımı nihai bir tanım olarak görmemektedir.⁸²

Fichter, değeri “kültür ve topluma anlam ve önem veren ölçütler” şeklinde tanımlamıştır.⁸³ Bu tanımda, değer işlevsellik amacına dönük bir tanımlama yapıldığı görülmektedir. Tanımda yer alan ölçütlerin yani değerlerin olmayışı, kültürü ve toplumu anlamsız kılacaktır.

Ülken’e göre değer; muhtaç olunan, aranan, insanda eksikliği tamamlayan şeydir. Bu insan hayatında en basit görülen olgularda da en kıymetli görülen durumlarda da aynıdır. Örneğin gündelik hayatta insan susadığında temel bir ihtiyaç olan suya ulaşmayı arzuluyorsa su bir değerdir. Çünkü insan var olan ihtiyacını onunla karşılamakta, bu da onu değerli kılmaktadır. Aynı insan kıymetli bir sanat eserine de ihtiyaç duyabilir. Bu da bireydeki yüksek ihtiyaçları karşılayan bir değerdir.⁸⁴ Tanımdan da anlaşılacağı gibi burada değerli olanın ihtiyaç hissedilip aranan ve elde edildiğinde kişisel fayda sağlayan boyutu vurgulanmıştır.

⁷⁹ Güncel Türkçe Sözlük, "değer".

⁸⁰ Nuri Bilgin, Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar (İstanbul: Sistem Yayıncılık,1995),95.akt. Havva Yaman - Selma Taflan - Sanem Çolak, “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler” *Değerler Eğitimi Dergisi*7/18(Aralık 2009), 108.

⁸¹ Erol Güngör, *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2000), 27.

⁸²bk. Güngör, *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, 27.

⁸³ Joseph Fichter, *Sosyoloji nedir?* çev. Nilgün Çelebi (Ankara: Attila Kitabevi, 1996), 143.

⁸⁴ Hilmi Ziya Ülken, *Bilgi ve değer* (Ankara: Doğu Batı, 2016), 205.

Bir başka tanıma göre değer şöyle açıklanabilir. Değer: insanın çevresiyle kurmuş olduğu etkileşim sonucu özümsemiş olduğu ölçünlerdir. Bu ölçünler aynı zamanda insanın davranışlarına etki eden unsurlardır. Bu tanım değerın kişisel kazanım yönünü vurgulamaktadır. Değerin kişisel yönüne şu unsurlar etki etmektedir: güdü, inanç, tutum, ihtiyaç, karar verme vb. Değerin toplumsal yönüne ise toplumca en iyi en faydalı ve en doğru olan şeyler etki etmektedir.⁸⁵

Ekinci de değeri, psikolojik ve toplumsal yönüyle tanımlayarak şöyle açıklamıştır: Değer, toplumun devamlılığını, birliğini sağlamak için o toplumun çoğunlukta olan üyelerince doğru kabul edilen kültürden ve inançtan oluşan düşünce, ahlak ve amaçtır.⁸⁶

Yapılan bu tanımlarda soyut olan değer kavramının daha çok bireysel ve sosyal işlevselliklerine vurgular yapılarak somutlaştırıldığı, böylelikle kavramın daha anlaşılabilir hale getirildiği söylenebilir. Ne var ki kavramın farklı disiplinlerde özellikle de Felsefe disiplininde birçok boyutunun olduğu aşikârdır. Ancak çalışmanın konusu düşünüldüğünde ilgili tanımların yol gösterici olabileceği düşünülmektedir. Yukarıda bahsedilen ve kısmen farklı yönleriyle ele alınan değer tanımlarının ortak noktası, bireyde duygu, düşünce ve tutum olarak yönlendirme yapan; yararlı, kıymetli ve güzel olana ait ölçütler olmasıdır.

2.4. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin sınıflandırılmasında alana ilgisi olan araştırmacılar tarafından çeşitli tasnifler yapılmıştır. Değerin tanımlarında olduğu gibi sınıflandırılmalarında da araştırmacılarca ortak bir kabul olduğu söylenemez. Değerle ilgili ilk kez test uygulamasını psikoloji alanında 6 değer üzerinden Spranger yapmıştır. Sonraları sosyal bilimlerde Allport, Vernon ve Lindzey gibi isimler de bu değerler üzerinden testler uygulamıştır. Uygulanan testlerdeki değer sınıflandırmaları şu şekildedir: Estetik değer, teorik değer, siyasî değer, iktisadî değer, sosyal değer ve dinî değer.⁸⁷

⁸⁵ Oktay Akbaş, *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2004), 44.

⁸⁶ Hurşit Ekinci, *Okulda ve Ailede Değerler Eğitimi* (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2018), 27.

⁸⁷ Güngör, *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, 84.

Değerleri içkin, aşkın ve normatif değerler olarak üç başlıkta ele alan Ülken'e göre bu başlıkların açıklaması şu şekildedir:

“1. İçkin değerler, bu değerlerin oluşumunda temeli bilinç muhtevası meydana getirir. Bunlar, sanat, teknik ve bilgi değerleridir. Teknik alanda madde, sanat alanında duygu ve duyular, bilgide ise kavramlar ana unsur oluşturur.

2. Aşkın değerler, bu tür değerlerde duyular ve bilinç muhtevası sadece aracıdır. Ancak bu aracı duruma göre bazen çok bazen de az önemsiz bir dereceye inebilir. İki insan arasındaki ilişkide bilinç verileri ya yazılmış bir sözleşme ile ya eski birliktelik hatıralarına sadık kalınması ile ya da karşılıklı sözleşmeye sadık kalınması ile ki, bunlar duyu verileri ve bilinç muhtevalarıdır. Oysa asıl olan bir sözleşme, bağlayıcılık ya da çıkardan bağımsız aşkın iki varlık arasında var olan bağlantıdır. İşte bu aşkın bir ilişkidir. Bu yüzden aşkın değerler ahlaki değer alanına aittir. Orada içkin olan bilinç muhtevası doğrudan doğruya değer kendisi olmayıp basit bir aracı olmaktan öteye geçmeyecektir.

3. Normatif değerler, bu değerler esasen bir değer değildir. Zira bütün değerlerin ölçüleri, değişim örnekleridir. Normatif değerlerin görevi başka değerleri birbiriyle kıyaslamak ve ölçmektir. Bu ölçü-değerler ise iktisadi, hukuki ve lisani değerlerdir”⁸⁸

M. Rokeach, değerleri Gaye Değerler (Terminal Values) ve Vasıta Değerler (Instrumental Values) olarak sınıflandırmaktadır. Rokeach'a göre, "eşitlik", "aile güvenliği", "kendine saygı", "sosyal itibar" gaye değerlerdir. Bunların yanında "nezaket", "sorumluluk", "zekâ" ise vasıta değerleri oluşturur.⁸⁹

Değerlerin sınıflandırılması ile ilgili alanda ilgi gören bir diğer çalışma da Schwartz'ın yapmış olduğu değer sınıflandırmasıdır. Bu sınıflandırmada Schwartz 10 temel değer başlığında 18 amaç değer, 18 de araç değer ayırımı yapmıştır. Yapılan değer gruplandırmalarının açıklamaları incelendiğinde ise toplam 57 değer geçtiği görülmektedir. Schwartz'ın değer gruplandırması şöyledir:

⁸⁸ Ülken, *Bilgi ve Değer*, 364-366.

⁸⁹ Milton Rokeach, *The Nature of Human Values* (New York: Free Press, 1973).akt. Güngör, *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, 85

Tablo 1: Schwartz'ın Değer Sınıflaması

Değer Grupları	Değerler
“ Güç (power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü Başarı (achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi.	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntümü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek Başarılı olmak, yetkin (muktedir) olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak.
Hazcılık (hedonism): Bireysel zevke ve hazza yönelim.	Zevk, hayattan tat almak.
Uyarılım (stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı.	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak.
Özyönelim (self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık.	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak.
Evrenselcilik (universalism): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek.	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum.
İyilikseverlik (benevolence): Kişinin yakını olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme.	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçak gönüllü olmak.
Geleneksellik (tradition): Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık.	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat (dünyevi işlerden el ayak çekmek), mahremiyet.
Uyma(Confirm): Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması.	Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek.
Güvenlik(Security): Toplumun var olan ilişkilerinin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği.	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürdürülmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak.

„ 90

⁹⁰ Shalom Schwartz, “Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?”, *Journal of Social Issues* 50 (14 Nisan 2010), 22.

Görüldüğü gibi değerlerin sınıflandırılmasında ortak bir kabul olmamakla birlikte kimi değer başlıklarında benzer yönlerin bulunduğu söylenebilir. Yapılan bu çalışmada değerlerin sınıflandırılması, MEB'in 2018 yılından itibaren belirlemiş olduğu öğretim programlarındaki kök değerler çerçevesinde ele alınacak olup aşağıdaki bölümde bu kök değerlerle ilgili açıklamalara yer verilecektir.

2.5. Türk Millî Eğitim Sisteminde Kök Değerler

Türk Millî Eğitim sisteminde öğretim programı geliştirme faaliyetleri MEB bünyesinde Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yapılmaktadır. Bakanlık tarafından 2003 yılından itibaren ilköğretim programlarında değerler, öğrencinin bireysel ve sosyal gelişimi ile ilişkilendirilen farklı isimler başlığı altında yer bulmaya başlamıştır. Sonrasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, Sosyal Bilgiler dersi, Fen ve Teknoloji dersi, İlköğretim Matematik dersi ve Türkçe dersi Öğretim Programlarında çeşitli değerlere yer verilmiştir.⁹¹ Öğretim programlarında değerler, eğitimde hedeflenen amaçlardan biridir. Özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Türkçe derslerinde değerler doğrudan ya da örtük biçimde yer almaktadır.

Öğretim programlarının hazırlanmasındaki genel perspektif, MEB tarafından şu şekilde açıklanmıştır:

“Eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir. Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarmıza aktaracağımız öz mirasımızdır. Yetkinlikler ise bu mirasın hayata ve insanlık ailesine katılmasını ve katkı vermesini sağlayan eylemsel bütünlüklerimizdir. Bu yönüyle değerlerimiz ve yetkinlikler birbirinden ayrılmaz bir şekilde teori-pratik bütünlüğündeki asli parçamızı oluşturur. Güncellik içinde öğrenme öğretme süreçleriyle kazandırmaya çalıştığımız bilgi, beceri ve davranışlar ise bizi biz yapan değerlerimizin ve yetkinliklerin günün şartları içinde görünürlük kazanma araç ve platformlarıdır; günün şartları içinde

⁹¹ Kaymakcan - Meydan, *Ahlak Değerler ve Eğitimi*, 216.

değişiklik gösterebilir yapısıyla arızidir ve bu sebeple de sürekli gözden geçirmelerle güncellenir, yenilenir.”⁹²

Öğretim programlarındaki amacın öğrenciye sadece bilgi, beceri ve bazı davranış değişiklikleri sunmak olmadığı açıktır. Programlarda değerlerin de eğitimin vazgeçilmez bir unsuru olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda MEB’in öğretim programlarındaki genel bakış açısı örneklendirilmiştir. Bununla birlikte bakanlık tarafından eğitimde hangi kök değerlerin benimsenmesi gerektiği ve değerlerin önemi değerler başlığı altında şu şekilde belirtilmiştir:

“Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır. Bir toplumun geleceğinin, değerlerini benimsemiş ve bu değerleri sahip olduğu yetkinliklerle ete kemiğe büründüren insanlarına bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bundan dolayı eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder. Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir. “Eğitim programı”; öğretim programları, öğrenme öğretme ortamları, eğitim araç gereçleri, ders dışı etkinlikler, mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm unsurları göz önünde bulundurularak oluşturulur. Öğretim programlarında bu anlayışla değerlerimiz, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır.”

Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik.

⁹² Millî Eğitim Bakanlığı(MEB), "Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı" (Erişim 05 Ağustos 2023).

Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır.”⁹³

Eğitim ve öğretim programları özetle kime, neyi, nasıl, niçin ve hangi süre ile öğretilmesi gerektiğini konu alır. Bununla birlikte yapılan faaliyetin yasalara uygunluğunu da açıklar. Bakanlık bünyesinde İlk ve Ortaöğretim kademelerindeki birçok dersin öğretim programlarında yukarıda örneği verilen değer başlığı ile ilgili açıklama yer almaktadır.⁹⁴ Açıklamadan da anlaşılacağı gibi değerler, toplumun geleceğinin garantisi olarak görülmektedir. Bu sebeple değerlerin bireylerce özümseyip aksiyona dönüştürülmesi eğitimin bir görevidir. Bu görev değerlerin, öğretim programlarında yer almasıyla karşılık bulacaktır. Açıklamada ayrıca değerlerin, öğretim programlarında ayrı bir program ve öğrenme alanı olarak görülmediği, bilakis programların her birinde ve biriminde olduğu vurgulanmıştır. Başka bir ifade ile değerler farklı derslerin ders programlarındaki uygun ünitelerinde kendisine yer bulmuş, ayrıca ders dışı öğrenme faaliyetlerinde değerler başlığı altında öğrencilere kazanım ortamları sağlanmıştır. Öğretim programlarında yer alan kök değerler ise şunlardır:

- Adalet
- Dürüstlük
- Dostluk
- Öz denetim
- Sabır
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Vatanseverlik
- Yardımseverlik

Yapılan bu tez çalışmasında da MEB'in belirlemiş olduğu kök değerler esas alınmıştır.

⁹³ MEB, “Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı”.

⁹⁴ bk. MEB, “Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı”.

III. BÖLÜM

3.DEĞERLERLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenmiş olan 10 kök değerinin Mustafa Kutlu'nun hikâye kitaplarındaki bulgularına ve yorumlarına yer verilmiştir. Çalışmanın konusu açısından hikâye kitapları incelenmiş, sonrasında diğerlerine göre daha zengin içerik barındıran şu 10 eser seçilmiştir: *Rüzgârlı Pazar, Ya Tahammül Ya Sefer, Mavi Kuş, Beyhude Ömrüm, Tufandan Önce, Kapıları Açmak, Nur, Hesap Günü, Hayat Güzeldir, Zafer Yahut Hiç*.

3.1. Adalet Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Türkçe sözlükte adalet: “1. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme. 2. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması. 3. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme” olarak tanımlanmaktadır.⁹⁵

İnsan, yaratılışı gereği sosyal bir varlıktır. Bu durum onu diğer insanlarla birlikte yaşamaya sevk eder. Birlikte olmak aynı zamanda bir başkasının varlığını kabul etmekle mümkündür. Toplumsal yapı içerisinde hayat süren insan başkalarıyla iletişim kurar, aynı ortamları ve imkânları paylaşır, kendisi dışındaki insan ve topluluklarla temas halinde olur. İnsanın toplu halde yaşayabilmesi, diğerleriyle uyumlu olabilmesi ve kendisini güven içinde hissedebilmesi ise ancak bazı kurallar sayesinde olacaktır. Adalet bu aşamada önemli bir değerdir. Toplumsal yapının sürdürülebilmesi, kaosun, güvensizlik ve kargaşanın en aza indirilmesi adaletle mümkün olabilecektir.

Bir toplumda adalet değerinin olgunlaşabilmesi sadece konulan hukuk kurallarının o topluma uygulanması ile mümkün olmayabilir. Aynı zamanda toplumun üyeleri tarafından adalet değerinin benimsenmesi gerekmektedir.

⁹⁵ *Güncel Türkçe Sözlük*, "adalet".

Yazar Kutlu'nun, tez çalışması için seçilen eserlerinin tamamında adalet konusu farklı yönleriyle işlenmiştir.

Tablo 2: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Adalet Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Adalet değerinin geçtiği sayfa numaraları	Frekans (f)
<i>Rüzgârlı Pazar</i>	71,73, 90, 157, 158	5
<i>Ya Tahammül Ya Sefer</i>	83, 87	2
<i>Mavi Kuş</i>	72	1
<i>Beyhude Ömrüm</i>	23, 46, 126, 130, 131	5
<i>Tufandan Önce</i>	10, 26, 33, 106, 109, 111	6
<i>Kapıları Açmak</i>	14, 54, 130	3
<i>Nur</i>	14, 22, 76, 84, 175	5
<i>Hesap Günü</i>	31, 80, 83, 84	4
<i>Hayat Güzeldir</i>	78	1
<i>Zafer Yahut Hiç</i>	103, 131, 138	3
Toplam		35

Adalet değeri ile ilgili tabloya bakıldığında bu değer in incelemeye konu edilen eserler içerisinde en çok “*Tufandan Önce*” isimli hikâye kitabında işlendiği görülmektedir. En az ise *Mavi Kuş* ve *Hayat Güzeldir* isimli eserlerde işlenmiştir. Adalet değeri çalışmaya konu edilen eserlerin tamamında otuz beş kez işlenmiştir. Adalet değerinin işlenişinden bazı örnekler eserlerde şu şekildedir:

Yazarın *Tufandan Önce* adlı hikâye kitabında Anadolu'nun küçük bir kasabasında dürüst, çalışkan ve fedakâr bir belediye başkanı anlatılır. Başkanın adı Şemsettin Bilen'dir. Halk başkanı çok sevmekte, adaletli olduğunu düşünmekte ve her defasında başkan yapmaktadır. Oysa Şemsettin Bilen'in gönlü artık başkanlığı bırakmaktan yanadır. Yazar başkanı halkın dilinden şöyle tanıtmıştır:

“Baktılar ki can u gönülden çalışıyor, doğru-dürüst becerikli, adaletli. Hem başkanlığı bir basamak yapıp da mebusluğa atlamıyor. O, ‘daha durun yahu etmeyin, bu sefer niyetli değilim, yeter biraz da başkası yapsın bu işi’ demeye kalmadan

‘Büyük Başkan, Büyük Başkan’ diye kendisini kalabalıkların omuzunda buluyor; her seçimde rakipsiz kalıyordu.”⁹⁶

Yazarın *Hayat Güzeldir* adlı eserinde kısa hikâyeler bulunur. Bu hikâyelerden biri de Caney adlı hikâyedir. Hikâyede gözlemci rolünde olan yazar, bir gün şehir içi ulaşım için toplu taşıma aracı bekler. Vaktinde gelen araca bindiğinde yolculardan biri kendisiyle sohbet etmek ister. Konuşmanın konusu gündeme dair bir meseledir. Yolcu, memlekette her önüne gelenin medyada yorumculuğa soyunmasından yakınıdır. Ona göre, olması gereken mikrofonun vatandaşa uzatılması ve onun görüşlerinin sorulmasıdır. Ancak böylesi durumlarda da vatandaşın sözlerinin kırılıp vatandaşa karşı adaletsizlik yapıldığından şikâyetlenir. Devamında yazarın ülkedeki adaletin işleyişine dair düşüncelerini belirttiği olay eserde şöyle geçer:

“Beklediğim vasıta zamanında geliyor, işte güzel bir gün dedik ya, yer bulup oturuyorum. Yanımdaki vatandaş teklifsiz; ‘Yahu her önüne gelen yorumcu oldu’ diye gündemi açıyor. ‘Bir de bu meseleleri vatandaşa sorsalar ya diyerek yüzüme bakıyor. Eh, muhabbeti başlatalım bari. ‘Soruyorlar efendim siz hiç tivi seyretmiyor musunuz’ diyorum. ‘Hah, ha..’ diye kısa metrajlı bir kakhaha atıyor. Sevimli adam doğrusu.

-Soruyorlar abicim sormazlar mı... Şimdi vatandaşın bu konudaki fikirlerini alalım diyerek sokaktan geçen adamlara mikrofonu uzatıyorlar. Ne güzel değil mi? Ver ulan şunu şöyle bir güzel konuşayım diyeceksin. Vermezler ki... Öylesine bir iki laf atıyoruz. O da şansına. Adam senin sözlerini makaslıyor, ötekinin sözlerini veriyor. Bu mu adalet...

-Siz galiba yorum değil adalet peşindediniz...

-Elbette...

Acaba lafı uzatıp, memlekette adalet mekanizmasının yavaş işlediğini mi anlatsam.”⁹⁷

Nur Adlı hikâye kitabında Cemil isminde bir karakter vardır. Cemil, yaşadığı mahalledeki haksızlıklara dayanamayan haksızlıkların her birini kendi marifetiyle çözen mahalleli tarafından da çok sevilen kabadayı bir karakterdir. Kolluk kuvvetleri de Cemil’in bu iyi yönünü bildiği için ufak tefek vakalarına göz yumar. Ancak Cemil

⁹⁶ Mustafa Kutlu, *Tufandan Önce* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017), 10.

⁹⁷ Mustafa Kutlu, *Hayat Güzeldir* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019), 78.

günün birinde göz yumulmayacak bir iş yapar. Hapse girer. Tutuklu olduğu yıllarda içerde kendisini manevi olarak geliştirir. İbadetlerine başlar, bazı okumalar yapar. İnfaz süresi tamamlandığında ise bütün mahalleli Cemil'i karşılamaya gider. Toplanan kalabalığa Cemil bir konuşma yapar. Adalet'in nasıl işlemesi gerektiği vurgusunun da yapıldığı konuşma eserde şöyle geçer:

“Patırtı yok. Anlaşmazlık olursa kavgaya gerek yok. İşte karakol, işte komiser abimiz. Adalete güvenin.”⁹⁸

Yazarın *Kapıları Açmak* adlı eserinde toplumdaki yanlış adalet algısı vurgulanmaya çalışılmış, kötülüğe zorla sürüklenenden değil, sürükleyenden hesap sorulması gerektiği vurgulanmıştır. Hikâyede Zehra taşrada yaşayan genç, güzel bir kızdır. Yaşadığı kasabadan zorla Kemal tarafından İstanbul'a kaçırılır. Kemal zengin ama hep illegal işlerle uğraşan bir karakterdir. Karanlık işlerle uğraştığı için bir süre evinden uzaklaşmak zorunda kalır. Bu sürede parasız kalan Zehra çeşitli işlerde çalışır fakat köyünde dedikodular ayyuka çıkar. Günün birinde Zehra bir fırsatını bularak tekrar köyüne döner ancak köylüler onu kabul etmek istemez. Köyün imamı Mahir Hoca Zehra'ya kol kanat gererek köylülere şöyle çıkışır:

“Ne kalbi kararmış adamlarsınız yahu. Sizde hiç merhamet yok mu? Düşene bir tekme de siz atıyorsunuz. Müslümana yakışır mı bu? Şefkat kapıları merhamet kapıları kime açılacak? Kızcağız biliyoruz zorla kaçırıldı... Cenab-ı Allah tövbe kapısını açık tutarken size ne oluyor? Siz kim oluyorsunuz? Ayıp, ayıp. O çocuğu o yola düşüren den hesap soracağınıza, el kadar sabiye dil uzatıyorsunuz.”⁹⁹

Yazarın *Beyhude Ömrüm* adlı eserinde ismi tam olarak belirtilmeyen Gülpaşa Çavuş'un oğlu karakteri vardır. Gülpaşa Çavuş'un oğlu sabırlı çalışkan bir kişidir. Amacı köyündeki verimsiz araziye ıslah edip bahçeye dönüştürmektir. Ancak Muhtar Halil bu durumu çekemez. Arazinin kendisine ait olduğunu iddia eder. Bununla da kalmaz, adamlarına Gülpaşa Çavuş'un oğlunu dövdürür ve mahkemeye verir. Hâkim Enis ise olan bitenden haberdardır. Mahkemede Gülpaşa Çavuş'un oğlu lehine karar vereceğini şu sözlerle açıklar:

⁹⁸ Mustafa Kutlu, *Nur* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), 175.

⁹⁹ Mustafa Kutlu, *Kapıları Açmak* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018), 130.

“-Ağa harika bir iş yapmışsın. Bu bahçe cennetten bir köşe olmuş sanki. Alnının teri, elinin emeğidir, ananın ak sütü gibi helaldir sana. Güle güle otur, ek-biç. Ben bu kasabada kaldığım müddetçe kimse kılına dokunamaz.”¹⁰⁰

Hesap Günü adlı eserde Bedir; şehirde yaşayan, dünya hırsı peşinde koşan, büyük işler yapıp büyük paralar kazanmaya çalışan bir karakterdir. Yapmış olduğu bazı ticari girişimler sonuçsuz kalmıştır. Bir zaman sonra eski arkadaşının da yönlendirmesiyle çok fazla hırslı olmamaya karar verip babasından kalan mütevazı bir şeker dükkânında ticaret yapmaya başlar. Zamanla namaz kılmaya başlar, dinî kitaplar okur, derinleşir ve hayatı sorgulamaya başlar. İbadetlerin daha sağlıklı yapılabilmesinde devletin de imkân oluşturması gerektiği teorisini geliştirir. Sonrasında ise İbn Haldun ‘un Mukaddime’sinden ideal devlet düşüncesine dair şu alıntıyı verir:

“Eski kitaplarda yazar, okuyanlar bilir, okumayanlara hatırlatalım. Meselâ İbn Haldun’un Mukaddime’sinde, Kınalızâde’nin Ahlâk-ı Alâî’sinde vardır. Bir çember çizilir. Bunun adı ‘Dâire-i Adalet’ veya ‘Adalet Dâiresi’dir. Altına şu metin ilave edilir. Metni aynen veriyorum, sonra şerh edeceğim.

Adldir mûcib-i salâh-ı cihan

Cihan bir bağdır dîvarı devlet

Devletin nâzımı şeriattır

Şeriata olamaz hiç hâris illâ mülk

Mülk zapt eylemez illâ leşker

Malı cem eyleyen râiyettir

Râiyeti kul eder pâdişah-ı âleme adl

Bakınız metin ‘adl’ ile başlayıp ‘adl’ ile bitiyor. Yani başı adalet sonu adalet. Öteki unsurlar çemberin neresinde olursa olsun dönüp dolaşıp gelecekleri yer adalettir.”¹⁰¹

¹⁰⁰ Mustafa Kutlu, *Beyhude Ömrüm* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018), 130.

¹⁰¹ Mustafa Kutlu, *Hesap Günü* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), 80.

3.2. Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Dürüstlük sözlükte “doğruluk” olarak adlandırılır.¹⁰² Ahlâkî bir terim olan dürüstlük bireyin sözü ile davranışlarının gerçeğe uygun olması, niyetinde samimi olması anlamlarını da taşıyabilir.

Bireyin niyetinde ve sözünde samimi olması; işinde, özel hayatında, ticari ve sosyal hayatında dürüst olması önemli bir değerdir. Dürüstlüğün yaygınlaştığı bir toplumda güven ortamı oluşur. Bu sayede insanlar müreffeh ve mutlu bir şekilde hayatlarını sürdürebilir. Dürüstlük toplumda aynı zamanda adalet değerinin uygulanmasına da zemin oluşturabilir. Zira böyle bir toplumda insanlar doğrudan taraf olacak, özü sözü bir davranacaklardır.

Mustafa Kutlu, çalışma için seçilen eserlerinin tamamında dürüstlük değerini çeşitli yönleriyle ele almıştır.

Tablo 3 : Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Dürüstlük Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Dürüstlük Değerinin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
<i>Rüzgârlı Pazar</i>	127, 159	2
<i>Ya Tahammül Ya Sefer</i>	22, 70, 86, 96, 109, 111, 116, 117, 119, 124	10
<i>Mavi Kuş</i>	15, 75, 115	3
<i>Beyhude Ömrüm</i>	23, 69	2
<i>Tufandan Önce</i>	5, 33, 35, 61, 62, 80, 112, 133, 139	9
<i>Kapıları Açmak</i>	13, 53, 98	3
<i>Nur</i>	124	1
<i>Hesap Günü</i>	21, 23, 27, 34, 76, 77, 85, 86	8
<i>Hayat Güzeldir</i>	80, 133	2
<i>Zafer Yahut Hiç</i>	40	1
Toplam		41

Tablo incelendiğinde dürüstlük değerinin en çok *Ya Tahammül Ya Sefer* isimli eserde yer aldığı görülmektedir. İlgili değer en az bulunduğu eserler ise *Nur* ile *Zafer Yahut Hiç* eserleridir. Dürüstlük değeri seçilen eserlerin tamamında kırk bir kez geçmektedir. Değerin kitaplarda işlenişinden kimi örnekler şu şekildedir:

¹⁰² *Güncel Türkçe Sözlük*, "dürüstlük".

Tufandan Önce adlı Hikâye kitabında Kasaba'nın berberi Abdalbaki vardır. Kasabada ve civar yerlerde hangi haber varsa Abdalbaki hepsini bilmektedir. Çünkü koltuğa oturan her müşteriden haber almasını onları konuşmasını çok iyi bilir. Bir gün tıraş olmak için o zamana kadar hiç görmediği yabancı bir müşteri gelir dükkâna. Koltuğu oturup tıraş olacaktır. Ancak bu müşteriyi berber Baki hiç konuşturamadığı gibi tam aksine müşteri uyanık davranarak Baki'yi konuşturmuştur. Müşteri, muhacir olup kasabada çok çalışkan olması ile bilinen, birçok ticari girişimi olan İdris Güzel hakkında berberden bilgi toplarken İdris'in dürüstlüğüne de atıf yaparak şu bilgileri verir.

“Bir kere bunlar muhacir. Muhacir ne demek? Yerli kıçını kaldırmadan, o çoktan fırlamış, dükkâni açmış olur. Dört kardeşler: İskender Güzel, İdris Güzel, Şahmurat Güzel, Nevzat Güzel. Evet, zengin oldular, zengin oldular ama nasıl zengin oldular? Yukarıda Allah var; çalıp-çırparak; şunu bunu dolandırarak, hile-desiseyle değil; çalışarak alın teriyle kazandılar.¹⁰³

Hesap Günü adlı eserde Bedir, giriştiği ticari atılımlardan istediği sonucu alamayınca babasından kalan şekerçi dükkânında çalışır. Zamanı müsaittir. Okumaya merak salar ancak, popüler neşriyattan da oldukça şikâyetçidir. Şikâyeti bu tür neşriyatların dürüst olmamasıdır. Bir zaman sonra belgesel izlemeye başlar ancak orada da durum çok farklı değildir. Yapımcıların dürüstlük konusunda zayıf olduklarından bahseder. Olay eserde şöyle geçer: “ Belgesellerde de öyle. Adam hayvan belgeseli çekmiş ama nerede? Dünyanın büyük doğal parklarında. Güya vahşi doğa diyor anlatan. Yahu hayvanlar neredeyse ehlileşmiş, insana yaklaşıyorlar. Böyle sahtekârlıkları sevmiyordu.”¹⁰⁴

Kısa hikâyelerden oluşan *Hayat Güzeldir* isimli Hikâye kitabında “Caney” adında bir hikâyeye vardır. Bu hikâyede karakterlerden biri de gözlemci rolüyle yazardır. Olay, rüzgârlı bir İstanbul gününde tramvayda gerçekleşir. Memleketteki ekonomiye ve güvenliğe dair çözülemeyen sorunlar muhtemelen yolcuların yüzüne yansımış, birçoğunun yüzü asık ve somurtkandır. Hal böyleyken tramvaya altı yedi yaşlarında üstü başı dağınık helva satan bir çocuk biner. Yüksek sesle helvasını satmak için seslenir. Kimsenin pek oralı olduğu yoktur. Ne zamanki helva alana şarkı

¹⁰³ Kutlu, *Tufandan Önce*, 33.

¹⁰⁴ Kutlu, *Hesap Günü*, 77.

söyleyeceğini de söyler. İşte o zaman yolculardan biri helva alacağını belirtir. Ancak önce şarkı söylenecek sonra helva alınacaktır. Helvacı ile anlaşılır. Çocuk anlaşmaya sadık kalıp önce şarkıyı söyler. Bu durum suratını asan tüm yolcuların yüzünde tebessüme sebep olur. Sanki herkesin sıkıntısı yok olmuştur. Bu olayın devamında dürüstlüğe atıf yapan yazar, eserinde konuyu şöyle devam ettirir:

“ Ohhhh... Sanki hükümet bir çırpıda iç ve dış borçlarımızı temizledi. Sanki terör sona erdi, cari açık kapandı. Evet, insanlarımız bu kadarcık olsun sevinmek, gülmek istiyorlar. Bir iyilik edip kalplerinde çarpınan kuşu sakinleştirmek istiyorlar. İnsanlarımız kanaat denilen şeyi biliyor, her vesile ile hatırlamak istiyor. Her an iyilik ve adalet için fedakârlığa hazır. Ama karşılarında şu küçük adam kadar olsun içten ve dürüst makamlar, insanlar, sözler olsun istiyor.”¹⁰⁵

Kapıları Açmak adlı eserde Mahir Hoca karakteri vardır. Mahir Hoca kasabanın imamıdır. Dürüstlüğü, merhametli oluşu, yardımsever ve fedakâr oluşu halkın kendisini sevmesine vesile olmuştur. Asıl mesleği marangozluktur. İmamlığın yanında bu mesleği de bir taraftan devam ettirmektedir. Oğlu Cihan da temiz, iyi huylu bir çocuk olup hem camide hem işyerinde babasına yardım etmektedir. Gün gelir işler iyi gider gün gelir kötü. İşlerin açıldığı bir zaman gelir. Mahir Hoca artık yaşlanmıştır ve dükkânı oğlu Cihan'a bırakmayı düşünmektedir. Oğluna dürüst olmasını, harama el uzatmamasını tavsiye eder. Olay eserde şöyle geçer:

“Mahir Hoca Cihan'ı omuzlarından kavrayıp: ‘Tek evladımsın. İşte ocak, işte ev, benden sonra bacayı tütürmek sana düşer. Alnının terinden başkasına tenezzül etme. Helal süt emmiş biri ile izdivaç edersen bu evin bereketi benim de senin de torunlarına yeter’ dedi.”¹⁰⁶

Nur adlı Hikâye kitabında İskender adında bir karakter vardır. İskender, ticaret hayatında oldukça başarılı, herkesin parmakla gösterdiği bir işadamıdır. İskender'in şirket işlerinden, projelerden, yatırımlardan, ihalelerden özel hayatına ayıracak vakti dahi bulunmamaktadır. Din ile arası pek sıcak değildir. İskender'in kız çocuğu *Nur*'da ise durum farklıdır. O hala babaannesinin çocukken kendisine öğrettiği dinî bilgilerin sıcaklığını içinde hissetmek şöyle dursun olabildiğince bu alanda kendisini geliştirmek istemektedir. Aradan zaman geçer ve İskender ciddi bir

¹⁰⁵ Mustafa Kutlu, *Hayat Güzeldir*, 80.

¹⁰⁶ Kutlu, *Kapıları Açmak*, 53.

hastalığa yakalanır. İyileşince ise kısmen kızının da etkisiyle ibadete, hayır işlerine başlar. Şirketin başına da güvendiği adamları getirir. Beraber ticaret yaptığı Nusret ile Hacca gitmeye karar verir. İskender Hacca gitme fikrini Hacı Nusret'e açarken kendisine karşı oldukça dürüst davranır ve şöyle der:

“– Hacı (Nusret) biliyorsun benim namazla niyazla aram olmadı. Nusret susuyor.

– Ömrümü boşa geçirdim say. Şükür harama uçkur çözmedim, kimseyi dolandırmadım, kin tutmadım, kötülük etmedim. Lakin hayra hizmetim de yok. Şimdi doğruya doğru. Paranın peşinden koştuk, âhireti unuttuk.

– Estağfirullah beyim.

Yok, yok, öyle. Şimdi feleğin sillesini yiyince akıl başa geldi ama eyvah, geçen gün geri gelmiyor.

– Bundan sonrası iyi olur inşallah. İskender içini çekti ‘İnşallah’ dedi bütün kalbi ile.¹⁰⁷

Mavi Kuş Adlı eserde de dürüstlük temalı şöyle bir olay geçer. Olay kasaba merkezinden tren istasyonuna yolcu taşıyan minibüste yaşanır. Yolcular arasında kasabaya yeni atanan öğretmen Murat ve eşi Neşe de vardır. Murat öğretmenliğe atanmadan önce Neşe ile İstanbul’da tanışmış evlenmiştir. Murat Anadolu’da ücra bir köye atansa bile Neşe de onunla birlikte seve seve gelecektir. Neşe gideceği yerdeki evi kırmızı kiremitten yapılmış, bacasından dumanlar tüten sevgi dolu bir yuva olarak hayal etmiştir. Köyü ise sakin, ormanın eteğinde yanından tertemiz dereler geçen, içinde balıklar yüzen bir köy olarak düşlemiştir. Ancak Neşe bozkırın ortasında bir yere gelmiş, bu yüzden eşi Muratla devamlı kavga etmektedir. Bu kavga minibüste de devam eder. Yan koltukta oturan kasaba doktoruna da her ikisi kendi düşüncesini teyit ettirmek ister Murat eşini ikna etmek için okula çok güzel bir lojmanın yapılacağını söyler. Doktor ise dürüstlükten taviz vermez, gerçeği söyler. Olay hikâyede şöyle geçer:

“– Doktor Bey dinleyin de bana hak verin lütfen... Bin bir hayal ile kalkıp tâ İstanbullardan geldik. Hani şirin bir yurt köşesidir diye...

Doktor:

– Adı üstünde Şirinyurt ya!..

¹⁰⁷ Kutlu, *Nur*, 125.

– Ah... Tabii... Öyle, öyle... Aman efendim bir okul binası var afedersiniz sanki ahırdan bozma... Araç gereç hak getire. Bizim kalacağımız evin altı ahır... Aman bir koku bir koku insanın midesi kalkıyor. Murat bu arada söze karışır:

– Hepsi düzelecek... İnanın tahsisat çıkarıldı, bugün yarın keşfe gelecekler. Ama Neşe Hanım inanmıyor Öğretmen lojmanı bile düşünülüyor...

Doktor:

– Yahu Murat Bey, yirmi yıldır şu kasabadayım benim bile bir lojmanım yok güldürmeyin adamı.”¹⁰⁸ der.

3.3. Dostluk Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Türkçe sözlükte dost kavramı isim olarak “Sevilen, güvenilen, gönüldaş, iyi anlaşılabilir kimse; yâr, düşman karşıtı” anlamlarına, sıfat olarak ise; “iyi geçinen, aralarında iyi ilişki bulunan” manalarını karşılık gelir.¹⁰⁹ Dostluk ise “Dost olma durumu; mihribanlık, ülfet, Dostça davranış” anlamında kullanılmaktadır.¹¹⁰

İki ya da daha çok insanın birbirleriyle kurdukları samimiyete dayalı bağa dostluk denir. İnsan içinde yaşadığı hayatta her zaman kendine yetebilen bir varlık değildir. O maddi ya da manevi ihtiyaçları olan, kimi zaman zorluklarla mücadele etmesi gereken bir varlıktır. Dostluk bu yönüyle önemli bir değerdir. Elbette dostluk sadece insanın ihtiyaçlarının karşılanması için kurulan araçsal ve çıkarasal bir bağ değildir. Onun özünde samimiyet vardır. Samimiyete dayalı olarak kurulan bu bağın sonucunda dostluk, insanın madden ve manen yaşamını kolaylaştıran bir değerdir. Dostluk aynı zamanda insanın güzellikleri paylaştığı ve çoğalttığı bir zemin olabilir.

Günümüzde teknolojinin gelişmesi, iletişim imkânlarının artması hayatımıza birçok katkı sağlamıştır. Ancak bu durum bazı olumsuz etkileri de beraberinde getirmiştir. Bireyselleşmenin ve benmerkezciliğin artması; akrabalık bağının, dostlukların, misafirliklerin, komşuluğun ve arkadaşlığın azalması gelişen imkânların getirdiği olumsuzluklardan bazılarıdır. Bu bağlamda dostluk değerinin korunup yaşatılması dikkate değer olabilir.

¹⁰⁸ Mustafa Kutlu, *Mavi Kuş* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018), 115.

¹⁰⁹ *Güncel Türkçe Sözlük*, "dost".

¹¹⁰ *Güncel Türkçe Sözlük*, "dostluk".

Yazarın çalışma için seçilen eserlerinde dostluk değerinin dağılımı şu şekildedir.

Tablo 4: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Dostluk Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Dostluk Değerinin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
<i>Rüzgârlı Pazar</i>	38, 44, 45, 48, 61, 71, 78, 84, 85, 120,142 152, 155, 157, 158, 175	16
<i>Ya Tahammül Ya Sefer</i>	67, 107	2
<i>Mavi Kuş</i>	36, 118, 189, 191	4
<i>Beyhude Ömrüm</i>	23, 28, 69, 97, 134, 158, 159, 172	8
<i>Tufandan Önce</i>	21	1
<i>Kapıları Açmak</i>	50, 56, 80	3
<i>Nur</i>	14, 17, 68, 85, 125, 151, 205	7
<i>Hesap Günü</i>	14, 155	2
<i>Hayat Güzeldir</i>	8, 137, 153, 159	4
<i>Zafer Yahut Hiç</i>	21, 40, 54, 56, 174, 181	6
Toplam		53

Dostluk değeri ile ilgili tablo incelendiğinde, değerin en çok yer aldığı eser, *Rüzgârlı Pazar* eseridir. İlgili değer eserde on altı kez geçmektedir. En az bulunduğu eser ise *Tufandan Önce* adlı eserdir. Bu eserde dostluk değeri bir kez geçmektedir. Dostluk değeri, seçilen eserlerin tamamında elli üç kez geçmektedir. Değerin seçilen eserlerde işlenişi şu şekildedir:

Nur adlı eserde hikâyenin kahramanı İşadamı olan İskender'in kızı Nur'dur. Nur'un babası İskender, çok iyi para kazanan, holding sahibi, işkolik bir insandır. Annesi Dilber ise sorumsuz, eviyle ilgilenmeyen, ülke ülke gezen sonrasında da eşinden ayrılan bir karakterdir. Çocukluğunda Nur ile daha çok ninesi ilgilenir. O'na dualar ve sureler ezberletir, yaşına uygun hikâyeler okur, sorduğu sorulara cevaplar verir. Kısa bir süre sonra ninesi hayatını kaybeder. Nur, anne ve babasının kendisiyle ilgilenmemesinin oluşturduğu boşluğunu bir türlü üzerinden atamaz. Hep bir arayış içindedir. Üniversitede mimarlık okur. Bir süre sonra kendisi gibi mimar olan Sinan'la tanışır. Ona karşı hep hayranlık besler. Sinan'ın ise Çiçek adında

böbrek yetmezliği rahatsızlığı bulunun kız kardeşi vardır. Nur hayatını, inancının daha da kökleşmesi, ibadetlerinden daha da haz duyması adına arayışlarla geçirmekte, bu ve benzeri sebeplerle hayır için çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Ancak yaptığı birçok şey kendisini bütünüyle tatmin edemez. Bir gün Nur, çok değer verdiği, derin bir dostluk kurduğu Sinan'ın kız kardeşi Çiçek'e böbreğini verme kararı alır. Bu nedenle Çiçek'in hem hastalığıyla ilgilenen hem de ona karşı duygular besleyen Doktor Cüneyt'i bulur. Böbreğini verdikten sonra ise hayatını kaybeder. Olay eserde şöyle geçer:

“- Cüneyt, sen Çiçek'in kan değerlerini, tahlillerini, istediği böbrek özelliklerini biliyorsun değil mi?

- Biliyorum abla. Bilsen ne fayda, gün geçtikçe kötüye gidiyor.

- Şaşırma sakın. Ben uyarısa böbreğimi vermek istiyorum.

Şaşırma demek kolay, Cüneyt kekeleydi.

- Nasıl, Nasıl olur abla? Sen?

-Uzatmayalım canım. Kararımı verdim. Hemen gidip tahlilleri yaptıralım.”¹¹¹

Zafer Yahut Hiç adlı eserde Doktor Ferit karakteri vardır Doktor Ferit, Tıp eğitimini yurt dışında görmüş, dayısı tarafından okutulmuştur. Dayısı ise Tepeköy'ün belediye başkanıdır. Tepeköy mahrumiyet bölgesi olan bir kasabadır. Doktor Ferit, mesleğini çok daha iyi yerlerde yapabilme imkânı varken Tepeköy'de yapma kararı alır. Kasabanın insanlarıyla yakından ilgilenir, emeğini esirgemek bir yana kasaba sakinleri için birçok fedakârlıkta bulunur. Bir gün Doktor Ferit'in iş arkadaşı olup kasabanın sağlık ocağında hemşire olarak çalışan Neriman, Doktor Ferit'in fedakârca davranışlarını karşılıksız bırakmak istemez. Kasabalıları da yanına alarak Doktor Ferit için büyük bir piknik tertip eder. Güzel bir dostluk örneği olan bu piknikte herkes bir görev üstlenmiştir. Olay, eserde şöyle geçer:

“ Polis Osman kendi semaverini getirmiş. İşin ustası, odunu tanıyor, ağır ağır topluyor. Neriman, Selma, Esmâ iki masa hazırlıyorlar. Seher nevale sepetlerini, çıkınları açıyor. Başkan, Kahveci Hamdi ve Optik Oğuz mangalların başında İki de mangal getirmişler. Bulut ile Canan çocukları salıncaklara bindirmiş, biri Kerem'i öteki Sevinç'i sallıyor. Salıncığa binen başka çocuklar da var. Daha küçükler

¹¹¹ Kutlu, *Nur*, 205.

gölcükte kâğıttan kayık yüzdürüyor, ördeklere ekmek atıyor. Tatlı bir esinti korudan türlü türlü kokular taşıyor.”¹¹²

Beyhude Ömrüm adlı eserde ismi belirtilmeyen Gülpaşa Çavuş’un oğlu olarak belirtilen bir karakter vardır. Gülpaşa Çavuş’un oğlu, çalışkan, toprağı seven, geleneklerine bağlı bir isimdir. Arazisi azdır. Bir gün kimsenin ekip biçmediğı miri arazi olan Islak Kaya diye bilinen bir mevkiyi ekip biçmek ister. Ancak yaptığı işin doğru ya da yanlış olduğu hakkında kesin bir bilgi sahibi değildir. Bir bilene danışmak ister. Danışacağı isim ise babasının askerlik arkadaşı, dostu Berber Hacı’dır. Gülpaşa Çavuş’un babası ile Berber Hacı’nın arkadaşlığının kardeşlikten daha ileri olduğunu vurgulandığı olay eserde şöyle geçer:

“En iyisi kasabaya inip Berber Hacı’ya danışmak. Hacali ağabeyin her bir şeyden haberi vardır. Berber Hacı babamın askerlik arkadaşıydı. Eskiden asker arkadaşlığı bir başkaymış canım, kardeşten ileri.”¹¹³

Yazarın *Tufandan Önce* isimli Hikâye kitabında Kemal adında bir karakter vardır. Kemal belediyede zabıtabır. Kemal’in babası Tornacı çolak Alaaddin’dir. Alaadin gurbette çalışırken eşi başka biriyle anlaşıp kaçmıştır. Kemal çocukluğunda annesiz büyüdüğü için haylaz, yaramaz, iş tutmayan, zararlı işler yapan bir karakterdir. Ne zamanki Kemal’in babası hastalanıp ölüm döşegine düşer, çocuklarını dostu olan Belediye Reisi Şemsettin Bilen’e emanet eder. Şemsettin Bilen de dostunun emanetine sahip çıkar, Kemal’i zabıta yapar. Böylelikle Kemal hem iş sahibi olur, hem de Belediye Reis’inin gözetimi altında bulunur. Olay eserde şöyle yer alır:

“ Çolak Usta ise ölüm döşeginde gelinini, torunlarını Şemsettin Bilen’e ısmarladı; dünyaya küskün ruhunu teslim etti. Reis Bey el-hak emaneti gözü gibi korudu, çocukları mektebe yazdırdı, gelini ele güne muhtaç etmedi. Tâ ki Kemal Efendi bir gece sabaha doğru süngüsü düşmüş, fırtınası dinmiş dönünceye kadar. Tuttu bunu karşısına aldı. Kâh bir baba, kâh bir âmir, kâh bir komutan edası ile okşayıp, yumuşatarak, yumuşatıp tehdit ederek, misaller getirip nasihatler çekerek doğru yola çağırdı... Sen şu adamdaki mürüvvete bak arkadaş, bütün bunlar yetmezmiş gibi aldı

¹¹² Kutlu, *Zafer Y.H.*, 174.

¹¹³ Kutlu, *Beyhude Ömrüm*, 23.

Belediye'ye zabıta memuru yaptı. Nede olsa orta mektepten diploması var. İşte üniforma. İşte maaş. İşte fors.”¹¹⁴

Rüzgârlı Pazar isimli eserde Hacı ile Köse isminde kalabalık bir üst geçitte işportacılık yapan iki arkadaş vardır. İşportacılardan Köse; eli sıkı, komşusunun müşterisini ayartan, komşusunun malını kimi zaman müşteriye kötöleyen bir karakterdir. Hacı ise iş arkadaşlığından dolayı Köse'nin tüm bu yaramazlıklarına bir şey demez. Olay eserde şöyle geçer.

“ Hacı onu pek önemsemiyor... Dalaşmaya değmez. Dalaşma bir yana, Hacı Köseyi kolluyor bile. Ona dürüm ısmarlıyor, ayran içiriyor. Köse'nin eli sıkı, elini cebine attığı yok. Hacı'ya göre oracıkta yan yana durdukları bir dükkân komşusu, bir can yoldaşı. Şu üç günlük dünya için dalaşmaya değer mi? Gülüp geçiyor.”¹¹⁵

Ya Tahammül Ya Sefer adlı eserde Asım Bey isminde bir karakter vardır. Asım Bey üniversite yıllarında çok dindar ve idealist bir gençtir. Hayatının merkezinde İslam adına gerçekleşmesini düşündüğü idealleri vardır. Öğrencilik, okul dersleri bu idealin yanında ona göre basit şeylerdir. Hayat devam eder, gün gelir Asım Bey fakültede profesör olur ancak Asım Bey'in eski halinden hiçbir eser kalmamıştır. Büyük bir savrulma yaşamıştır. Ara ara yaşadığı bu savrulmanın oluşturduğu vicdan azabını içinde hissetmektedir. Bir gün eline aldığı gazeteden üniversite yıllarındaki bir arkadaşının ölüm haberini öğrenir. Bu kişi beraber dava arkadaşlığı yaptığı Murat'tır. Murat kendi gibi savrulmamış, ömrünün sonuna kadar davası için çalışıp bu uğurda da can vermiştir. Uzun yıllar görüşmese de Murat'a karşı beslediği sevgi ve dostluk, vicdan azabıyla birleşip ölüm haberiyle bütünleşince Asım Bey ürperir, dostuyla eski günleri aklına gelir, derin bir üzüntüye dalar. Olay eserde şöyle geçmektedir:

“Profesör Asım Bey daha ilk cümlede Murat'ın vefat ettiğini anlamıştı. Ürperdi. ‘ Sabahı beklemeyiniz dostum’ diye bir ses çınladı kulağında, ‘geceden yola çıkınız.’ Kim söylemişti bunu, kim yazmıştı? ‘Aziz dost’ diye başlayan mektupları kim yazmıştı?

-Nen var Asım, Kim o?

Rengi sararmış mıydı? Öyle elindeki ahize ile koltuğa yıkılmış mıydı?

¹¹⁴ Kutlu, *Tufandan Önce*, 21.

¹¹⁵ Mustafa Kutlu, *Rüzgârlı Pazar* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018), 61.

- Yok bir şey, bir arkadaş vefat etmiş...
- Kim?.. Ben tanıyor muyum?
- Hayır, tanımazsın, eski bir arkadaş.”¹¹⁶

3.4. Öz Denetim Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Türkçe sözlükte, “ Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması; otokontrol” anlamına gelir.¹¹⁷

Toplumla uyumlu olabilmenin gerekliliklerinden biri de öz denetimdir. Çatışmadan uzak, güvenli ve uyumlu yaşama isteği bireyin benliğinde öz denetim mekanizmasını oluşturur. İrade olarak da nitelendirilebilecek olan bu mekanizma sayesinde birey, kendisi dışındakiler ile uyum sağlayabilir. Öz denetim aracılığı ile kişi, istek ve arzularını kontrol edip yapmış olduğu fiillerin sorumluluğunu üstlenebilir. Aynı zamanda insan çoğu kez idealleri ile hayat süren bir varlıktır. Bu durum onun yaşam motivasyonunu pozitif yönde etkileyebilir. İdeallerin gerçekleşmesinde olumsuz unsurların ortadan kalkması, kişinin öz denetim duygusunun güçlü olması ile ilişkilidir. Bireyin yaşadığı çevreyle uyumlu olabilmesi, doğru olan hedeflerini gerçekleştirebilmesi açısından öz denetim önemli bir değerdir.

Mustafa Kutlu'nun çalışma için seçilen eserlerinde öz denetim değerinin dağılımı şu şekildedir:

¹¹⁶ Kutlu, *Ya Tahammül Y.S.*, 107.

¹¹⁷ *Güncel Türkçe Sözlük*, "öz denetim".

Tablo 5 : Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Öz Denetim Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Öz denetim Değerinin Geçtiği Sayfa	Frekans
<i>Rüzgârlı Pazar</i>	42, 155, 159, 182	4
<i>Ya Tahammül Ya Sefer</i>	30, 50, 53, 59	4
<i>Mavi Kuş</i>	10, 25, 73, 190, 206	5
<i>Beyhude Ömrüm</i>	20, 46, 73, 85, 155	5
<i>Tufandan Önce</i>	5, 6, 19, 34, 37, 74, 158, 166	8
<i>Kapıları Açmak</i>	139, 146, 155	3
<i>Nur</i>	16, 17, 79, 85, 108, 166	6
<i>Hesap Günü</i>	84	1
<i>Hayat Güzeldir</i>	14, 52, 126, 134	4
<i>Zafer Yahut Hiç</i>	26, 38, 39, 147	4
Toplam		44

Tablo incelendiğinde öz denetim değerinin en çok bulunduğu eser, *Tufandan Önce* isimli eserdir. Değerin en az bulunduğu eser ise *Hesap Günü*'dür. Yazarın çalışma için seçilen hikâye kitaplarının tamamında ise değer, kırk dört kez yer almaktadır. Değerin işlenişi eserlerde şu şekildedir:

Mavi Kuş adlı hikâye kitabında yazar, kasabalardaki sosyal hayat hakkında bilgiler verir. Aynı zamanda buralardaki evlerin mimarisinden, yaygın ahlâk kurallarından, büyük-küçük, usta-çırak, konu-komşu, şeyh-mürit arasındaki ilişkilerinden bahseder. Toplumda sosyal konumu diğer insanlara göre daha muteber olan kişilerin insan ilişkilerinde itibarlarını başkalarına baskı unsuru olarak kullanmadığını, bu konuda denetimli olduklarını belirtir. Olay eserde şöyle geçer:

“Ağalık, beylik, hocalık, şeyhlik dahi bir hududa kadardır. Haddi aşmak hiçbir şekilde hoş görülmez.”¹¹⁸

Kapıları Açmak isimli eserde Zehra adında bir karakter vardır. Zehra hayatını ailesiyle kasabada geçiren, genç, ahlâkı iyi, dikkat çeken güzel bir kızdır. Gönlünü kasabadaki caminin imamı olan Mahir Hoca'nın oğlu Cihan'a kaptırmıştır. Cihan'ın da Zehra'da gönlü vardır ancak bir türlü açılmaz. Kasabada bir de Kemal adında pek tekin olmayan, karanlık işler çeviren yaramaz bir karakter vardır. Kemal, Zehra'ya göz dikmiş, ailesinden istemiş ancak Zehra kararlı bir biçimde onu reddetmiştir. Gün gelir Kemal Zehra'yı zorla İstanbul'a kaçıtır. Bir süre birlikte

¹¹⁸ Kutlu, *Mavi Kuş*, 73.

yaşarlar. Ancak Zehra bir fırsatını bulduğunda köye dönmeye karardır. Kemal ile aynı eve girse de onun suyuna gitmemiş, ona karşı kendi benliğini, ilkelerini hep korumuştur. Fırsatını bulup köye dönmüş, kendine yeni bir hayat kurmuştur. Olay eserde şöyle geçer:

“O şimdi yeni bir mücadelenin, yeni bir hayatın eşiğinde. Buraya ayakta kalmak için geldi. Yeniden yenilmek için değil. Aferin Kıza. O hep böyle başı dik biriydi. Kemal onu kırdı ama eğip-bükemedi, kendine benzetemedi. Aferin kıza.”¹¹⁹

İçerisinde kısa hikâyelerin bulunduğu *Hayat Güzeldir* isimli eserde hikâyenin kahramanı araçla seyir halinde iken ansızın ölümcül bir kaza olayı yaşar. Araç 2-3 takla atar, fakat şoför hala sağdır. Bir bacağı dışında ciddi bir problem gözükmemektedir. Araç ters halde şoför de aracın içindeyken aracın savrulduğu arazideki gelincik çiçeği camdan içeri sarkmış ve sürücünün dikkatini çekmiştir. Sonra arazideki diğer kır çiçeklerine, börtü-böceğe dalar gözleri. İçinden ne kadar güzel olduğu geçer. Sonra kazanın da etkisiyle bir iç muhasebe süreci başlar. Yapması gerektiği halde yapmadıklarını düşünür. Manevi alandaki denetim eksiliğidir konu. Olay eserde şöyle yer alır:

“Şu şarampolde, yuvarlanmış arabanın içinde düşündüğün şeylere bak. Oğlum sen önce kendini buradan kurtarmaya bak. Yo, yo. Tam bunları düşünecek sıradır. İnsan ömründe kaç defa şarampole yuvarlanır. Bak kalp gözümü açtı bu kaza, gönlümdeki duygular zihnime aktı. Düşünmeli, sağlam kararlar almalı, Azrail etrafta dolaşıyor ne olur ne olmaz. Ramazandan Ramazana; cumadan cumaya kıldığı namazı bütün yıla beş vakit yaymaya karar verdi. Yaşı geldi geçiyor. Fakiri doyurmalı, garibi giydirmeli. Hz. Peygamber’in ahlâkı ile davranmaya niyet etti. Ve tabii şu kazayı sağ-salim atlattığı için bir de kurban kesecekti.”¹²⁰

Yazar Kutlu, kimi hikâye kitaplarında hikâyenin seyrine uygun didaktik anlatımlara başvurur. *Hesap Günü* isimle eserde de böyle yapmıştır. İdeal bir devlet düzeninden bahseder. Bu düzende ahlâklı insanlarca kurulacak olan adalet mekanizması birinci gerekliliktir. Sonraki aşama, güçlenen herhangi bir topluluğun bireyi ezmemesi ve toplumdaki bireylerin şahsiyetli olmasıdır. Ancak bunun için de

¹¹⁹ Kutlu, *Kapıları Açmak*, 139.

¹²⁰ Mustafa Kutlu, *Hayat Güzeldir*, 52.

bireyin öz denetim sahibi olması, nefsin isteklerine karşı kendini kontrol edebilmesi gereklidir. Olay eserde şöyle geçer:

“ Nefis terbiye edilmeden böyle bir toplum oluşmaz. Doğru. İşte şimdi işin püf noktasına geldik. Hz. Peygamberin ‘büyük cihat’ dediği nefis terbiyesi.”¹²¹

Ya Tahammül Ya Sefer isimli hikâye kitabında “Kuşlar da Kaderle Uçar” adında kısa bir hikâye vardır. Murat, bu hikâyede hayatını davasına adanmış, idealleri için fedakârca çalışan heyecan dolu bir karakterdir. Murat aynı zamanda dergi çıkarmaktadır. Dergi için hazırladığı retoriği yüksek metinde ideallerin gerçekleşmesini denetimli olmaya, iradeli ve atılgan olmaya bağlamaktadır. Olay eserde şöyle geçer:

“Cemiyetin vahşi, zehirli bitkilerle dolu, her dalında uğursuz baykuşların manasız telkinler yaptığı sık ağaçlı ormanlarında çetin yolculukların başlangıcı için sabahı beklemeyiniz. Sabahı beklemek öğleni, öğleni beklemek akşamı beklemek gibi ruh gevşekliğini doğurur.”¹²²

Tufandan Önce isimli hikâye kitabında berber Abdalbaki karakteri vardır. Meslek icabı konuşmayı özellikle de konuşturmayı çok sever. Kasabanın tüm haberleri ondadır. Bir gün kasabaya hiç tanımadığı yabancı bir adam gelir, Abdalbaki’de tıraş olur. Berber, koltuğa oturan herkesi konuşturmayı başarmışken bu yabancı adam berberi konuşturmuş kendisi ise dişe dokunur bir cümle dahi kurmamıştır. Yabancı, berbere Kasabada ticari girişimleriyle nam yapmış İdris Güzel’i sorar. Berber de İdris’i anlatırken tedbirli ve öz denetim sahibi biri olduğunu belirtirken şöyle der:

“Yaş yere basmaz o. Etrafında dolaşır, sorar soruşturur, tâ ki akli kesene kadar.”¹²³

Beyhude Ömrüm adlı eserde Muhtar Halil karakteri vardır. Muhtar Halil zengin, paragöz, hırslı ve inatçı bir insandır. Hikâyede geçen Gülpaşa Çavuş’un oğlu ise çalışkan dürüst bir kişiliktir. Çorak bir araziye ıslah edip orada tarım yapmak ister. Muhtar bu duruma şiddetle karşı çıkar. Bir gün arazide Muhtar bu konuyu tahsildar

¹²¹ Kutlu, *Hesap Günü*, 84.

¹²² Kutlu, *Ya Tahammül Y.S.*, 50.

¹²³ Kutlu, *Tufandan Önce*, 34.

Atıf ile konuşur. Muhtar, Atıf'a Gülpaşa Çavuş'un oğlu çorak arazide değerli maden çıkaracağını iddia eder. Tahsildar Atıf ise muhtarın görüşlerine katılmamaktadır. Muhtar bu duruma kızar hatta Atıf'a alçaltıcı cümleler kurmaya başlar. Atıf ise kendini tutar, iradeli davranarak işi çığırından çıkarmak istemez. Olay eserde şöyle cereyan eder:

“Şimdi de düpedüz hakaret ediyordu. Atıf Efendi Muhtar'a bön bön bakarken birden gözlerini kısıp nefretle süzmeye durdu. İçinden bir öfke seli kabarmış geliyordu. Patlayıverse bir çuval inciri berbat edecekti”.¹²⁴

3.5. Sabır Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sabır, sözlükte “acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi; dayanç, çıdam” anlamlarına gelir.¹²⁵

İnsan yaşadığı hayatta her zaman kendisine güzel gelen olay ve durumlarla karşılaşmayabilir. O kimi zaman acı, keder elem vb. durumlarla da karşılaşabilir. Böylesi durumlarda insanın metanetini koruması ve bu olumsuzlukların geçeceğine inanması sabır olarak isimlendirilebilir.

Ataların ifadesi ile kendisi acı, meyvesi tatlı olan sabır, erdemlice bir tavidir. İnsan kendisine ağır, zor gelen durumlarda yılgınlık gösterir, hayata küser ya da isyankâr davranırsa bu hem kendine hem de çevresine zarar verebilir. Kişinin zor durumlarda sabretmesi bu bağlamda önemli bir değerdir.

Mustafa Kutlu'nun seçilen eserlerinde sabır değerinin dağılımı şu şekildedir:

¹²⁴ Kutlu, *Beyhude Ömrüm*, 73.

¹²⁵ *Güncel Türkçe Sözlük*, "sabır".

Tablo 6: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Sabır Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Sabır Değerinin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
<i>Rüzgârlı Pazar</i>	34, 53, 54, 74, 164, 165, 181	7
<i>Ya Tahammül Ya Sefer</i>	50, 77	2
<i>Mavi Kuş</i>	33, 44, 145	3
<i>Beyhude Ömrüm</i>	25, 32, 69, 70, 109, 120, 123	7
<i>Tufandan Önce</i>	7, 11, 20, 34	4
<i>Kapıları Açmak</i>	17, 18, 32	3
<i>Nur</i>	109, 201	2
<i>Hesap Günü</i>	-	0
<i>Hayat Güzeldir</i>	65	1
<i>Zafer Yahut Hiç</i>	86	1
Toplam		30

Tablo incelendiğinde sabır değerinin en çok bulunduğu eserler *Rüzgârlı Pazar* ile *Beyhude Ömrüm* adlı eserlerdir. Değer, *Hesap Günü* adlı eserde hiç geçmemekte, *Hayat Güzeldir* ile *Zafer Yahut Hiç* eserlerinde birer kez geçmektedir. Sabır değeri belirlenen kitapların tamamında otuz kez geçmektedir. Değerin hikâye kitaplarındaki işlenişinden örnekler şu şekildedir:

Rüzgârlı Pazar isimli hikâye kitabında Duran adında bir karakter vardır. Duran Anadolu'nun küçük bir kasabasından ekonomik sebeplerle İstanbul'a göçmüş burada bir gecekondu mahallesinde ağır şartlarda yaşam mücadelesi vermektedir. Yazar, eserde Duran ve benzerlerinin çocukları hakkında bilgiler verir. Çocukların eğitim süreçlerine de değinen Yazar, onların zor şartlarda nasıl sabırla eğitim gördüklerinden şöyle bahseder:

“ Okul yok. Çocuklar tâ ileride ışıkları görünen, bir vakitler gecekondu bölgesi iken, şimdilerde apartmanlaşmış, garip bir şekil almış semtin okuluna gidiyorlar. Yaz-kış; yağmurda karda, öyle servis araçlarına falan binerek değil, altı delik pabuçlar, takunyalar ile onca yolu yürüyüp gidiyorlar.”¹²⁶

Nur adlı hikâye kitabında hikâyenin başkahramanı da Nur'dur. Nur, manevi âlemde yükselmek, aradığını bulmak için çalmadık kapı, gitmedik yer bırakmamaktadır. Bir gün yolu Konya'ya düşer, orada tanıştığı biri de Karamanda bir zatı tavsiye eder. Karaman'a gidip orada bir zaman kaldıktan sonra şeyh efendiden

¹²⁶ Kutlu, *Rüzgârlı Pazar*, 34.

gitmek için müsaade ister. Şeyh ise Nur'un sabırsızlığına vurgu yaparak sabırlı olmasını tavsiye eder. Olay eserde şöyle geçer:

“ Akşam dönüş kararını şeyhe açtı, izin istedi. Şeyh:

-Niçin?

- Bende istidat yok efendim.

-Nerden biliyorsun?

- Bugünkü erik ağacı seyahatini anlattı. Yunus gibi 'Dağlar ile taşlar ile çağırayım Mevlam seni' demek istiyorum dedi.

-Şeyh:

-Kızım sen derviş olmadan derviş olmak istiyorsun farkında mısın?

-Evet ama bu mümkün değil mi?

-Allah nasip edecek, o zamana kadar sabredeceksin. Yunus'un dergâha yirmi yıl odun taşıdığını, bu zaman zarfında hiç eğri odun getirmediğini bilirsin. Bu bir menkıbedir. Olmuş veya olmamış, manası ne?

-Siz buyurun.

-Şu. Sabır, sadakat, hizmet, hürmet. Dervişliğin ilk şartı sabır.”¹²⁷

Mavi Kuş isimli hikâye kitabında kasabada Hükümet tabipliği yapan Yahya isminde bir karakter vardır. Yahya, yalnız yaşayan, arada içen, emekliliği gelmiş ama henüz emekli olmayan, aksi bir kişidir. Ancak tüm bunların yanında iyi, sabırlı da bir tabiptir. Yazar, *Mavi Kuş*'ta Yahya'yı şöyle tanıtır:

“Onun hizmetine bakmak da yanında çalışmak da zordur hani. Hem sarhoş, hem aksi. Buna bir de yaşını ekleyin. Evet 'çekilmez' diyeceksiniz değil mi? Hayır, Doktor Yahya bütün bu sevimsiz tarafları yanında dünya tatlısı bir adamdır. Sabırlı, nüktedan, müşfik, merhametli.”¹²⁸

Hayat Güzeldir isimli eserin 'Çiğdem Güzeli' adındaki kısa hikâyesinde çocuk yaşlarda olan Ali karakteri vardır. Ali günün birinde mahallesinden uzaklaşıp doğal arazide arkadaşlarıyla gezintiye çıkar. Geziden dönerken çiğdem çiçeği

¹²⁷ Kutlu, *Nur*, 201.

¹²⁸ Kutlu, *Mavi Kuş*, 44.

görürler. Ali bu çiçeği annesine götürür. Çiçeği gören annesi de ninesi de çok sevinir. Ninesi, Ali'ye yatmadan bu çiçeğin masalını anlatacağını söyler. Akşam olduğunda ninesi masalı anlatmaya başlar. Masalda Hanım Sultan ölümcül bir hastalığa yakalanmış, Şehzade de bu duruma üzülen çare aramaktadır. Civarda tavsiye edilen bir kadın bulunup saraya getirilir. Kadın, Sultan Hanım'ın şifa bulması için sabırla yapılacak olanları şöyle tavsiye eder:

“Kadın, ‘Her gece bir çiçeği Hanım Sultan’ın yarasına korsunuz. Umarım biri benim dediğim çıkar, Sultan iyileşir. Ha bu arada siz her gece Sultan’ın başucuna oturup bir hatim indirecek; sebep çiçek çare senden Yarabbi diye dua edeceksiniz İnşallah Sultan sağlığına kavuşur. Ben inanıyorum siz de inanın’ demiş.”¹²⁹

Tufandan Önce isimli eserde kasabada Belediye Başkanı olarak görev yapan Şemsettin bilen adında bir karakter vardır. Şemsettin Bilen çalışkan, dürüst, fedakâr bir başkandır. Kimi zaman başkanlığı bırakmayı düşünür ancak kasabalılar onu bırakmaz. Kasabalının olur olmaz birçok isteğini sabırla yerine getirmeye çalışır. Yazar’ın Başkan’ı tanıttığı bir yerde durum şöyle aktarılır:

“Ben de şunca yıldır şu kasabanın kahrını çekiyorum. Sade kasaba olsa iyi, civar köyler, hatta il merkezi, öteki ilçeler. Baş sıkışan çat kapı geliveriyor. Ulan ben hükümet miyim? ‘Babamızın babamız’ diye yılışırılar, o da her iyi kalpli adam gibi bir kolayını bulmaya çalışırdı.”¹³⁰

Beyhude Ömrüm adlı eserde ismi tam olarak belirtilmeyen Gülpaşa Çavuş’un oğlu olan çalışkan, idealist, dürüst bir karakter vardır. Gülpaşa Çavuş’un oğlu zor bir işi yapmayı kafasına koymuştur. Çorak, kayalık bir araziye beden gücüyle ıslah edip tarım yapmaktır amacı. Yapmak istediklerini tasarlarırken arada ümitsizliğe kapılsa da sabrederek ve çalışarak bu işi kotarabileceğine karar kılar. Olay eserde şöyle geçer.

“Kazmayı küreği indirdim. Katırı bir kenara bağladım. Kayanın karşısına geçtim; elimde kazma. Vay ki, vay. Kocca bir kaya efendi. Değil bunu yarmak, kıyısından bir parça koparmak bile her babayiğidin harcı değil. Şöyle bir nefeslenip salavat getirdim. Namazı kılıp, duayı edip gelmişim. ‘Olsun’ dedim içimden. İncecik meşe

¹²⁹ Mustafa Kutlu, *Hayat Güzeldir*, 65.

¹³⁰ Kutlu, *Tufandan Önce*, 7.

köklerinin iri iri taşları nasıl çatlatıp devirdiğini görmüştüm. Ne yani bir meşe kökü kadar cirmimiz yok mu? Ne denilmiş: Sabır, sebat, murat.”¹³¹

3.6. Saygı Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Saygı sözlükte, “ Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu; hürmet, ihtiram; başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu”¹³² anlamlarına gelir.

Saygı kavramı sosyal hayatımızı düzenleyen önemli değerlerden biridir. İnsan yaratılışı gereği saygı görmek, sayılmak ister. Bu onun ruhunu besleyen bir olgudur. Saygı değeri gözetilerek insanlar arasında sağlam, dengeli ve ideal bir ilişki biçimi gerçekleşebilir. Saygı, insanlar arasında kurulacak bağı kolaylaştırabileceği gibi bu değer yerleştiği ortamlarda insanlar birbirleriyle kolayca kaynaşıp sosyalleşebilir. Bu sayede toplumsal yapı korunabilir, ayakta kalabilir.

Kimi zaman sağladığı faydadan, kimi zaman içerdiği kıymetten, kimi zaman da barındırdığı kutsallıktan dolayı insan ya da varlıklar saygıya layık görülebilir. Yaşlılık da insan için saygıya değer durumlardan biridir. Hayatın bir gerçeği olan bu dönemde insan yardıma, ilgiye, saygıya ve desteğe muhtaç olabilir. Bu çerçevede saygı, toplumu ayakta tutabilecek önemli değerlerden biridir.

Mustafa Kutlu'nun seçilen eserlerinde saygı değerinin dağılımı şu şekildedir:

¹³¹ Kutlu, *Beyhude Ömrüm*, 32.

¹³² *Güncel Türkçe Sözlük*, "saygı".

Tablo 7: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Saygı Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Saygı Değerinin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
<i>Rüzgârlı Pazar</i>	130, 144, 171, 181	4
<i>Ya Tahammül Ya Sefer</i>	9, 110	2
<i>Mavi Kuş</i>	26, 45, 80, 89, 159	5
<i>Beyhude Ömrüm</i>	22, 157, 184, 197	4
<i>Tufandan Önce</i>	22, 24, 54, 58, 75, 126, 175	7
<i>Kapıları Açmak</i>	140, 142, 144	3
<i>Nur</i>	15, 69, 103, 171, 173, 175	6
<i>Hesap Günü</i>	-	0
<i>Hayat Güzeldir</i>	19, 130, 133	3
<i>Zafer Yahut Hiç</i>	-	0
Toplam		34

Tablo incelendiğinde saygı değerinin en çok yer bulduğu eser *Nur* adlı eserdir. Değer, *Hesap Günü* ile *Zafer Yahut Hiç* adlı eserlerde hiç geçmemektedir. Saygı değeri, belirlenen kitapların tamamında otuz dört kez geçmektedir. Değerin hikâye kitaplarındaki işlenişinden örnekler şu şekildedir:

Yazarın *Hayat Güzeldir* isimli eserinin Karpuz adındaki kısa hikâyesinde Selim ve Cemal adında kardeş olan iki karakter vardır. Selim ve Cemal'in ailesi kıt kanaat geçinmektedir. Çocuk yaşlarında olmalarına rağmen ailenin ekonomisine katkıda bulunmak isterler. Sebze halinde para kazanacakları iş bakarlar. Bir kabzımal kendilerine iş verir. İş tamamlanınca kabzımal, yaşanan kültürde bir saygı ifadesi olduğu için ücretin tamamını iki kardeşten büyük olana verir. Olay eserde şöyle geçer:

“-Yükledik amca.

Kabzımal iri mercekli gözlüklerle eğildiği defterden başını kaldırdı. Gözlüklerini çıkardı. Bir kamyonete, bir çocuklara baktı. İyi adamdı, gülümsedi:

- Aferin lan. Bayağı dizmişsiniz.

İkisi birden

-Alışkınız amca.

Kabzımal yerinden kalktı, cebinden bir kâğıt beşlik çıkarıp Selim'e verdi. O daha büyük ya. Para büyüğe verilir. Büyük de küçüğün hakkını teslim eder.¹³³

Nur adlı hikâye kitabında Demirci Celil karakteri vardır. Cemil çocuk yaşlardayken babasını kaybetmiş, ancak babası vefat etmeden önce Cemil'i arkadaşı olan Salim Usta'ya emanet etmiştir. Salim Usta'nın ise çocuğu yoktur. Cemil'i çırak olarak yanına alır, evladı gibi sever. Cemil ise ustasını babası yerine koyar, saygıda kusur etmez. Olay Demirci Cemil'in kardeşinin dilinden eserinde şöyle geçer:

“Salim Usta melek gibi adam. Babamın ardından ailemize sahip çıkmıştır, yukarıda Allah var. Babam ağabeyimi ona teslim edip gitti. Salim Ustanın çocuğu yok, kalfalarını, çıraklarını kendi çocuğu gibi korur, kollar. Ağabeyimi de çok kolladı. Başı beladan kurtulsun istedi ama ne çare, dedik ya dedeme çekmiş... Ağabeyim Salim Usta'yı babası yerine koymuştur. Kılına zarar gelsin istemez.”¹³⁴

Rüzgârlı Pazar isimli hikâye kitabında ekonomik zorluklardan dolayı Anadolu'dan İstanbul'a göçmüş, gecekondularda kalan dar gelirleriyle hayata tutunmaya çalışan Bilal ile Duran karakteri vardır. Sıkı arkadaş olan Duran ile Bilal yaşadıkları bu ekonomik problemleri aşmak için iş kurma hayali kurarlar. Bilal durmadan hep konuşur ama Bilal'den çit çıkmaz. Bir karşılık yoktur. Yazar eserin bu bölümünde devreye girerek bu durumu yadırgar ve yaşamış olduğu bir olay üzerinden konuya açıklık getirir. Olayda saz çalıp türkü söyleyen bir âşık, kimse tarafından dinlenmemekte, sanatının karşılığını görmemekte, âşık da dinleyicileri saygılı biçimde saygıya davet etmektedir. Olay eserinde şöyle geçer:

“Bir tarihte okur-yazar olanların toplandığı, adına Âşıklar Kahvesi denilen bir mekâna tıklımsıtık... Bir de âşık davet etmişler. Güya çalıp söylesin... Ne âşık kimsenin umurunda ne de Âşıklar Kahvesi. Adam bu duruma sabretti, sabretti; sonunda dayanamayıp çalıp söylediği türküyü kesti. Saz kesilince biri 'Dikkaaat' demiş gibi salonda bir sessizlik oldu. Gözler âşığa döndü. Niye kestini der gibiler. Âşık kızardı bozardı, bir iki öksürüp temizledi, son bir gayretle patladı:

-Hocalarıma, misafirlere saygımız sonsuz. Özür dilerim efendim. Şurada neredeyse yarım saattir çalıp söylüyorum, kimseden bir karşılık görmedim.

Salonda şaşkınlık

¹³³ Mustafa Kutlu, *Hayat Güzeldir*, 130.

¹³⁴ Kutlu, *Nur*, 15.

-Nasıl yani?

-Yahu sizler hiç âşık kahvesine gitmediniz mi? Bir âşık çalıp söylerken sesler kesilir âşık dinlenir, bununla da kalmak olmaz, eğer iyi bir dörtlük, güzel bir nükte patlatmış ise.

-Eee!..

-Yaşa âşık, var ol, *Nur* ol!.. diye alkış tutulur.

-Doğru ya! Haklısın valla!..”¹³⁵

Mavi Kuş adlı eserde Anadolu'nun ücra bir kasabasında hekimlik yapan doktor Yahya karakteri vardır. Doktor Yahya, eşinden boşanmış, arada içen, aksi ama fedakâr, merhametli, sabırlı bir karakterdir. Bir gün yıllık izine çıkmak için bavulunu hazırlamış, kasabanın minibüsüne doğru gidecektir. Tam o esnada kendisinden yaşlı olan dairenin müstahdemi Ahmet Efendi doktorun bavulu saygı icabı taşımak ister. Olay eserde şöyle geçer:

“ Hükümet tabipliği binasının kapısına, daha doğrusu kapının camına içten okunacak bir yere bir kâğıt yapıştırır: ‘Yıllık izne çıkıyorum, bir ay yokum. Dr. Yahya.’ Dairenin yaşlı müstahdemi Ahmet Efendi ile ebe mi, hemşire mi olduğunu bilemediğimiz beyaz önlüklü Ayşe Hanım onu izlerler. Yapıştırma işi bitince doktor bavulu almak için eğilir, aynı anda yaşlı müstahdem de bavula hamle yapar. Çekişmeye başlarlar.

Doktor:

- Bırak Ahmet Efendi ben taşırım.

- Olur mu bey, ben dururken.

-Yahu adam bırak, her zaman aynı şeyi tekrarlama.

-Mümkün mü yok taşıtmam, bırakın.

-Hay Allah... Ahmet Efendi... Bak Türkçe söylüyorum, bavulu bırak.

- Çok ayıp oluyor Doktor Bey. Biz ne güne duruyoruz. Bir gören olsa dile düşeriz.”¹³⁶

¹³⁵ Kutlu, *Rüzgârlı Pazar*, 143.

¹³⁶ Kutlu, *Mavi Kuş*, 44.

Beyhude Ömrüm adlı eserde Gülpaşa Çavuş'un oğlu olarak nitelendirilen bir karakter vardır. Hikâyenin Kahramanı olan Gülpaşa Çavuş'un oğlu idealist, çalışkan, törelere bağlı bir köylüdür. Köyündeki çorak araziye ıslah edip bahçe yapmak ister. Bu uğurda çalışır, çabalar. Bir zaman sonra çocukları köyden İstanbul'a göçer. Gülpaşa Çavuş'un oğlu, eşiyle köydeki mücadelesine devam eder. Zamanla köydeki nüfus oldukça azalır. Gülpaşa Çavuş'un oğlu eşini de kaybeder. Kışları İstanbul'daki çocuklarının yanında kalır. Bahar gelince köye dönmek ister. Ancak çocukları babalarına duydukları saygıyla yaşlılığını ve yalnızlığını öne sürerek onu bırakmak istemez. Olay eserde şöyle geçer:

“Yapamam buralarda, ben bahçesiz duramam. Gözümde tütüyor valla. Şu karlar bir erise, çiğdem-çiçek çıkıverse atlayıp giderim. Gerçi oğlanlar da, kız da, damat da ‘Hiç olur mu baba, orda öyle bir başına, hayır gidemezsin’ diye ısrar ediyorlar ama beyhude... Aslında onlar da biliyorlar gideceğimi; buralarda yapamayacağımı, bahçeye başı bağlı biri olduğumu, ağacın-otun-kökün-kurdun-kuşun delisi olduğumu; ama işte, evlat ya, üzerine düşeni yapacak, ‘kal burda baba’ diye ısrar edecek. Sağolsunlar. İnsan dar gününde kime sığınacak. Elbette evladına sığınacak.”¹³⁷

Kapıları Açmak adlı eserde Anadolu'da bir kasabada yaşayan devamlı içki içen üç kafadar arkadaş karakteri vardır. Yaramaz işlerle uğraşır dururlar. Gecenin birinde yine içen bu üç arkadaş art niyetle evin birine girmeyi düşünürler. Ancak yaramaz karakterde olsalar bile kutsala olan saygılarını yitirmediklerini hikâyede geçen diyalogdan anlaşılmaktadır. Olay eserde şöyle geçer:

“Gece. Kesik kesik köpek havlamaları. Herkes uykuda. Üç karaltı sarsak adımlarla... İçip içip kafayı bulmuş üç kopuk. Aralarında alçak sesle konuşurlar.

-Yan kapıdan girelim dedim size.

-Kes lan yaygarayı, bu halde cami avlusundan geçilir mi?

-Geçiliir, n'olmuş ki?

-Çarpılırsın oğlum.”¹³⁸

¹³⁷ Kutlu, *Beyhude Ömrüm*, 197.

¹³⁸ Kutlu, *Kapıları Açmak*, 144.

3.7. Sevgi Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sevgi sözlükte; “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu; muhabbet”¹³⁹ anlamına gelmektedir.

İnsanın manevi ihtiyaçlarından biri de sevgidir denilebilir. Sevme eylemi, insanın varoluşundan beri devam eden bir gerçekliktir. Bu duygu; kimi zaman insanlara, kimi zaman doğaya, kimi zaman hayvanlara karşı olabildiği gibi başka durum, olgu ve nesnelere karşı da olabilir. Ölçülü olup, makul ve meşru olana karşı beslenen sevgi, toplumda çatışmacı yaklaşımı azaltıp uzlaşsı ve anlayış kültürünü geliştirebilir. Zira sevgi, insanın kendisine ve kendisi dışındaki varlıklara karşı olumlu ve güzel bakabilmeyi sağlayabilir. Olumsuz durumlara karşı ise müsamahalı bir yaklaşımı gerçekleştirebilir. İnsanın manevi ihtiyacını karşılayabilmesi, çevreyle uyumlu olabilmesi ve toplumsal birlikteliği sağlayabilmesi yönüyle sevgi, önemli bir değer olabilir.

Sevgi değeri Mustafa Kutlu'nun eserlerinde en çok işlenen değerlerden biridir. Seçilen hikâyeler incelenip analiz edildiğinde yazarın sevgi değerini farklı türlerde ele aldığı görülmektedir. Çalışmada ise bu farklılıklar üç ana başlıkta toplanıp ele alınmıştır. İlgili başlıklar şu şekildedir:

- İnsan Sevgisi
- Tabiat Sevgisi
- Hayvan Sevgisi.

3.7.1. İnsan Sevgisi Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sevmeye ve sevmeye konu olan unsurlardan biri de insandır. İnsan için sevgi, önemli bir ihtiyaçtır. Yaradılışında var olan bu manevi ihtiyacı karşılayarak insan; huzurlu olabilecek, kendisini gerçekleştirebilecek, kendisiyle ve çevresiyle barışık olabilecek, etrafına olumlu bakabilecektir. İnsanın bu duygudan mahrum olması ise kendisi ve çevresi için birçok olumsuzluklara neden olabilir. İnsan sevgisi bu sebeple önemli bir değerdir.

Mustafa Kutlu'nun seçilen eserlerinde insan sevgisi değerinin dağılımı şu şekildedir:

¹³⁹ Güncel Türkçe Sözlük, "sevgi".

Tablo 8: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde İnsan Sevgisi Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	İnsan Sevgisi Değerinin Geçtiği Sayfa	Frekans (f)
<i>Rüzgârlı Pazar</i>	43, 51, 54, 56, 78, 83, 90, 91, 92, 99, 166,	12
<i>Ya Tahammül Ya Sefer</i>	42, 43, 72, 83	4
<i>Mavi Kuş</i>	25, 26, 67, 144	4
<i>Beyhude Ömrüm</i>	21, 23, 30, 44, 50, 57, 78, 90, 91, 157, 198	11
<i>Tufandan Önce</i>	23, 24	2
<i>Kapıları Açmak</i>	107, 133, 143, 156	4
<i>Nur</i>	34, 41, 48, 95, 105, 175, 205	7
<i>Hesap Günü</i>	18, 19, 118	3
<i>Hayat Güzeldir</i>	12, 13, 23, 31, 36, 50, 54,55, 87, 133,142, 165	12
<i>Zafer Yahut Hiç</i>	35, 77	2
Toplam		61

İnsan sevgisi değeri ile ilgili tablo incelendiğinde değerin en çok bulunduğu eserlerin *Rüzgârlı Pazar* ile *Hayat Güzeldir* isimli eserler olduğu görülmektedir. Değer en az *Tufandan Önce* isimli eser ile *Zafer Yahut Hiç* isimli eserde bulunur. Değer, çalışma için seçilen eserlerin tamamında altmış bir kez geçmektedir Değerin eserlerde işlenişinden bazı örnekler şunlardır:

Ya Tahammül Ya Sefer isimli eserin Elhân-ı Siyaset adlı kısa hikâyesinde Erzurum'da bir dernekte toplananlara adı belirtilmeyen siyasi bir karakter konuşma yapar. Konuşmada siyasi şahış özetle, Anadolu'nun Kurtuluş Savaşında siyasi olarak kazanıldığından ancak kültürel, ahlaki ve manevi olarak henüz kazanılmadığından bahseder. Bu sahada savaş kazanmanın ise insanı sevmek ona değer vermekle gerçekleşeceği eserde şöyle geçer:

“-Peki güzel demişti. Parti il başkanı. Ama nasıl, ne ile, kim ile?

-Evvvela insana kıymet vermemiz lâzımdır. Kur'an-ı Kerim'in insanı eşref-i mahlûkat sayan hükmüne hürmetten başka kurtarıcı yolumuz yoktur.”¹⁴⁰

Zafer Yahut Hiç adlı eserde Tepeköy kasabasında öğretmenlik yapan Oya ile komiser olan Bulut Karakteri vardır. Bulut gönlünü Oya'ya kaptırmış, onu çok sevmektedir. Bir gün Oya kasabada yürüyüşe çıkar. Bir süre yürüdüktan sonra kasabanın tinerci meczubu Oya'nın karşısına dikilip ondan para ister. Oya vermek

¹⁴⁰ Kutlu, *Ya Tahammül Y.S.*, 83.

istememez. Meczub ısrar eder, Oya da vermemekte ısrar edince iş karşılıklı kavgaya döner. Meczub çıkardığı falçata ile Oya'yı yaralar. Oya da kendisini savunurken meczubu darp eder. Çevredekiler ambulans çağırır ve sağlık ocağına götürülürler. Gönlünü Oya'ya kaptıran Karakol amiri Bulut da hemen yetişir. Neyse ki çok ciddi bir durum yoktur. Etraftakiler Komiser Bulut' a yüklenerek meczubu kasabadan niçin hala göndermediğini sorarlar. Komiser Bulut her ne kadar sevdiği kişiye zarar vermiş olsa da meczubu kasabadan sürme taraftarı değildir. Olay eserde şöyle geçer.

“- Yahu Bulut, şu Delioğlan'ı defedemedin gitti Bir gün birimizi hacamat edecek valla.

Bulut çöktüğü yerden kalktı, elini kemerinden geçirdi. Gözünü Oya'dan alamıyor:

-Ne yapayım. Kimsesi yok. Bunlara sahip çıkan yok. Düşmüş işte, bir tekme de beni vurayım?”¹⁴¹

Hesap Günü adlı eserde ilkokul çağında Bedir isminde bir çocuk karakteri vardır. Bedir mahallede olmadık yaramazlıklar yapan ve hayta bir çocuktur. Bir gün yine yapmış olduğu bir yaramazlıktan dolayı annesi Bedir'i cezalandırır. Bu olayın üzerine yazar konuya dâhil olarak insan sevgisini ön planda tutan şu düşüncelerine yer verir:

“Aslında küçük olsun büyük olsun insanı anlamak zor. Ağlıyoruz, küsüyoruz, gülüyoruz, seviniyoruz bunların hepsine umumi cevaplar veriyoruz. Ruhیات ilmi problemi çözmek istiyor ama yetersiz. Mükâfat sevindirir, ceza üzer. Başarı sevindirir, yenilgi üzer. Bu yüzden yarışmaları sevmem. Hele çocuklar arasında olursa. Her başarı yenilen çocuğun acısı üzerinden kazanılan bir ödül gibi. Olmaz olsun. Bir yarışma yapalım herkes birinci olsun.”¹⁴²

Hayat Güzeldir isimli eserde Nöbetçi Âşık adında kısa bir hikâyeye bulunur. Hikâyede adı belirtilmeyip nöbetçi olarak isimlendirilen bir asker karakteri vardır. Askerlik yaptığı yer tehlikeli bir bölgedir. Bir gün nöbet sırası ondadır. Devamlı teyakkuz halinde olması icap eder. Mevsim kış, hava ise buz gibidir. Yalnız başına iken nişanlısını özler. İç cebinde sakladığı fotoğrafa bakarak soğuk havada içini ısıtmak ister. İnsan sevgisinin bir yansıması olan olay eserde şöyle geçer:

¹⁴¹ Kutlu, *Zafer Y.H.*, 35.

¹⁴² Kutlu, *Hesap Günü*, 18.

“Gözlerini mazgal deliğinden ayırmıyor, karşıda meşelikler, ay aydınlığında yaprakları parlıyor. İçini ısıtacak bir şey lazım. Bunun ne olduğunu biliyor ama zor. Üstünde parka, parkanın altında üniforma, bir sürü teçhizat, ağır bir silah. Hadi bunları geçtik, o iç cebe ulaşmak için kaç düğme çözecek. ‘Donacam valla! Ne olursa olsun’ deyip düğmeleri ağır ağır usulünce çözmeye başlıyor... Çözülecek düğmeler nihayet bitiyor. Techizat ve tüfeği dengeliyor. Bir elini koynuna sokup cüzdanını çıkarıyor. Fotoğrafın hangi gözde olduğunu ezbere biliyor. Parmak uçlarını sıkıştırıp çıkarıyor. İşte fotoğraf. Nişanlısı aya aydınlığında ona gülümsüyor. Nöbetçi ‘Az kaldı’ diyor, ‘Sık dişini’. Bu *Nur* yüzden saçılan ışık nöbetçiyi ısıtıyor. Ne gecenin soğuğu, ne kurşun sesi.”¹⁴³

Nur Adlı Hikâye kitabında Çiçek isminde bir karakter vardır. Çiçek’in babası Elazığ’dan gelip İstanbul’da hamallık yapmakta, kıt kanaat ailesini geçindirmektedir. Çiçek aynı zamanda hikâyenin kahramanlarından olan Demirci Celil, Sinan ve Çetin’in kız kardeşidir. Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde diyaliz hastası olacak olan Çiçek’in çocukluk dönemleri, babasının ve annesinin kendisine gösterdiği sevgi eserinde şöyle yer alır.

“Kız büyüdü serpildi. Büyüdükçe güzelleşti. Hepimiz üzerine titriyoruz. Anam sabah akşam nazar duaları okuyor. Yemiyor yediriyor. Ama o. Nankör kedi. Babam eve gelince doğru kucığına. Yorgun adamı iyice yoracak diyorsun ya, tersi oluyor. Babam onu sevip okşadıkça tüm yorgunluğu gidiyor. Ona horoz şekerler, naylon bilezikler getiriyor. Bu kız evin şenliği oldu. Anam yuyup yıkadıktan sonra, önüne oturup gür siyah saçlarını tararken gülüm, lâlem, meneksem; çiğdemim, sümbülüm, nar ¹⁴⁴çiçeğim diyerek seviyor.”

Rüzgârlı Pazar isimli hikâye kitabında ekonomik zorluklardan dolayı Anadolu’dan göçüp İstanbul’un gecekondualarında hayata tutunmak için çalışan, babası hastalanınca okulu bırakıp evi geçindirme görevini üzerine alan Duran isminde bir karakter vardır. Hikâyenin bir bölümünde Duran’ın yaşadığı gecekondulu mahallesinden bilgiler aktarılır. Oradaki yaşamlardan örnekler verilir. Evin Beyi’nin felç geçirdiği, çocuklardan birinin özürlü olduğu, bir kız çocuğunun kocaya kaçtığı, bir kız çocuğunun da okuduğu bir aileden bahsedilirken, kadının felçli kocasına duyduğu sevgi eserinde şöyle geçer:

¹⁴³ Mustafa Kutlu, *Hayat Güzeldir*, 11.

¹⁴⁴ Kutlu, *Nur*, 34.

“Çıkıyorum bakıyorum ki, bizim adam yatakta, dönmüş bana bakıyo, gözleri yaşlı. O vaziyette, hani dili de dönmüyor, sade gözleriyle bana bir şey mi oldu diye soruyo. Öyle şaşkın, şaşkın... Ağlamış. O sıra içimde felçli kocama karşı bir sevgi kabarıyo. Koşup boynuna sarılıyorum. İkimiz bir güzel ağlıyoruz. Sonra da kalkıp bir çay koyuyom. Hem kendim içiyom hem ona içiriyom.”¹⁴⁵

3.7.2. Tabiat Sevgisi ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

İnsanın içinde yaşayıp hayat bulduğu, nefes aldığı tabiat; korunmaya, sahip çıkılmaya ve sevmeye değer bir yerdir. İnsan, tabiat aracılığı ile hayatındaki birçok temel ihtiyacını karşılar. Teneffüs ettiği havadan, tükettiği besine, kullandığı eşyadan giydiği kıyafete kadar her bir şeyi tabiat aracılığı ile elde eder. Tabiat, insanın sadece maddi ihtiyaçlarını karşılamaz. O insanın manevi yönlerini de besleyebilir. Söz gelimi bir portakal meyvesi kış mevsiminde dalında görüldüğünde onun turuncu görüntüsü, koklandığında kokusu insanı mutlu edebilir. Tüketildiğinde tadı insanın damağına hitap edip kendisi de bünyesine şifa olabilir. Denizler, dağlar, ormanlar, yeşillikler, ırmaklar, türlü bitkiler ve tabiata ait daha birçok şey seyredildiğinde insanı ruhen besleyebilir.

Tabiatın korunması onu sevmekle gerçekleşebilir. Bu sebeplerle tabiat sevgisi önemli bir değerdir ve toplumdaki bireylere benimsetilmelidir. Yazar Kutlu'nun seçilen eserlerinde tabiat sevgisi değerinin dağılımı şu şekildedir:

Tablo 9: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Tabiat Sevgisi Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Tabiat Sevgisi Değerinin Geçtiği Sayfa	Frekans (f)
<i>Rüzgârlı Pazar</i>	7, 10, 49, 50 52	5
<i>Ya Tahammül Ya Sefer</i>	27, 28, 34, 74, 75, 97, 120	7
<i>Mavi Kuş</i>	11, 57, 69, 120, 132	5
<i>Beyhude Ömrüm</i>	6, 12, 15, 25, 77, 80, 98, 197	8
<i>Tufandan Önce</i>	15, 16, 17, 42, 174, 175	6
<i>Kapıları Açmak</i>	35, 89, 108, 122	4
<i>Nur</i>	37, 66, 83, 90, 97, 158	6
<i>Hesap Günü</i>	6, 53	2
<i>Hayat Güzeldir</i>	14, 18, 51, 110, 145, 148, 167	7
<i>Zafer Yahut Hiç</i>	55, 96, 158, 173, 175	5
Toplam		55

¹⁴⁵ Kutlu, *Rüzgârlı Pazar*, 43.

Tabiat sevgisi değeri ile ilgili tablo incelendiğinde değerin en çok bulunduğu eserin *Beyhude Ömrüm* isimli eser olduğu görülmektedir. Değer en az *Hesap Günü* isimli eserde bulunur. Değer, çalışma için seçilen eserlerin tamamında elli altı kez geçmektedir Değerin eserlerde işlenişinden bazı örnekler şunlardır:

Beyhude Ömrüm adlı hikâye kitabında adı belirtilmeyen Gülpaşa Çavuş'un oğlu karakteri vardır. Gülpaşa Çavuş'un oğlu köyünü seven geleneklerine sıkı sıkıya bağlı, çalışkan idealist bir karakterdir. Bir gün yine çok sevdiği tarlasında çalışmaktadır. Yorulunca gölgelenecek bir ahlât ağacı bulur. Dinlenmeye başlar. Gülpaşa Çavuş'un oğlu gözünden tabiat sevgisinin vurgulandığı anlar dinlenme aşamasında eserde şöyle geçer:

“Tarla kuşları, tilki tavşan, yılan çıyan ne varsa canlıdan yanan, bir ağaç dibi, bir kaya gölgesi bulup duldaya çekilmişler. Ağustos böceklerinin cayırtısı sürüyor. Yürüdüğüm yerde bir iki başak koparıp avucumda ufalıyorum. Daneler kabuktan kurtulup biriktikçe içime bir sevinç doluyor. Bir heyecan işte. Yumağa üfürüp sapı-samanı ayırıyorum. İşte bir avuç buğday danesi. Sıcak, dolgun sarışın. Eğilip kokluyorum. Ne var bunda acaba? İnsanoğlunun kaç bin yıllık dostu herhal. Toprak bir, buğday iki.”¹⁴⁶

Kapıları Açmak isimli hikâye kitabında kasabada yaşayan, iyi huylu, güzel Zehra adında bir karakter vardır. Zehra, köyde fahri imamlık yapan Mahir Hoca'nın oğlu Cihan'a gönlünü kaptırmıştır. Cihan'ın da Zehra'da gönlü vardır ancak hem ekonomik şartlar hem de Cihan'ın utangaç oluşu bu sevgiyi evliliğe bir türlü dönüştüremez. Kasabanın yaramaz kopuk takımından İpsiz Kemal de Zehra'ya takmıştır. Kemal, günün birinde Zehra'yı zorla kaçırıp İstanbul' a yerleşir. Zehra ise fırsatını kollayıp bir zaman sonra tekrar kasabasına döner. Kasabaya ilk indiğinde aradan zaman geçmiş, köyünü, köyünün tabiatını özlemiştir. Olay eserde şöyle geçer:

“Bavulun kulpuna yapıştı, topuksuz ayakkabıları ile yola düştü. Uzaktan derenin şarılıtsı geliyor. Dağlardan kekik kokan bir rüzgâr. Kekik kokusu, yağmurla ıslanan toprağın kokusuna karışıyor. Kavaklar arada bir hışırdıyor, ürperiyor Zehra.

Dere kasabanın altından, yolun kıyısından geçiyor. Güz gelmiş, derenin suyu azalmış. Sesi türkülerden bir demet.”

¹⁴⁶ Kutlu, *Beyhude Ömrüm*, 6.

Ya Tahammül Ya Sefer adlı eserde Irmaktan Öteye isminde bir hikâyeye yer alır. Hikâyedeki ana karakterler İlhan ile Veysel'dir İlhan'ın babası üniversite yıllarında hayatını davasına, mefkûrelerine adayan Asım adında bir karakterdir. Ancak Asım Bey bazı çıkarları için büyük bir savrulma yaşamış, eski hayatını tamamen geride bırakmıştır. Oğlu İlhan İse bu durumdan oldukça rahatsızdır. Babası gibi olmamakta kararlıdır. Bu süreçte kendiyile aynı düşüncelere sahip olan Üniversiteden tanıştığı Veysel ile arkadaş olur. Bir zaman sonra Veysel, Anadolu'da bir yere atanır, orada çalışmaya başlar. Arkadaşı İlhan'ı da çalıştığı yere misafir olarak davet eder. Veysel, İlhanı bir ırmağa götürür. İlhan, şahsi arzularından geçip dava için çalışma gayretinin kendisinde oluşturduğu lahuti hisleri bakir tabiatla baş başa kaldığında da yaşamaktadır. Tabiat sevgisini de barındıran bu serencam eserde şöyle geçer:

“Irmak beni yakaladı.

Bazen eğilip suyundan içtim, bazen belime kadar girip dolaşım. Kendimi derin yarlara, çavlanlara, meşe yaprakları ile yarpuzların kokusuna bıraktım. Alabalıklar, toy kuşları ve çiğdemler gördüm. Sularda oynaşan ışıkları bu ışıklar altında türlü renklerle parlayan çakıl taşlarını seyrettim. Yürüdüm. Daracık patikalardan insan ayağı basmamış kumsallardan geçtim. Dağ keçileri ile karşılaştım, kaya güvercinlerinin vahşi, tedirgin, çırpıntılı kalkışlarına baktım.

Iрмаğa ve Veysel'e teşekkür etmeliyim.

Su yüzümü yüzüne tutuyor, gözlerimin pası alınıyor. Akşamı ve ırmağın şarkısını dinliyorum. Yıldızların nasıl eğilip yeryüzünü selamladığını, yaban lalelerinin boyun büküşünü, vakur kayaların sükûn içindeki hareketini. Bir kalbim olduğunu duyuyorum. Ağlıyor ve yalvarıyor... İçinde olması gereken bir şeyin kaybindan hangi mağaraların üçrasına saklandığımı, oradan hiç çıkmamak üzere kendime davalar aradığımı anlıyorum. Her şeyi tamamlayacak olan o şey. Ancak onunla var olabilirim. Irmak bir başlangıç. Bir düş.”¹⁴⁷

Hayat Güzeldir isimli eserde Nöbetçi Âşık adlı kısa bir hikâyeye yer alır. Hikâyede asker güvenlik açısından tehlikeli bir yerde nöbet tutmaktadır. Her an çatışma çıkabileceğinden el tetikte, teyakkuz halinde beklemektedir. Bir süre sonra iç cebindeki nişanlısının fotoğrafına bakmak ister. Tam o an bir kurşun kulübenin mazgal deliğinden geçer. Karşılıklı çatışma başlar. Karakol ayaklanır, nöbetçi asker

¹⁴⁷ Kutlu, *Ya Tahammül Y.S.*, 123.

kulübeden çıkıp siperlenebileceği bir alanda kurşun sıkmaya devam eder. Bir ara sessizlik olur. Nöbetçi asker sırtüstü yattığı yerdeki bitkinin güzelliğine kaptırır bir an kendini. Olay eserde şöyle geçer:

“Çatışma bitiyor ve gecenin sessizliği yine etrafı kuşatıyor. Nöbetçi yine sırtüstü yatıyor. Siperdeki herkes nefesini tutmuş bekliyor. Acaba bir yerden bir çıtırtı gelecek mi? Nöbetçinin sağ yanından güzel bir koku geliyor. Dönüp bakıyor, bir ot. Ottan bir yaprak koparıp parmaklarının arasında eziyor. Ohh!.. Kekik ile nane arası bir koku. ‘Yarabbi dünyada ne güzellikler var’ diyor”¹⁴⁸

Zafer Yahut Hiç adlı eserde Doktor Ferit karakteri vardır. Doktor Ferit, Hikâyede Tepeköy Kasabasının belediye reisi olan Samet Bey’in yeğenidir. Doktor Ferit yakını olan Samet Bey’in yardımıyla Avrupa’da tıp eğitimi alır. Sonrasında Tepeköy’e gelip mesleğini burada yapma kararı alır. Tepeköy’de mesleğini fedakârca icra eder. Kasaba ahali de Doktor Ferit’e yaptığı bu fedakârlıklardan dolayı teşekkür etmek isteyip, onun adına bir piknik tertip ederler. Piknik kasabaya yakın olan civarında gölcüğün bulunduğu koruluk bir alanda yapılacaktır. Tabiat sevgisine de vurgu yapılan olay eserde şöyle geçer:

“Bulut ile Canan çocukları salıncaklara bindirmiş, biri Kerem’i öteki Sevinç’i sallıyor. Salıncağa binen başka çocuklar da var. Daha küçükler gölcükte kâğıttan kayık yüzdürüyor, ördeklere ekme atıyor. Tatlı bir esinti korudan türlü türlü kokular taşıyor. Gölcük kenarında fişkırان çiçekli bitkiler sallanıyor, kelebekler bir çiçekten ötekine konuyor... Bu havada koruda gezinmenin tadına doyum olmaz. Sincaplar oynaşır, kuşlar cıvılda. ¹⁴⁹

Rüzgârlı Pazar isimli eserde yazar, hikâyeye başlarken hikâyenin geçeceği yer hakkında tanıtıcı bilgiler verir. İstanbul’ da kalabalık bir üst geçit hikâyenin yaşandığı ana mekândır. Eserdeki ana karakterlerden biri olan Duran ile arkadaşı burada tanışır. Fakat burada İstanbul’da pek görmedikleri Anadolu’ya özgü bir bitki olan iğde ağacı dikkatlerini çeker. Tabiat sevgisini de içeren bu yer bilgilendirmesi eserde şöyle geçer:

“Akdeniz akşamlarının meltemleriyle sarhoş palmyelere, baştan çıkarıcı renkteki top çiçeklerle yüklenmiş dallarıyla latif iklimleri tezyin eden erguvanlara, leylaklara,

¹⁴⁸ Mustafa Kutlu, *Hayat Güzeldir*, 14.

¹⁴⁹ Kutlu, *Zafer Y.H.*, 175.

manolyalara hürmetimiz var; şüphesiz onlar da güzel, hatta çok güzel; gül ‘Efendimiz’in yadigarı, nergis ‘hüsnüne mağrur’ olanların timsali, karanfil dersiniz hangi cihetten bakılsa ‘Osmanlı’ zevkinin hatırası...

Ihlamur, meşe, kestane, pelit, ardıç, çınar ağaçları...

Kayınların, kızılçamların, dişbudakların, karaağaçların, gürgenlerin koyun koyuna tatlı bir cemaat ahenk ve güveniyle yeşilin elenikasına cümbüş ettiren ormanlar; elbette dünya sizlerle güzel. Anların cümlesine bile hürmetimiz vardır lâkin bizim dil-i perişanımız dikenini sert, meyvesi kekre, gölgesi nekes, mektep medrese kaçkını bir çalı irisiyle beraberdir.”¹⁵⁰

3.7.3. Hayvan Sevgisi Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Yeryüzünü insanlarla paylaşan canlılardan biri de hayvanlardır. Hayvanlar doğrudan ya da dolaylı olarak insanın yaşadığı gezegende insana birçok faydası olan varlıklardır. Yeryüzünde yaşamın devamı için hayati önem taşıyan ekolojik denge hayvanların da varlığını ideal oranda korumasıyla sağlanacaktır. Elbette hayvan sevgisinin insan için önemi sadece insanın kendisine sağladığı faydadan hareketle maddi gerekçelere indirgenmemelidir. Fıtratında potansiyel olarak sevgi, şefkat ve merhamet duygularını barındıran insan, bu duyguları benliğinde güçlendirerek de hayvanları ve tabiatı sevebilir. Günümüzde bu sevginin azlığının bir sonucu olarak hayvan katliamları yapılabilmektedir. Kaldı ki birçok kültür ve inançta can kutsal sayılmış, belirli şartlar dışında onun keyfi bir şekilde yok edilmesi çirkin görülmüştür.

Gerek insana sağladığı fayda açısından, gerek insanın fıtratında potansiyel olarak taşıdığı sevgi açısından, gerekse kültür ve inancın öğütleri açısından hayvan sevgisi değerli ve önemlidir.

Yazar Kutlu’nun seçilen eserlerinde hayvan sevgisi değerinin dağılımı şu şekildedir:

¹⁵⁰ Kutlu, *Rüzgârlı Pazar*, 10.

Tablo 10: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Hayvan Sevgisi Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Hayvan Sevgisi Değerinin Geçtiği Sayfa	Frekans (f)
<i>Rüzgârlı Pazar</i>	104, 105	2
<i>Ya Tahammül Ya Sefer</i>	104	1
<i>Mavi Kuş</i>	9, 64, 71, 95, 100, 120, 121, 128, 129,	10
<i>Beyhude Ömrüm</i>	25	1
<i>Tufandan Önce</i>	40, 42, 116, 173, 179	5
<i>Kapıları Açmak</i>	-	0
<i>Nur</i>	12	1
<i>Hesap Günü</i>	119	1
<i>Hayat Güzeldir</i>	9, 91	2
<i>Zafer Yahut Hiç</i>	55, 107	2
Toplam		25

Hayvan Sevgisi Değeri ile ilgili tablo incelendiğinde değerin en çok bulunduğu eserin *Mavi Kuş* isimli eser olduğu görülmektedir. Değer en az *Beyhude Ömrüm* isimli eserde bulunur. *Kapıları Açmak* isimli eserde ise ilgili değere hiç rastlanmamıştır. Değer, çalışma için seçilen eserlerin tamamında yirmi altı kez geçmektedir Değerin eserlerde işlenişinden bazı örnekler şu şekildedir:

Mavi Kuş adlı eserde Anadolu'da bir kasabadan tren istasyonuna yolcu taşıyan adı *Mavi Kuş* olan otobüsün şoförü Deli Kenan karakteri vardır. Otobüs o günkü yolculuğu için hayli gecikmiştir. Tüm yolcular bu duruma içerlenmekte hâ bire Kenan' a kızmaktadır. Hayli bir süre sonra iki jandarma eşliğinde bir mahkûm gelince son yolcu da gelmiş olur. Otobüs hareket edecek herkes derin bir oh çekecektir. Tam otobüs hareket edecekken Deli Kenan yine durur. Çünkü onsuz hiç yola çıkmadığı kedisi yoktur bu kez. Hemen muavini Seyfiye bağırıp Kedisini bulmasını ister. Olay eserde şöyle geçer:

“-Seyfi!..

Seyfi elinde marşı basmayan arabaları çalıştırmak için kullanılan ilk hareket kolu ile pencere önünde dikilir.

-Buyur Usta.

-Kedi yok Çabuk bul.

Seyfi ortadan kaybolur.

Şoförün koltuğa oturmasıyla artık yola çıkacaklarını uyan, bu sebeple epeyce ferahlamış olan yolcular bu duraksama üzerine mırıldanmaya başlarlar

-Yine ne oldu?"

-Neden gitmiyoruz?

Olmaz ya!.. Bu kadar da olmaz hani. Her şeyin bir haddi var.

En son cümlelerin sahibi Beşir Ağa'dır.

-Kenan oğlum sür artık şunu. Bak gecikiriz ha. Gecikmek ne demek. Battık demek.

Ağır misafirlerimiz var anlıyor musun? Kenan hiç umursamaz.

-Patlamayın. Gideceğiz kediyi bekliyoruz.

Öğretmen Murat'ın karısı Kenan'ı duymuştur.

Doktora döner:

-Ne kedisi bu?

Doktor keh keh güler:

-Bu delinin bir kedisi var, kucağına almadan yola çıkmaz.

O daha sözünü tamamlamadan Seyfi kediyi ön camdan içeri bırakır. Kenan'ın yüzü ışıklar... Siyah-beyaz alacalı, kısa tüylü şişman kedi yolcuları takmadan, dönüp bir kez bile bakmadan bir iki adımda şoföre ulaşır, sıçrayıp kucağına kurulur. Kenan mütebessim okşamaktadır. Bu sevgi genç kızı şaşırtmıştır... Kenan'a

-Kediyi çok sevdiğiniz anlaşılıyor. Ama ne biçim sevgi bu. İki bir 'lan' diyorsunuz. Kenan pos bıyıklarının arasından beyaz dişlerini göstererek güler.

-Biz sevdiklerimize ara-sıra böyle deriz."¹⁵¹

Tufandan Önce isimli eserde Anadolu'da bir ilçede kaymakam olan, adı Çetin Pahıloğlu olan bir karakteri vardır. Kaymakam hayvanları çok sevmektedir. Evinde onları çok göremeyeceğini düşünerek çalıştığı yerde köpekten kediye, kaplumbağadan kuşa kadar birçok hayvan beslemektedir. Bir gün ilçeye Bakan bir ziyarette bulunacak, kaymakamla makamında görüşecektir. Hayvan sevgisini de içeren olay eserde şöyle yer alır:

¹⁵¹ Kutlu, *Mavi Kuş*, 63.

“Kaymakamlık binasının epeyce geniş bir bahçesi ve park yeri vardı. Resmî arabaların tamamı girdi. İlçe yöneticileri tek sıra halinde kapıya kadar dizilmişti... Çetin Bakan’ı buyurun efendim diye içeriye davet edecekti ki, günün sürprizi gerçekleşti. Bir müstahdem in elinde, arka bahçede gezdirilen kurt köpeği Duman, Kaymakam’ın kokusunu almış olmalı ki, zavallı adamın elinden kurtulmuş dili bir karış dışarıda, neşeden deliye dönmüş olarak köşeyi döndü. Bütün heyet donup kalmıştı. Bazıları korkudan kaçıştılar. Çetin gayriihtiyari ‘Aa.. Duman’ deyiverdi. Bakan istifini bozmamış, hatta gülümsemişti, köpekten anlayan, onun gelişinden sahibine doğru koştuğunu fark eden bir sevecenlikle dikiliyordu. Duman geldi, geldi, Kaymakam’ın kucağına atıldı. Çetin kızarmıştı. Elbisesi iri köpeğin iri patileriyle tozlanmıştı. ‘Sakin ol oğlum sakin ol. Nereden çıktın sen’ diyerek köpeğin tasmaından tuttu, başını okşadı, onu sakinleştirdi. Bakan köpeği çok sevmişti.

-Sizin mi?

-Ever efendim.

-Alman kurdu galiba

-Evet efendim.

-Çok sevimli.

Köpeğin ardından koşan müstahdem alı al, moru mor, nefes nefese yetişti.

-Birden elimden çıktı Kaymakam Bey, nasıl oldu anlamadım.

Bakan tedirgin adamı yatıştırmak için etrafındakilere:

-Lütfen rahatsız olmayın. Köpek işte, sahibini tanır elbet. Benim de var. Böyledir keratalar.”¹⁵²

Hesap Günü adlı eserde Bedir isminde bir karakter vardır. Hikâyenin ana karakteri olan Bedir; birçok ticari girişimde bulunmuş, bir dönem siyasetle ilgilenmiş, aynı zamanda bürokraside çalışmış bir şahıstır. Tasarladığı planlara göre hayatını istediği düzene henüz sokamamış, bu yüzden de evliliği hep ertelemiştir. Ancak yaşı biraz ilerleyip biraz da annesi sıkıştınca evlilik kararı alıp Asuman adında bir kızla evlenir. Sonrasında Bedir’in Eda ve Süha isimlerinde iki çocuğu dünyaya gelir. Bedir yoğun iş temposuna da artık ara verip evinde ailesi ile vakit

¹⁵² Kutlu, *Tufandan Önce*, 173.

geçirmektedir. Süha köpeği çok sevdiği için ona bir köpek almıştır. Olay eserde şöyle geçmektedir:

“Evim evim, güzel evim; başka bir şey istemiyorum. Hele peş peşe iki de çocuk olunca bu ev bayram yeri, cennetten bir köşe oldu sanki. Önce Süha geldi, ardından Eda. Artık Ankara’ya sık gitmiyorum. Mesai bitmeden kendimi eve atıyorum. Yılların sessiz evini kuş cıvıltıları doldurmuş. Çocuklarımla saatlerce, yoruluncaya kadar, alt alta üst üste oynuyoruz. Bir de köpek aldım. Süha çok seviyor. Adı Alaca. Kısa tüylü, siyah-beyaz yaramaz bir fino. Yuvası bahçede. Emine çocuklara ev içinde köpek olmaz demiş, doğru söylemiş.”¹⁵³

Rüzgârlı Pazar isimli eserde hikâyenin geçtiği ana mekân, İstanbul’da kalabalık bir üst geçittir. Bu üst geçitte çoğunlukla seyyar satıcılar ve dilenciler bulunur. Üst geçidin müdavimlerinden biri de doktor lakaplı, yarı meczup, orta yaş üstü biridir. Görüntüde üst geçitte dilencilik yapıyor gibi olsa da bu hal onun için göstermelik bir durumdur. Lakabının doktor olması ise üst geçidin demir başı sayılabilecek seyyar satıcısı olan Şapkacı Bacı’ya yazmış olduğu ilaçtan gelmektedir. Bir gün Şapkalı Bacı fena üşütmüş, acı acı öksürmektedir. Doktor da cebinden bir kâğıt kalem çıkarıp ilaç yazar. Şapkacı bacı ilacı alıp kullanır ve hemen iyileşir. O gün bu gün adı doktor kalır. Ayık olduğu pek görülmeyen, ihtiyacı olanın ise en dar zamanında kimseye sezdirmeden yardımına koşan Doktorun, *Rüzgârlı Pazar* denilen üst geçitte asıl ilgi alanı köpeklerdir. Hayvan sevgisini de içeren Doktorun üst geçitteki yaşamından bir kesit eserde şöyle geçer:

“Onun asıl dostu bir köpek: Kopiş. Yaa!... Pazarımızın bir de köpeği var. Renksiz, biçimsiz, sefil, adinin bayağısı bir sokak iti... Doktor bilhassa yavrulu zamanlarında Kopiş’i neredeyse kuş sütüyle besliyor. Ona etler, ciğerler alıyor; bir naylon tas içinde bulamaçlar hazırlıyor. Hadi bunlar neyse ne! Onunla konuşuyor yahu, bayağı ahbablık ediyor... Kopiş Doktorun yanından ayrılmaz. Gelenin dost mu düşman mı olduğunu sezer. E, adam olur olmaz yerde sızıp kalıyor. Bunun gecesi var, gündüzü var, hırlısı var hırsızı var, değil mi? Kim bekleyecek başında? Kopiş. Kafasını koparsan Doktor’u terk etmez.”¹⁵⁴

İçinde kısa hikâyelerin bulunduğu *Hayat Güzeldir* isimli eserde Sevinç başlığında bir hikâyeye yer alır. Hikâyede simit satan, birbirleriyle dost olan iki çocuk

¹⁵³ Kutlu, *Hesap Günü*, 119.

¹⁵⁴ Kutlu, *Rüzgârlı Pazar*, 105.

vardır. Acıktıklarında aralarında yaptıkları kura ile birinin tepsisindeki simidi bölüşerek yerler. Ancak bölüşme esnasında bir kasıt olmaksızın çocuklardan birine simidin fazla tarafı denk gelir. Kendisine fazla denk gelen simitçi simidi tekrar ortadan bölmek istese de arkadaşı buna razı olmaz. Sonunda eşit simit yemek için simidin fazlasını güvercinlere verirler. Hayvan sevgisini barından olay eserde şöyle geçer:

“Onlar çekişedursun, parkın uyanık güvercinleri hiç çekinmeden önlerine kadar gelmiş, dökülen susamlara dalmışlardı. Çocuklar fazlalık olan parçayı güvercinlere doğradı. Önlerinde bir güvercin bahçesi oluşturdu. Biri çekinerek ayaklarına dolanan kuşlardan birini okşadı. Hayret, kaçmıyor. Bir daha okşadı, bir daha, çok hoşuna gitti bu. Hayatında ilk kez bir güvercin okşuyordu. Onu gören öteki de güvercinleri okşamaya başladı. Arada bir göz göze geliyor birbirlerine gülümsüyorlar... Kalan simitlerini de doğradılar. Kuşlar yedikçe sanki onlar doyuyordu. Güvercinlerin parlak tüylerinden geçen sevgi ve merhamet en saf hali ile çocuk kalplerini doldurmuştu.”¹⁵⁵

3.8. Sorumluluk Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sorumluluk sözlükte “Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi; sorum, mesuliyet, uhde ya da sorumlu olmayı gerektiren bir yükümlülüğün kendisi; ağırlık”¹⁵⁶ anlamlarına gelmektedir.

Varlık âlemine bakıldığında her şeyin bir amaca hizmet ettiği görülebilir. Bu durum aynı zamanda her şeyin bir sorumluluk taşıdığı anlamını da taşıyabilir. Akı sayesinde diğer varlıklardan ve canlılardan farklı olup yaşadığı hayatı geliştirip kolaylaştırabilen insanın sorumluluktan uzak olması düşünülemez. İnsanın kendisine, ailesine, çevresine, ülkesine vb. karşı sorumluluğu bulunmaktadır. Bu tür sorumluluklara karşı duyarlı olan insan hem kendisine hem de çevresine fayda sağlayabilir. Sorumluluk kültürünün yerleştiği toplumlar ise refah ve huzur içerisinde yaşayabilir. Sorumluluk değeri bu ve benzeri sebeplerle önemli bir değerdir.

¹⁵⁵ Kutlu, *Hayat Güzeldir*, 9.

¹⁵⁶ *Güncel Türkçe Sözlük*, "sorumluluk".

Yazar Kutlu'nun seçilen eserlerinde sorumluluk değerinin dağılımı şu şekildedir:

Tablo 11: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Sorumluluk Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Sorumluluk Değerinin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
<i>Rüzgârlı Pazar</i>	13, 16, 51, 69, 74, 82, 100,102, 106, 107, 112, 118, 149, 151, 155, 161, 162	17
<i>Ya Tahammül Ya Sefer</i>	9, 10, 14, 15, 16, 20, 50, 55, 69, 102, 109, 121	12
<i>Mavi Kuş</i>	115, 141	2
<i>Beyhude Ömrüm</i>	5, 26, 32, 35, 49, 64, 76, 109, 174, 184, 194	11
<i>Tufandan Önce</i>	10, 17, 22, 41, 51, 65, 118, 121, 142, 144, 146	11
<i>Kapıları Açmak</i>	21, 24, 56, 80, 96, 97, 99, 116, 119, 126,134, 151,	13
<i>Nur</i>	14, 15, 17, 72, 83, 88, 104, 136, 156, 175, 176, 179	12
<i>Hesap Günü</i>	62, 153	2
<i>Hayat Güzeldir</i>	36, 54, 97, 129, 132	5
<i>Zafer Yahut Hiç</i>	6, 16, 23, 28, 57, 61, 69, 71, 107, 143, 165	11
Toplam		96

Sorumluluk Değeri ile ilgili tablo incelendiğinde değer en çok bulunduğu eserin *Rüzgârlı Pazar* isimli eser olduğu görülmektedir. Değer en az *Mavi Kuş* ve *Hesap Günü* isimli eserlerde bulunur. Değer, çalışma için seçilen eserlerin tamamında doksan altı kez geçmektedir Değerin eserlerde işlenişinden bazı örnekler şu şekildedir:

Zafer Yahut Hiç adlı eserde Doktor Ferit karakteri vardır. Doktor Ferit'i Tepeköy Belediye Başkanı olan amcası okutmuş, yurt dışında tıp eğitimi almıştır. Fakülteyi bitirince amcasını ziyarete gitmek ister. Kasabaya giden minibüs şoförü araç tamamen dolmadan hareket etmek istememekte, kahvede miskin miskin tavla oynamaktadır. Doktor Ferit ise bu duruma sıkılmıştır. Şoföre köyde kendisinin doktor olduğunu, kasabada da hasta olduğunu belirtince şoför kendisinde sorumluluk hissedip alelacele aracının başına hareket eder. Olay eserde şöyle geçer:

“Hareket ne zaman? Şoför umursamaz bir tavırla tavluya döndü

- Gideriz az sonra araba boş görüyon.

Ferit üsteledi:

- Gideriz gitmesine de, ben doktorum. Şoför anında ayağa kalktı...

- Ya! Hasta falan mı var?

- Evet var.

-Arabada mı?

Yo, Tepeköy’de. Amcam ağırlaşmış, acele yetişmemiz lazım.

Şoför telaşla ayaklanıyor:

-Merak etmeyin hemen gideriz.

Ferit’e bakmadan hızla kahve kapısına kadar gidip içeri sesleniyor:

-Tepeköy yolcuları, hadi gidiyoruz.”¹⁵⁷

Kapıları Açmak isimli eserde Zehra adında bir karakter vardır. Zehra ilkokuldan sonra babasının hastalanıp yatağa düşmesinden dolayı okuyamamıştır. Çünkü evin işlerinde annesine bir yardımcı lazımdır. Okumak Zehra’nın içinde hep ukde kalmıştır. Zehra’nın bir de abisiyle küçük kız kardeşi vardır. Abisi, evle pek işi olmayan, evin yükünü almak şöyle dursun eve devamlı yük olan bir karakterdir. Kız kardeşi ise okula gitmekte, abisi okumasını istemese de Zehra kardeşini okutmak için sorumluluk hissederek elinden gelen her şeyi yapmaktadır. Olay eserde şöyle geçer:

“Zehra ilkokuldan sonra okumamıştı. Okumak içinde bir düğüm olarak kalmıştı. Abisi bir yılkı atı gibi yiyip-içip orda burda sürerken, babası yatağa mahkûm olup yatarken, hemen her işte yardım etmek ona kalmıştı. Bu sebeple küçük kardeşi Songül’ün okumasını çok istiyor, onun bir dediğini iki etmiyor, Ahmet’in ‘Okuyup ne olacak?’ diye başlayan itirazlarına kahramanca karşı duruyordu. Bu direniş günlerinde abisinden çok dayak yemişti.”¹⁵⁸

Beyhude Ömrüm adlı eserde Gülpaşa Çavuş’un oğlu adlı çalışkan, idealist, geçmişine ve kültürüne bağlı bir karakter vardır. Gülpaşa Çavuş’un oğlu henüz okul yıllarındadır. Bir gün okulda iken babasının vefat haberini alır. Bu acı haberi aldıktan sonra kendinde bir sorumluluk hisseder ve köyüne gidip işlerin başına geçme kararı alır. Olay eserde şöyle geçer:

“Vefatını haber verdiklerinde coğrafya yazılısından yeni çıkmıştık. Gözyaşlarımı içime akıta akıta köye döndüm. Dönüş, o dönüş. Orta ikiden terk. Evimizin yükü omuzumda kalmıştı.”¹⁵⁹

¹⁵⁷ Kutlu, *Zafer Y.H.*, 6.

¹⁵⁸ Kutlu, *Kapıları Açmak*, 21.

¹⁵⁹ Kutlu, *Beyhude Ömrüm*, 26.

Nur adlı eserde Kadırgalı Hamal Ali karakteri vardır. Çocuk yaşta İstanbul'dan gelip akrabalarının yanında hamallığa başlamıştır. Yaptığı meslekle evini geçindiren Ali bir gün ince hastalığa yakalanıp vefat eder. Çocukları Demirci Cemil, Çiçek ve Sinan'dır. Demirci Cemil evin büyüğü olup babası vefat edince kardeşlerinin sorumluluğunu üzerine almış, Sinan'ın okumasına yardım etmiştir. Ancak Sinan da okurken evin bütçesine katkı sağlamak ister. Bu sebeple sorumluluk alıp hem mimarlık okur hem de çalışır. Olay eserde şöyle geçer:

“Ben o yıllarda hem okuyorum hem bir mimarlık bürosunda çalışıyorum. Aile bütçesine katkı işte. Mektepli derler bana mahallede.”¹⁶⁰

Ya Tahammül Ya Sefer isimli eserde Kerim adında bir karakter vardır. Kerim, babasının vefatından sonra ayakkabı tamircisi Nazım Usta'nın yanında çalışmaya başlar. Dükkânın karşısında üniversite öğrencilerinin gelip gittiği bir dernek vardır. Kerim de oraya gidip gelmeyi çok ister, bu isteği de zamanla gerçekleşir. O da artık oraya gelip giden öğrenciler gibi şahsi istek ideal ve beklenti içerisinde olmayıp hayatını inancına, ülkesine, mefkûresine adayan bir gençtir. Hatta zamanla derneğin demirbaşı olur, birçok işi o kotarır. Dernek faaliyetleri ve katılımları oldukça yoğundur. Konferanslar düzenlenir, dergiler çıkarılır. Gün gelir gelip giden öğrenciler önemli mevkilerde iş tutunca derneğe ayak basmaz olurlar. Son gidenlerden biri de Murat'tır. Derneğin anahtarını Kerim'e devreder. Ancak Kerim sorumluluk hissiyle davranır. Dernek tekrar dolup taşacak, tekrar fikrî çalışmalar yapılacak ümidindedir. Bu düşünceyle kimsenin uğramadığı derneği açar, temizler ve bakar. Olay eserde şöyle geçer:

“Murat ağabey iyice çöktü. Genç yaşta yüzünde kırışıklar. Saçları seyrelmişti. Gelir çınarın altına oturur, öyle orada sabit gözlerle avluya bakar bakar. Ben yine her zamanki gibi derneğin önünü sular, süpürürüm. Sanki biraz sonra birileri gelecek. Oturup konuşulacak. Bir beyanname hazırlanacak. Birisi koşarak gelip:

-Yarın miting var, diye bağırarak.

Nazım Usta öldü. Dükkânı devraldım. Bu dükkândan başka yere gidemezdim. Tam karşıda medrese. Hey Kerim, Keriiiiim.. desen duyulacak yerde. Derneğin bir sürü eşyası vardı. Bırakıp nereye gidebilirim? Kitapları güzelce cilt kâğıtları ile

¹⁶⁰ Kutlu, *Nur*, 17.

kaplamıştım. Dolapları yerli yerine koymuştum. Duvarlara tablolar, yazılar asmıştım. Bir köşede derginin çıkan sayıları. Her gün tozunu alıyordum.”¹⁶¹

Mavi Kuş adlı eserde bir otobüste Şirinyurt kasabasından tren istasyonuna yolculuk yapan kişiler vardır. Yolcuların içinde kasabaya öğretmen olarak atanan Murat, Murat’ın eşi Neşe ve Doktor Yahya isminde karakterler de bulunur. Neşe, eşinin atandığı yeri beğenmemekte, eşi Murat ise onu ikna etmeye çalışmaktadır. Murat bazen düşüncelerini onaylamak için yanında yolculuk yapan Doktor Yahya’yı da konuşmaya dâhil etmek ister. Neşe köyün imkânsızlıklarından dem vurur. Murat ise bunların zamanla düzeleceğinden bahsedip bu sözlerini Doktor Yahya’dan teyit ettirmek ister. Doktor Yahya’da Murat ile aynı görüşleri paylaşmayınca Murat, sorumlu olunması gerektiğini düşünerek böylesi yerlerin de hizmete ihtiyacı olduğundan bahseder. Olay eserde şöyle geçer:

“- Adı üstünde Şirinyurt ya!..

-Ah... Tabi... Öyle, öyle... Aman efendim bir okul binası var, afedersiniz sanki ahırdan bozma... Araç gereç hak getire. Bizim kalacağımız evin altı ahır... Aman bir koku bir koku, insanın midesi kalkıyor.

Murat bu arada söze karışır:

- Hepsi düzelecek... İnanın tahsisat çıkarıldı, bugün yarın keşfe gelecekler. Ama Neşe Hanım inanmıyor. Öğretmen lojmanı bile düşünülüyor...

Doktor:

- Yahu Murat Bey, yirmi yıldır şu kasabadayım, benim bile lojmanın yok, güldürmeyin adamı...

Murat:

- Ama efendim, biz çalışmazsak, siz çalışmazsanız nasıl kalkınacak bu ülke... Herkes böyle bırakıp kaçarsa...”¹⁶²

3.9. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sözlükte “yurtseverlik”¹⁶³ olarak tanımlanan vatanseverlik; kişinin doğduğu yeri, evini, ülkesini sevmesidir denilebilir. Bu sevgi sadece toprak parçasına

¹⁶¹ Kutlu, *Ya Tahammül Y.S.*, 14.

¹⁶² Kutlu, *Mavi Kuş*, 114.

indirgenen bir sevgi değildir. Bununla birlikte o ülkenin kültürünü, ahlaki ve manevi değerlerini, bayrağını ve marşını da sevmektir. Vatan sevgisi aynı zamanda kişinin ait olduğu ülkenin ilerlemesi, muasır medeniyetler seviyesine ulaşması için çalışması olarak açıklanabilir.¹⁶⁴

Özgürlük insanın fitratında bulunun bir gerçekliktir. Bunu elde edip korumanın yollarından biri de vatan sevgisidir. Bu değer bireylere kazandırılması, toplumun geleceği açısından önemlidir.

Yazar Kutlu'nun seçilen eserlerinde vatanseverlik değerinin dağılımı şu şekildedir:

Tablo 12: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Vatanseverlik Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Vatanseverlik Değerinin Geçtiği Sayfa	Frekans
<i>Rüzgârlı Pazar</i>	-	0
<i>Ya Tahammül Ya Sefer</i>	8, 43, 49, 83, 91	5
<i>Mavi Kuş</i>	41, 42, 183	3
<i>Beyhude Ömrüm</i>	26, 44	2
<i>Tufandan Önce</i>	10, 171	2
<i>Kapıları Açmak</i>	-	0
<i>Nur</i>	-	0
<i>Hesap Günü</i>	-	0
<i>Hayat Güzeldir</i>	13, 15, 93	3
<i>Zafer Yahut Hiç</i>	76	1
Toplam		16

Vatanseverlik Değeri ile ilgili tablo incelendiğinde değer en çok bulunduğu eserin *Ya Tahammül Ya Sefer* isimli eser olduğu görülmektedir. Değer en az *Zafer Yahut Hiç* isimli eserde bulunur. Değer; *Rüzgârlı Pazar*, *Kapıları Açmak*, *Nur* ve *Hesap Günü* isimli eserlerde hiç bulunmamaktadır. Değerin, çalışma için seçilen eserlerin tamamında ise on altı kez geçtiği görülmektedir. Değerin eserlerde işlenişinden bazı örnekler şu şekildedir:

Ya Tahammül Ya Sefer isimli eserde Kerim karakteri vardır. Kerim'in babası vefat edince onu İstanbul'da Hukuk Fakültesinde okuyan Murat'a teslim ederler.

¹⁶³ *Güncel Türkçe Sözlük*, "vatanseverlik".

¹⁶⁴ Ezgi Kumbasar, *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 178.

Murat ilmi, fikri ve dolaylı biçimde siyasi çalışmaları bulunan bir dernekte aktif olarak çalışmaktadır. Kerim de Murat'tan dolayı buraya gelip gitmekte, derneğin birçok işine yardım etmektedir. Dernekte ağırlıklı olarak memleketin geri kalmışlığı, tekrar nasıl ilerleyebileceği, ayağa nasıl kaldırılabilceği konuları tartışılıyordu. Kerim'in de fazlasıyla ilgili olduğu bu konuşmalar eserde şöyle geçer:

“Memleketi kurtaracaklardı. Buna onlardan çok ben inanıyordum. Hoca ne demişti? ‘Sizler davanın yılmaz erlerisiniz, bu dava sizlerin omuzunda yükselecek’. Gençtiler, pırl pırlıldılar. Hiçbiri yerinde duramıyordu. Başlarında ne yeller esiyordu kim bilir? Memleket kendisine sahip çıkacak, bu çilekeş insanları tutup kaldıracak, şu çorak toprakları yeşertecek nesillere muhtaçtı. Kitaplara, kütüphanelere gidiliyordu. Yaz sıcaıkları bastırıp, deniz mevsimleri açılıp, herkesler plajlara, kırlara, kızlı oğlanlı toplantılara koşarken onların içinde davanın sönmeyen ateşi.”¹⁶⁵

Hayat Güzeldir isimli eserde Rüzgârın Oğlu adlı kısa bir hikâyeye bulunur. Bu hikâyede Süleyman Sarı karakteri vardır. Süleyman'ın çocukluğuyla başlanan hikâyede geçmişine ait bilgiler verilir. Sivas'ın Hafik ilçesinde yaşayan Süleyman çocukluk döneminde zor şartlarda okuluna yürüyerek gitmektedir. Soğukta, karda, yağmurda okul için günde toplamda 10 kilometre yol yürümektedir. Bir zaman sonra devlet öğrencilere taşıma imkânı vermiştir. Bu durum için ülkesine, milletine sevgi ve minnet ifadesinde bulunulur. Olay eserde şöyle geçer:

“Yaz kış; yağmur çamur. Sivas'ın bir soğuğu olur arkadaş, dile getiremezsin yani. Erzurum'un adı çıkmış. O soğukta bu yavrular beş gidiş, beş geliş günde on kilometre yürüyor. Neyse! Allah devlete-millete zeval vermesin. O sıralar taşımali eğitim çıkmış ve çocuklar yürümekten kurtulmuş. Artık bir minibüs onları her gün köyden alıyor, okula götürüyormuş. Oh, ne iyi!”¹⁶⁶

Beyhude Ömrüm adlı eserde Gülpaşa Çavuş karakteri vardır. Gülpaşa Çavuş, gençliğinde kendisine beşik kertmesi yapılan Zeynep Hanım ile nişanlanır. Ancak yaşadıkları yerde Gülpaşa Çavuş'un nişanlısına, İblisin Halil kafayı takmıştır. Kızı bulduğu her fırsatta ayartmaya çalışmaktadır. Bir zaman sonra Gülpaşa Çavuş, Halil'i köyün ortasında bir güzel döver. Cihan harbi patlak verince de Halil ile

¹⁶⁵ Kutlu, *Ya Tahammül Y.S.*, 8.

¹⁶⁶ Mustafa Kutlu, *Hayat Güzeldir*, 93.

Gülpaşa Çavuş birlikte askere gider. Gülpaşa Çavuş'un vatan sevgisinden gelen askerlikteki yiğitliği, bombalardan yılmayışı eserde şöyle geçer:

“Kadere bakın siz. Bu iki delikanlı Cihan Harbi'ne birlikte gittiler. Gülpaşa'nın cepheden cepheye koştuğu ara sıra gelen haberlerden öğrenildi. Hatta bu uzun askerliğin bir yerinde, kısa bir süre için kendisi dahi köye uğrayabildi. Sırma şeritleri kuşanmış, çavuş olmuş: Gülpaşa Çavuş. Lâkin yedi düvele karşı koymaya çabalayan koca Osmanlı, her cephede bir uzvunu kaybediyordu. Gülpaşa Çavuş da bu cehennem kasırgadan çıktı geldi ama, ne geliş. Mermiden bombadan yılmayan yiğit; tifüsten dizanteriden perişan olmuştu... Çok yaşamadı zavallı. Ardında yetimlerini, o çok sevdiği Zeynep'ini bırakıp gitti. İblisin Halil ise bir kolayımı bulup firar etmişti.”¹⁶⁷

Mavi Kuş adlı eserde Anadolu'da ücra bir kasabaya öğretmen olarak atanan Murat isminde bir karakter vardır. Murat çiçeği burnunda bir evlidir. Eşi Neşe, İstanbul'da doğup büyümüş biridir. Neşe'ye gideceği yer hakkında çeşitli bilgiler verir. Eşinin kendisiyle gelmeme ihtimalini ortadan kaldırmak için ona görev yerine birlikte gitme gerekçeleri açıklar. Bu gerekçelerden biri de vatan sevgisinin bir yansıması olan vatan borcudur. Murat'ın eşine söylediği düşünceleri yazarın dilinden eserde şöyle geçer:

“Delikanlı öğretmen olup taşraya tayin edilmiş. Kızla sevişip evlenmişler... Taşrada bir Köy. Olsun. Vatan borcu bu. Hem ne güzel köyler var. Bir ormanın eteğinde, yanından pırlıl pırlıl bir dere geçiyor, dereye alabalıklar.”¹⁶⁸

Tufandan Önce isimli eserde Anadolu'da bir kasabada belediye reisi olarak görev yapan Şemsettin Bilin adında bir karakter vardır. Şemsettin Bilin iyi kalpli, çalışkan, dürüst ve fedakâr biridir. Belediye reisliğini artık düşünmemektedir. Ancak halk onu ve hizmetlerini çok sevmekte, her seçimde bir şekilde ikna edip tekrar reis olarak seçmektedir. Şemsettin Bilin ise bu görevin normalde yapılacak bir görev olmadığını ancak yaşadığı topraklara olan duygusunun kendisini bu görevde tuttuğunu belirtir. Bu durum eserde şöyle geçer:

“Belediye Başkanlığı nedir yani? Bir nevi hamallık. Olsun. Doğup-büyüdüğüm belde. Ekmeğini yedim suyunu içtim. Yedi ceddimin mezarı burada. Buraya hizmet

¹⁶⁷ Kutlu, *Beyhude Ömrüm*, 44.

¹⁶⁸ Kutlu, *Mavi Kuş*, 41.

etmeyeceğim de nereye edeceğim? Genç ömrünü vermiş, her işe koşmuş, her yaraya merhem olmaya çalışmış, o harap bakımsız, köhne kasabayı pırıl pırıl mamur bir belde haline getirmişti.”¹⁶⁹

3.10. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sözlükte yardım; “Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma; iane, muavenet” anlamına gelmektedir.¹⁷⁰ Yardımseverlik ise bu işi yapmaktan hoşlanma durumu olarak açıklanabilir.

İnsan, içinde yaşadığı hayatta bütünüyle kendi kendine yetebilen bir varlık değildir. O hayatın bazı alanlarında yetenekli olabilir. Kimi ihtiyaç ve sorunların üstesinden gelebilir. Ancak yaşam, insan için içerisinde birçok ihtiyacı barındıran bir alandır. İnsan, çocukluğunda onu büyütecek bir yetiškine, yaşlılığında ona bakacak bir yardımcıya, engeli olduğunda o engeli aşacak bir bireye ihtiyaç duyabileceği gibi hayatın; sosyal, psikolojik, ekonomik vb. birçok alanında bir başkasına muhtaç olabilir. Yardımseverlik ise hayatın farklı alanlarındaki bu ihtiyaçların giderilmesi konusunda kıymetli bir değerdir. Bu eylemi benliğinde bir görev olarak değil; bir istek olarak özümseyen insan, kendisi dışındakilere gönüllü bir biçimde yardımcı olacaktır.

Her şeyden önce insan olmanın bir gereği olan yardımseverlik; huzurlu bir toplumun oluşmasındaki temel ilkelerden biridir. Bu sebeple yardımseverlik değeri küçüklükten itibaren toplumun bireylerine benimsetilmelidir.

Yazar Kutlu'nun seçilen eserlerinde yardımseverlik değerinin dağılımı şu şekildedir:

¹⁶⁹ Kutlu, *Tufandan Önce*, 10.

¹⁷⁰ *Güncel Türkçe Sözlük*, "yardım".

Tablo 13: Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Yardımseverlik Değerinin Dağılımı

Kitap Adı	Yardımseverlik Değerinin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
<i>Rüzgârlı Pazar</i>	12, 14, 15, 25, 32, 38, 42, 48, 59, 71, 73, 83, 84, 85, 90, 91, 92, 94, 102, 104, 107, 114, 117, 124, 132, 134, 146, 147, 149, 152, 157, 158, 161, 162, 166, 170, 171, 174, 176, 177, 178, 180	42
<i>Ya Tahammül Ya Sefer</i>	8, 13, 30	3
<i>Mavi Kuş</i>	30, 31, 56, 71, 72, 98, 101, 123, 125, 146, 149	11
<i>Beyhude Ömrüm</i>	5, 24, 34, 90, 103, 117, 163	7
<i>Tufandan Önce</i>	21, 23, 42, 94, 142, 143	6
<i>Kapıları Açmak</i>	51, 106, 108, 113, 120, 124, 133, 151, 169, 179	10
<i>Nur</i>	10, 14, 16, 26, 27, 31, 36, 40, 42, 54, 80, 107, 117, 124, 133, 134, 147, 148, 165, 179, 192,	23
<i>Hesap Günü</i>	8, 21, 63, 150	4
<i>Hayat Güzeldir</i>	53, 83, 86, 100, 122, 124, 153, 161, 167	9
<i>Zafer Yahut Hiç</i>	23, 31, 38, 66, 70, 86, 93, 104, 112, 127, 129, 132, 152, 167, 172	15
Toplam		130

Yardımseverlik Değeri ile ilgili tablo incelendiğinde değerin en çok bulunduğu eserin *Rüzgârlı Pazar* isimli eser olduğu görülmektedir. Değer en az *Ya Tahammül Ya Sefer* isimli eserde bulunur. Değerin, çalışma için seçilen eserlerin tamamında ise yüz otuz kez geçtiği görülmektedir. Değerin eserlerde işlenişinden bazı örnekler şu şekildedir:

Zafer Yahut Hiç isimli eserde Doktor Ferit adında bir karakter vardır. Doktor Ferit amcasının yardımıyla yurtdışında tıp eğitimi almış, eğitimini tamamladıktan sonra da Anadolu'da Tepeköy adında bir kasabada belediye reisi olan amcasını ziyaret edecektir. Tepeköy'e ulaştığında bir hadise ile karşılaşır. Kasabanın meczubu ile kasabada öğretmenlik yapan Oya karşılıklı atışmış, sonu ise kavga ile bitmiştir. Meczup tarafından vücudu kesici alet ile yaralanan Oya'nın yardımına kasabaya ziyaret için gelen Doktor Ferit yetişir. Yardımseverlik temasının bulunduğu olay eserde şöyle geçer:

“Ferit etrafa veya önüne bakarak yürüdüğünden midir nedir; olup bitenlerden habersiz. Başını kaldırıp caddenin ilerisine bakınca nalburun önündeki kalabalığı görüyor. Meraklanıp hızlanıyor. Oya’nın etrafına halka olan kalabalıktan bir uğultu yükseliyor. Öyle ki, kimsenin ne dediği anlaşılıyor. Kalabalığa karışan Ferit o meşhur cümleyi ‘Durun ben doktorum, açılın’ sarf ederek bir çırpıda Oya’nın başına çöküyor. Nabız normal. Kol kanıyor. Kalabalığa doğru haykırıyor.

-Çabuk bir ambulans, çabuk!

Nalburun çırağı uyanık, çoktan haber vermiş ambulansa. ‘Şimdi gelir’ diyorlar. Ferit mendilini çıkarıp kanayan kolun dirsek üstünden sıkıca sarıyor. Sonra etrafına bakınarak ‘Bir paket kâğıt mendil, çabuk’. Mendili yetiştiriyorlar. Beş on tane birden çıkarıp yaranın üzerine bastırıyor.”¹⁷¹

Nur adlı hikâye kitabının ana karakteri olan Nur, kendisi gibi mimarlık okuyan Sinan ile yakın arkadaştır. Sinan’ın ağabeyi Demirci Cemil hapistedir. Bir gün Sinan ile Nur, Demirci Cemil’i hapisshanede ziyarete gider. Hal hatır sorulduktan sonra Sinan’dan duyduğu hapisshanedeki derviş meşrepli bir kişinin varlığından söz açar *Nur*. *Nur*’un tasavvufa ilgisi vardır. İlgili kişiyi merak edip Demirci Cemilden bilgi almak ister. Demirci Cemil ise o kişinin yardımseverliğine vurgu yaparak kişi hakkında şöyle bilgi verir:

“-... Sinan sizin buradaki maceranızdan bahsetti. Koğuşta bir derviş varmış öyle mi?

-Evet var. Adını bile sormadık adamın. Derviş aşağı, derviş yukarı.

Nur:

-Ee! Ne yapıyor bu adam?

-Otuz yaşında var yok. Ufak tefek, kara kuru. Koğuşun her işine koşuyor. Yemek, çay temizlik. Bir gün bunu çağırdım yanıma, dedim ki ‘Oğlum neden kendini bu kadar yıpratıyorsun, bırak herkes kendi işini görsün’. Başını öne eğdi. ‘İnsana hizmet vazifemiz’ dedi. ‘Ben bunu Allah için yapıyorum’. *Nur* doldu birden, hıçkırarak. Kaçar gibi kalktı çıktı.”¹⁷²

Kapıları Açmak isimli eserde Zehra karakteri vardır. Zehra küçük yaşta yaşadığı kasabadan zorla kaçırılıp evlendirilmiş İstanbul’a götürülmüştür. Eşi İstanbul’da illegal işlerle uğraşmaktadır. Bir ara Zehra’nın eşi yaptığı işlerden başı

¹⁷¹ Kutlu, *Zafer Y.H.*, 31.

¹⁷² Kutlu, *Nur*, 107.

belaya girmiş yurt dışına kaçmıştır. Zehra da bu durumu fırsat bilerek bir şekilde köyüne tekrar dönmüştür. Ancak Zehra, eşinin olmadığı günlerde ekonomik problemler yaşamış, İstanbul'da dışarda çalışmak zorunda kalmıştır. Bu durum köyde dedikoduya yol açmıştır. Zehra'yı abisi dâhil köydeki birçok kişi istememektedir. Annesi ve babası olumlu baksa da abisinin şerrinden evinde kalamayan Zehra'nın yardımına köyün imamı olan Mahir Hoca sahip çıkmış, caminin meşrutasından ona kalacak bir yer ayarlamıştır. Olay eserde şöyle geçer:

“ –Bilmem ki kasabalı ne der. Hani cami avlusunda..

Hoca tereddütsüz konuşur.

-Sen o işi bana bırak. Ben de bu kasabanın kırk yıllık imamı isem kimse kılına dokunamaz. Hele bir dokunsunlar, bakalım dünya kaç bucak. Odayı bir zorluğu atlatmış olmanın getirdiği mutluluk havası kaplıyor. Herkes gerginlikten kurtulup gevşiyor.”¹⁷³

Rüzgârlı Pazar isimli eserde Duran adında bir karakter vardır. Duran, babasının hastalığı sebebiyle evi geçindirmek için okuldan alınıp İstanbul'da kalabalık bir üstgeçitte tezgâhı olan Yozgatlı oyuncakçının yanında balon satmaktadır. Yozgatlı, Duran'a sahip çıkmakta, yardım edip yanında çalıştırmaktadır. Olay eserde şöyle geçer:

“Adam galiba Yozgatlı. Bizim fukara Duran onun yanına yerleşmiş. Zaten balonlar da adamın, Duran güya sürümden kazanıyor. Ama olsun, şimdi eğri oturup doğru konuşalım: Yozgatlı oyuncakçı Duran'a bayağı kol-kanat geriyor yani; bir dürüm alsa, yarım ekmek döner söylese ucundan kıyısından Duran'a da tattırıyor.”¹⁷⁴

Hayat Güzeldir isimli eserde Sırrı adında bir karakter vardır. Sırrı karıştığı bir kavgada suçlu olmasa da hapse düşer. İçerdayken, öncesinde yanında çalıştığı ustası ona çamaşır, para gönderir. Sırrı'nın annesi Sırrı bebekken başkasına kaçmış, babası da yurdunu terk etmiştir. Yaşlı ninesi ilkokulu bitirene kadar Sırrı'ya bakmış, biz zaman sonra ninesinin komşusu onu İstanbul'a götürüp iş sahibi etmek istemiştir. İstanbul'da Kunduracı Kadir Usta ona sahip çıkmış bir süre sonra da dükkânı Sırrı'ya devretmiştir. Olay eserde şöyle geçer:

¹⁷³ Kutlu, *Kapıları Açmak*, 107.

¹⁷⁴ Kutlu, *Rüzgârlı Pazar*, 25.

“- Sen benim evladımsın. Elimde büyüdün. Ben senden razıyım, Cenab-ı Hak da senden razı olsun. Dükkân artık senindir. Bana sade aydan aya kira ver. Sokaktaki esnafa sor, kirası ne eder diye, o rakamın az altında bir para. Bizim bahçedeki ardiyeyi silip-süpürelim orada kal. Çırac burada işte, gerisi sana kalmış. Ben artık yokum. Sırrı gözyaşları arasında ustasının eline sarıldı. Bir yandan öpüyor bir yandan: ‘Allah razı olsun, Allah ne muradın varsa versin’ diye dua ediyordu.”¹⁷⁵

Beyhude Ömrüm adlı eserde hikâyenin ana karakteri olan Gülpaşa Çavuş’un oğlu isminde bir şahıs vardır. Gülpaşa Çavuş’un oğlu çalışkan, dürüst, geleneklerine bağlı biridir. Köyünde ekip biçtiği tarlaların arazisi kurak ve çorak bir arazidir. Ancak o da babası gibi çalışkan, emektar biridir. Bir gün Gülpaşa Çavuş’un oğlu yine tarlada çalışırken yardımsever olan komşularının da kendilerine destekte bulunması eserde şöyle geçer:

“Güneş tepemize dikilmiş. Sarı sıcak bastırıyor, temmuzu ağustosla bağlayan günler. Ev halkına ilaveten komşu kadınlardan birkaçı orak işinde bize yardıma gelmişlerdi. Oğlan yarımşar saat arayla katırı getiriyor, bağladığım sapları birlikte yüklüyoruz.”¹⁷⁶

Bu bölümde Mustafa Kutlu’nun çalışma için seçilen eserleri, MEB tarafından kök değerler olarak belirlenen adalet, dürüstlük, dostluk, öz denetim, sabır, saygı, sevgi(insan sevgisi, tabiat sevgisi, hayvan sevgisi), sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri başlığı altında ilgili başlığa ait hikâyelerden alıntılar verilerek yorumlanmıştır.

Yazarın çalışma için seçilen eserlerin tamamında öne çıkan değerler ise şu şekildedir:

¹⁷⁵ Mustafa Kutlu, *Hayat Güzeldir*, 86.

¹⁷⁶ Kutlu, *Beyhude Ömrüm*, 5.

Tablo 14: Mustafa Kutlu'nun Eserlerinde Kök Değerlerin Kullanım Sıklığı ve Yüzdesel Dağılımı

Değerler	Frekans(<i>f</i>)	Yüzde (%)
Yardıms severlik	130	20,97
Sorumluluk	96	15,48
İnsan Sevgisi	61	9,82
Tabiat Sevgisi	55	8,87
Dostluk	53	8,55
Öz Denetim	44	7,10
Dürüstlük	41	6,61
Adalet	35	5,65
Saygı	34	5,48
Sabır	30	4,84
Hayvan Sevgisi	25	4,03
Vatan Sevgisi	16	2,58
Toplam	620	%100

Tablo incelendiğinde Mustafa Kutlu'nun seçilen on eserinde en çok bulunan değer yardımseverlik değeri olduğu görülmektedir. Yardımseverlik değeri eserlerde 130 (%20,97) kez geçmektedir. Yardımseverlik değerini 96 (%15,48) gözlenme sıklığıyla sorumluluk değeri, sorumluluk değerini ise 61 (% 9,82) gözlenme sıklığıyla insan sevgisi değeri takip etmektedir. Kalan değerlere ait bulgular ise sırasıyla şu şekildedir: Tabiat sevgisi 55 (% 8,87) kez, dostluk değeri 53 (%8,55) kez, öz denetim değeri 44 (% 7,10) kez, dürüstlük değeri 41 (%6,61) kez, adalet değeri 35 (% 5,65) kez, saygı değeri 34 (%5,48) kez, sabır değeri 30 (%4,84) kez, hayvan sevgisi değeri 26 (%4,03) kez, vatan sevgisi değeri 16 (%2,58). Eserlerde tespit edilen değerlerin toplam sayısı ise 620 dir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu tez çalışmasında Mustafa Kutlu'nun eserlerinden şu on hikâye kitabı seçilmiştir: *Rüzgârlı Pazar*, *Ya Tahammül Ya Sefer*, *Mavi Kuş*, *Beyhude Ömrüm*, *Tufandan Önce*, *Kapıları Açmak*, *Nur*, *Hesap Günü*, *Hayat Güzeldir* ve *Zafer Yahut Hiç*. Zikredilen bu eserler MEB tarafından 2003 yılında öğrencilerin bireysel ve sosyal gelişimi dikkate alınarak belirlenen şu kök değerler açısından ele alınmıştır: Adalet, dürüstlük, dostluk, öz denetim, sabır, saygı, sevgi (insan sevgisi, hayvan sevgisi, tabiat sevgisi), sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler seçilen hikâye kitaplarında tespit edilerek yorumlanmış, değerler eğitimi açısından önemi ortaya konmuştur.

Çalışmada elde edilen bulgular sonucunda Mustafa Kutlu'nun seçilen eserlerinde toplam 621 adet kök değer olduğu belirlenmiş, ilgili değerlerden en çok 130 (%20,97) değer ile yardımseverlik değerinin olduğu görülmüştür. Yardımseverlik değerini 96 (%15,48) değer ile sorumluluk değeri, sorumluluk değerini de 61 (% 9,82) değer ile insan sevgisi değerinin takip ettiği gözlenmiştir. Çalışmada en az bulunan değer ise 16 (%2,58) değer ile vatanseverlik değerinin olduğu saptanmıştır. Kitap bazında en çok değer barındıran eser ise 116 değer ile *Rüzgârlı Pazar* eseridir.

Yapılan çalışmanın bulguları göz önünde bulundurulduğunda Mustafa Kutlu'nun çalışma için seçilen eserlerinin değerlerin aktarımı sürecinde fayda sağlayıcı bir nitelikte olduğu görülmüştür. Zikredilen eserler özellikle okul çağındaki bireyler için ders içi ve ders dışı yararlanılabilecek kaynaklardır.

Hikâye okumak veya dinlemek çoğu kez bireyin zihninde merak duygusu uyandırabilir. Kişide heyecan oluşturup kişinin ondan zevk almasını sağlayabilir. Tüm bunlarla birlikte hikâye anlam da taşımaktadır. Fıtratında çoğu kez iyi olana meyyal olan birey, hikâyelerde kahramanların yerine kendisini koyarak kahramanlardaki olumlu nitelikleri kendisinde görmek isteyebilir. Okunacak hikâyelerin değerler eğitimi açısından olumlu temalar barındırması ise kişide ahlaki ilkeleri ve değerleri içselleştirip geliştirmesini sağlayabilir. Hikâye, anlaşılması zor ya da soyut olan kimi konuların aktarılmasını da kolaylaştırabilir. Soyut ya da karmaşık bir bilgi muhataba aktarılmak istendiğinde konuyla ilgili hikâyelerin seçilip

kullanılması, verilmek istenen mesajı aktarma sürecinde kolaylık sağlayabilir. Hikâye, aynı zamanda uyandıracığı merak ve heyecan duygusu ile verilecek mesajın karşı tarafta kalıcı olmasını sağlayabilir. Dolayısıyla bireyin dinî ve ahlaki gelişim seviyesi dikkate alınarak okunan ya da dinlenen hikâyeler değerler eğitimi açısından fayda sağlayıcı olacaktır. Yapılan bu çalışma ile Mustafa Kutlu'nun eserlerinin değerler açısından zengin içerikler barındırdığı görülmüş ve bu alanda kullanılmasının yararlı olacağı belirlenmiştir.

Mustafa Kutlu, eserlerinde seçmiş olduğu kahramanları hayatın içinden seçmiştir. Onun eserlerindeki kahramanlar, ütöpik ve efsanevi değildir. Hikâyelerindeki kahramanlar; doktor, çiftçi, kaymakam, polis, muhtar, üniversite hocası, belediye başkanı, mimar, vali, öğretmen, hemşire, şoför gibi mesleklerden bireyler olduğu gibi toplumun farklı tabakalarından insan modelleri olarak da karşımıza çıkar. Bu modeller bazen köylü, bazen şehirli, bazen iyi eğitimli, bazen zengin, bazen fakir olabilir. Dolayısıyla eserlerini okuyan birçok kişi hikâyelerde kolaylıkla kendini bulabilmektedir. Eserleri, okuyucusunu hikâyenin içine çekmekte, okuyucusuna kahramanlarla özdeşim kurmayı sağlamaktadır. Yazarın ana kahramanları çoğunlukla özünde iyi olan karakterlerdir. Hikâyelerinde yazar, kahramanlarına genellikle vicdanı, ahlâkı ve erdemi adres göstermiştir. İyilik, güzellik ve merhameti merkeze alarak eserlerini kaleme alan yazar, eserlerinde elbette insan yaşamının doğasında olan olumsuz örnekleri de bulundurmaktadır. Ancak oluşturduğu kurgularla insanın hırslarından dolayı bu olumsuzluklara nasıl savrulduğuna, nefsin insanı bu yola nasıl sürüklediğine ayna tutar. Bununla birlikte hikâyenin akışında insandaki bu olumsuzlukları iyiye dönüştürme gayreti görülür. Dolayısıyla yazarın eserlerinde kendisini bulan okuyucu kendisinde oluşabilecek bu olumsuzluklara giden yolları görebilecek, iradesini kullanarak bu yollardan niçin kaçınması gerektiğini kavrayabilecek ve değerleri bu sayede daha bilinçli bir biçimde benimseyebilecektir.

Yazar bahsedilen tutumuyla birlikte eserlerinde açık, sade, anlaşılır bir dil kullanmıştır. Bu durum elbette yazarın hikâyelerini basitleştiren bir olgu değildir. Aksine sadelikte niteliği yakalama gayretinin bir sonucudur. Mustafa Kutlu'nun kullandığı dil, seçtiği anlatım ve belirlediği konular dikkate alındığında eserlerinin daha çok ortaokul seviyesindeki çocuklara hitap ettiği anlaşılmaktadır.

Yapılan araştırma sonucunda şu öneriler yapılabilir:

- Genç kuşağın zamanlarının büyük bir bölümünü dijital ve görsel araçlarla geçirdiği, buna karşın okumaya mesafeli olduğu bilinen bir durumdur. Özelde değerler eğitiminin, genelde ise bütün disiplinlere ait eğitimlerin öğrenende karşılık bulması için öğrencinin her şeyden önce okuma alışkanlığı kazanması, okuduğunu anlaması, düşüncelerini anlamlı ve düzgün bir biçimde ifade etmesi gerekmektedir. Mustafa Kutlu'nun eserlerinin bu amaçla özellikle ortaokul çağındaki öğrenciler tarafından okunması teşvik edilmelidir.
- Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi bir yönüyle değerlerin eğitiminin de verildiği bir alandır. Yazarın eserlerinden değerlere ait konu bütünlüğü içeren kısa bölümler ders kitaplarında ilgili değer kazanımının bulunduğu ünitelerde okuma parçası olarak verilmelidir.
- Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde ünitelerde bulunan değer kazanımları dikkate alınarak o değerlerin en çok bulunduğu yazara ait eser, öğretmen tarafından öğrenciye performans ödevi olarak verilmelidir.
- MEB'in hedefleri ve ilkeleri doğrultusunda yapılacak proje ve etkinliklerde okullarda haftalık kitap okuma saatleri oluşturulmalıdır. Haftanın farklı günlerinde farklı derslere denk gelecek olan bu okuma saatlerinde okunacak eserler, alanında uzman kişilerce belirlenmeli ve bu eserler içerisinde Kutlu'nun değerler açısından zengin içerik barındıran eserleri de bulunmalıdır.
- MEB tarafından belirlenen kök değerler, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinde doğrudan ya da örtük biçimde sınıf seviyesi gözetilmeksizin yer almaktadır. Değerler öğretim programlarında öğrencinin bireysel gelişimi dikkate alınarak sınıf seviyelerine göre tasnif edilmelidir.
- MEB'e ait pansiyonlarda barınan öğrencilerin öğretmenler gözetiminde yaptıkları etüt saatlerinin bir kısmı kitap okuma saati olarak belirlenmelidir. Bu saatlerde Kutlu'nun eserlerinin öğrencilerin gelişim seviyesi ve ihtiyaçları dikkate alınarak okunması teşvik edilmelidir.
- Değerler eğitiminin önemi, eğitimin tüm paydaşlarına (öğretmen, okul personeli, aile vb.) aktarılmalıdır.

- MEB tarafından tavsiye niteliğinde belirlenen 100 temel eser serisine Kutlu'nun değerler açısından en zengin içerik barındıran *Rüzgârlı Pazar* isimli eseri eklenmelidir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, Oktay. Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.
- Aslan, Hiranur Baylan. Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Tasavvuf. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Aydın, Muhammet Şevki. Din Eğitimi Bilimi. Kayseri: Kimlik Yayınları, 3. Baskı., 2019.
- Aykut, Kemal - Özcan, Nusret. Mustafa Kutlu Kitabı. İstanbul: Nehir Yayınları, 1. Basım, 2001.
- Ayvazoğlu, Beşir. Defterimde Kırk Suret. İstanbul: Kapı Yayınları, 2008.
- Balcı, Ali. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler. Ankara: Pegem Yayınları, 4. Basım, 2004.
- Bilgin, Beyza. "Ahlak Terbiyesinde Dinî Hikâyeler". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 1 (1994).
- Bolat, Betül. Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Unsurlarının İncelenmesi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonuc>
- Değirmenci, Hakan. Mustafa Kutlu'nun Hikayelerinde Ahlak. Ankara: Akçağ Yayınları, 1. Basım, 2020.
- Doğan, Şükrü Bilal. Mustafa Kutlu'nun Hikayelerinde Eğitim Unsurları. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Ekinci, Hurşit. Okulda ve Ailede Değerler Eğitimi. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1. Baskı., 2018.
- Fichter, Joseph. Sosyoloji nedir? çev. Nilgün Çelebi. Ankara: Attila Kitabevi, 1996.
- Gariper, Cafer vd. "Yenileşmenin Başlangıcı ve Öncüleri". Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı. ed. Ramazan Korkmaz. 43-76. Ankara: Grafiker Yayınları, 5. Baskı., 2009.

- Güngör, Erol. Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2000.
- İbnü'l-Esîr, Ebü's-Seâdât Mecdüddîn el-Mübârek b. Esîrüddîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. en-Nihâye fi ğarîbi'l-hadîs ve'l-eser. 5 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-İlmiyye, 1399.
- Kandemir, M. Yaşar. “Cevâmiu'l-Kelim”. TDV İslâm Ansiklopedisi. Erişim 28 Temmuz 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cevamiul-kelim>
- Karaman, Hayreddin vd. (ed.). Kur'ân-ı kerîm ve açıklamalı meâli. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 27. baskı., 2014.
- Karasar, Niyazi. Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayınları, 32. Basım, 2017.
- Kavut, Betül. Mustafa Kutlu'nun Eserlerinde Eğitim. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kaymakcan, Recep - Meydan, Hasan. Ahlak Değerler ve Eğitimi. Dem Yayınları, 2. Basım, 2016.
- Koçak, Süleyman. “Kur'ân'da Mesellerle Anlatımın Eğitim Açısından Değeri” 9/1 (2009).
- Kolcu, Ali İhsan. Öykü Sanatı. Ankara: Salkımsöğüt Yayınları, 1. Baskı., 2005.
- Korkmaz, Ramazan vd. Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları, 5.Baskı., 2009.
- Koşubaşı, Fatma. “Hikaye Anlatmanın Eğitimdeki Yeri - Dünyalılar”, 11 Nisan 2020. <https://dunyalilar.org/hikaye-anlatmanin-egitimdeki-yeri.html/>
- Kumbasar, Ezgi. Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Kutlu, Mustafa. Beyhude Ömrüm. İstanbul: Dergâh Yayınları, 34. Baskı., 2018.
- Kutlu, Mustafa. Hesap Günü. İstanbul: Dergâh Yayınları, 9. Baskı., 2020.
- Kutlu, Mustafa. Hüzün ve Tesadüf. İstanbul: Dergâh Yayınları, 17. Basım, 2019.

- Kutlu, Mustafa. Kapıları Açmak. İstanbul: Dergâh Yayınları, 18. Baskı., 2018.
- Kutlu, Mustafa. Mavi Kuş. İstanbul: Dergâh Yayınları, 36. Baskı., 2018.
- Kutlu, Mustafa. Nur. İstanbul: Dergâh Yayınları, 15. Baskı., 2020.
- Kutlu, Mustafa. Rüzgârlı Pazar. İstanbul: Dergâh Yayınları, 20. Baskı., 2018.
- Kutlu, Mustafa. Tufandan Önce. İstanbul: Dergâh Yayınları, 12. Baskı., 2017.
- Kutlu, Mustafa. Ya Tahammül Ya Sefer. İstanbul: Dergâh Yayınları, 27. Baskı., 2017.
- Kutlu, Mustafa. Zafer Yahut Hiç. Dergah Yayınları, 9. Baskı., 2016.
- Mustafa Kutlu. Hayat Güzeldir. İstanbul: Dergâh Yayınları, 17. Baskı., 2019.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî el-. el-Câmi 'u's-şâhîh. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Ârabî, ts.
- Narlı, Salman. Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Değişen Değer Yargıları. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Okumuşlar, Muhiddin. "Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/21 (01 Ekim 2006), 237-252.
- Özbek, Abdullah. Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed, 1994.
- Pakdemirli, M Nur. "İlköğretim DKAB Derslerinde Hikâye Kullanımının Önemi: Eğitim Psikolojisi Açısından Bir Yaklaşım". *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/21 (2011), 99-129.
- Rokeach, Milton. The Nature of Human Values. New York: Free Press, 1973.
- Schwartz, Shalom. "Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?" *Journal of Social Issues* 50 (14 Nisan 2010), 19-45. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1994.tb01196.x>
- Selçuk, Ziya. Eğitim Psikolojisi. Ankara: Nobel, 23.basım., 2018.
- Şafak, Yeni. "Sanat nedir?" Yeni Şafak. Yeni Şafak. Erişim 20 Temmuz 2023. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafa-kutlu/sanat-nedir-2049973>

- Tosun, Necip. Türk Öykücülüğünde Musatafa Kutlu. İstanbul: Dergah Yayınları, 2004.
- Tunagür, Muhammed. Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinin Türkçe Öğretiminde Değer İletimi Açısından Önemi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Uysal, Muhittin. "Bazı Hadis Kıssaları Üzerine Mülâhazalar". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22/22 (01 Kasım 2006), 91-116.
- Ülken, Hilmi Ziya. Bilgi ve değer. Ankara: Doğu Batı, 2016.
- Yazıcı, Hüseyin. "HİKÂYE". TDV İslâm Ansiklopedisi. Erişim 20 Temmuz 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hikaye>
- Yazıcı, İlbilge Hatun. Mustafa Kutlu'nun Hayatı, Hikayelerinin Tema Ve Yapı Bakımından İncelenmesi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları, 10.Baskı., 2016.
- Yıldız, Alpay Doğan. Mustafa Kutlu Hikayeciliği Hikmet Ve Ahenk. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1. Basım, 2019.
- "hikâye ne demek TDK Sözlük Anlamı". Erişim 01 Ağustos 2023. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=hikaye>
- "T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı". Erişim 05 Ağustos 2023. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=318>

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Hasan Basri GÖKTEPE

Uyruğu : T.C.

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Selçuk Üniversitesi	2009- 2013